

Charter
courses

HARTAT KÄSITLEVAD JUHTUMIÜRINGUD

KOOLITAJA JUHEND

[E-LEARNING.FRA.EUROPA.EU](https://e-learning.fra.europa.eu)

AKRONÜÜMID

CFREU	Euroopa Liidu põhiõiguste harta
CJEU	Euroopa Liidu Kohus
ECHR	Euroopa inimõiguste konventsioon
ECLI	Euroopa kohtulahendi tunnus
ECtHR	Euroopa Inimõiguste Kohus
EL	Euroopa Liit
ELT	Euroopa Liidu Teataja
EÜT	Euroopa Ühenduste Teataja
FRA	Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet

Luxembourg: Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024

© Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet, 2024

Paljudamine on lubatud tingimusel, et viidatakse allikale.

Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti autoriõigusega hõlmamata fotode või muu materjali kasutamiseks ja taasesitamiseks tuleb küsida luba otse autoriõiguse valdaja käest.

Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet ega ükski tema nimel tegutsev isik ei vastuta käesolevas dokumendis sisalduva teabe kasutamise eest.

Print	ISBN 978-92-9489-083-2	doi:10.2811/49114	TK-01-21-499-ET-C
PDF	ISBN 978-92-9489-103-7	doi:10.2811/1	TK-01-21-499-ET-N

Fotod (kaanel ja sees):

lk 7: © Charlie's/stock.adobe.com

lk 9: © pressmaster/stock.adobe.com

lk 14: © de Art/stock.adobe.com

lk 22: © Bacho Foto/stock.adobe.com

lk 28: © paulaphoto/stock.adobe.com

lk 34: © Eakrin/stock.adobe.com

lk 41: © Viacheslav Lakobchuk/stock.adobe.com

lk 47: © WoGi/stock.adobe.com

lk 53: © Evgeny/stock.adobe.com

lk 61: © sonjanovak/stock.adobe.com

EESSÕNA

Euroopa Liidu põhiõiguste harta (CFREU) on Euroopa Liidu õiguste deklaratsioon. See on alati siduv ELi institutsioonidele ja liikmesriikidele, kui nad tegutsevad liidu õiguse kohaldamisalas. Siiski ei ole kaugeltki lihtne hinnata, kas konkreetne juhtum kuulub liidu õiguse kohaldamisalasse. Seetõttu on õigustöötajatele vaja koolitusi ja koolitusmaterjale, et nad mõistaksid harta kohaldamisala, mis on sätestatud harta artiklis 51.

Sihtrühm, kes vajab harta ja selle kohaldamisala koolitust, ei piirdu ainult kohtunike ja advokaatidega. Nagu märkis Euroopa Liidu Nõukogu: „Põhiõiguste rikkuemiste ennetamine nõuab kõigi harta täitmise tagamise ahelas osalejate, sealhulgas NHRIde, võrdõiguslikkust edendavate asutuste ja kodanikuühiskonna organisatsioonide piisavat koolitamist. [...] Nõukogu rõhutab ülikoolide ja õigusala töötajate koolitusasutuste tähtsust harta alaste teadmiste edendamisel akadeemilise teadus- ja koolitustegevuse kaudu, sealhulgas koostöös liidu institutsioonide, riiklike ametiasutuste ja kodanikuühiskonna organisatsioonidega.“¹

Nõukogu kutsus ka „liikmesriike üles uurima edasisi võimalusi, kuidas suurendada kohtunike ja muude õigusala töötajate harta alast pädevust, tuginedes spetsiaalsetele koolitusmaterjalidele, sealhulgas e-õppe vahenditele“², ning soovitas liikmesriikidel innustada õigusala töötajate eri kogukondi pöörama suuremat tähelepanu harta kohaldamisele riiklikul tasandil, kasutades ka Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti (FRA) väljatöötatud koolitusressursse ja -materjale.

FRA on Euroopa Liidu sõltumatu eksperdiasutus, mis pakub ELile ja liikmesriikidele abi ja nõu põhiõiguste valdkonnas. FRA järelduste kohaselt ei ole harta potentsiaali riiklikul tasandil veel täielikult ära kasutatud³. Seda arvesse võttes alustas FRA koolitusmaterjalide, sh e-õppe kursuste väljatöötamist, mida koolitajad saavad kasutada asjaomastele õigustöötajate rühmadele hartateemaliste koolituste korraldamisel. Koolitaja juhendi eesmärk on anda juhtnööre nii selliste koolituste korraldamiseks kui ka läbiviimiseks, tuginedes juhtumiuuringutele, mida tulevikus täiendatakse⁴. Märkused ja ettepanekud võib saata aadressile charter@fra.europa.eu. Juhendit on kõige parem kasutada koos teiste [FRA hartateemaliste ressursside](#) ja teabematerjalidega, nt andmebaas [Charterpedia](https://fra.europa.eu/en/eu-charter) (<https://fra.europa.eu/en/eu-charter>) ja käsiraamat „[Euroopa Liidu põhiõiguste harta kohaldamine õigusaktides ja poliitikakujundamises riigi tasandil](#)“.

¹ Euroopa Liidu Nõukogu (2021). Nõukogu järeldused, mis käsitlevad põhiõiguste harta kohaldamise tugevdamist Euroopa Liidus. 8. märts 2021, lk 5, veebiaadress: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6795-2021-INIT/et/pdf>.

² Euroopa Liidu Nõukogu (2021), loc.cit., lk 9, veebiaadress: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6795-2021-INIT/et/pdf>.

³ FRA (2019). Ten years on: unlocking the Charter's full potential („Kümme aastat kestnud töö: harta täispotentsiaali avamine“), kättesaadav [siin](#) (DE, EN, FR, PL, PT, SI).

⁴ Täname Mirjam de Moli (PhD), kes esitas siin käsitletud juhtumiuuringute esimese kavandi. Täname ka FRA teaduskomitee liikmeid, kes esitasid märkusi varasemate kavandite kohta.

SISUKORD

Akronüümid	2
Eessõna	3
Sisukord	4
JUHENDI TUTVUSTUS	7
Miks juhtumiuuringud?	7
Mida juhtumiuuringutel põhinevad seminarid võimaldavad ja mida on vaja nende korraldamiseks?	7
Kes on koolitajad?	7
Milline on sihtrühm?	8
Juhendi ülesehitus	8
Nõuanded koolitajatele	8
Lisateave	8
KOOLITUSKURSUSE KORRALDAMINE JA LÄBIVIIMINE	9
Koolitusmaterjalid	9
Üldised õpieesmärgid	9
Koolitusseminari kavandamine ja läbiviimine	10
Mida koolituse kavandamisel arvesse võtta	10
Koolitusseminari korraldamine	10
Õppe hindamine	12
FRA muud põhiõiguste hartaga seotud ressursid ja teabematerjalid	12
Lisalugemist: märkused harta artiklite kaupa	13
1. JUHTUMIUURING: TÖÖLEPINGU ÜLESÜTLEMISEST ETTETEATAMISE TÄHTAJA ARVUTAMINE	14
Jaotusmaterjal osalejatele	14
Millised ELi õiguse sätted on siin asjakohased?	14
Milliseid siseriiklikke õigusnorme kohaldatakse?	15
Küsimused	16
Taustteave koolitajatele	18
Küsimused ja vastused	18
Lisateave	21

2. JUHTUMIUURING: TÖÖSUHTE LÕPETAMINE JA ÕIGUS TASULISELE PÕHIPUHKUSELE	22
Jaotusmaterjal osalejatele	22
Millised ELi õiguse sätted on siin asjakohased?	22
Milliseid siseriiklikke õigusnorme kohaldatakse?	22
Küsimused	23
Taustteave koolitajatele	25
Küsimused ja vastused	25
Lisateave	27
3. JUHTUMIUURING: PENSIONIIGA	28
Jaotusmaterjal osalejatele	28
Millised ELi õiguse sätted on siin asjakohased?	28
Milliseid siseriiklikke õigusnorme kohaldatakse?	29
Küsimused	29
Taustteave koolitajatele	31
Küsimused ja vastused	31
Lisateave	33
4. JUHTUMIUURING: ELEKTRIARVESTITE PAIGALDAMINE ROMADE ELURAJONIDESSE	34
Jaotusmaterjal osalejatele	34
Millised ELi õiguse sätted on siin asjakohased?	34
Milliseid siseriiklikke õigusnorme kohaldatakse?	35
Küsimused	36
Taustteave koolitajatele	38
Küsimused ja vastused	38
Lisateave	40
5. JUHTUMIUURING: PSÜHHOLOOGILISTE TESTIDE KASUTAMINE SEKSUAALSE SÄTTUMUSE KINNITAMISEKS	41
Jaotusmaterjal osalejatele	41
Millised ELi õiguse sätted on siin asjakohased?	41
Küsimused	42
Taustteave koolitajatele	44
Küsimused ja vastused	44
Lisateave	46
6. JUHTUMIUURING: TAGASISAATMISOTSUSE PEATAMINE	47
Jaotusmaterjal osalejatele	47
Millised ELi õiguse sätted on siin asjakohased?	47
Milliseid siseriikliku õiguse sätteid kohaldatakse?	48
Küsimused	48
Taustteave koolitajatele	50
Küsimused ja vastused	50
Lisateave	52

7. JUHTUMIUURING: HOBIAJAKIRJANDUS YOUTUBE'IS	53
Jaotusmaterjal osalejatele	53
Millised ELi õiguse sätted on siin asjakohased?	53
Küsimused	54
Taustteave koolitajatele	57
Küsimused ja vastused	57
Lisateave	59
8. JUHTUMIUURING: TELEKOMMUNIKATSIOONITEENUSTE PAKKUJATE KOHUSTUS SÄILITADA METAANDMEID	61
Jaotusmaterjal osalejatele	61
Millised ELi õiguse sätted on siin asjakohased?	61
Milliseid siseriikliku õiguse sätteid kohaldatakse?	62
Küsimused	62
Taustteave koolitajatele	65
Küsimused ja vastused	65
Lisateave	69
LISA. HINDAMISVORMID	70

JUHENDI TUTVUSTUS

Juhend on suunatud (õigusekspertidest) koolitajatele, kes korraldavad kontaktõppe vormis koolitusseminare Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) kohta. Seminar põhineb juhtumiuuringutel, milles keskendutakse eeskätt tööhõive, diskrimineerimiskeelu, varjupaiga ja rände ning andmekaitse ja infoühiskonna teemadele. Juhtumiuuringud käsitlevad peamiselt harta kohaldatavust.

Hiljem võidakse lisada juhtumiuuringuid muude harta teemavaldkondade kohta.

Juhtumiuuringud tulenevad Euroopa Liidu Kohtu asjakohasest kohtupraktikast. Samu juhtumiuuringuid kasutatakse ka veebikursusel, mis on ameti e-õppe platvormil <https://e-learning.fra.europa.eu/>.

Hartat käsitlevaid juhtumiuuringuid (ja muid FRA ressursse ja koolitusmaterjale) saab kasutada nii kontaktõppe vormis toimuvatel seminaridel kui ka veebikursustel. Kontaktõppet saab kombineerida ka veebipõhiste kursustega, pakkudes kombineeritud õppe lahendusi.

Miks juhtumiuuringud?

Kuna seminari sihtrühm koosneb täiskasvanutest ja eelkõige õigusekspertidest, on oluline, et koolitaja(d) kasutaks kaasavat lähenemisviisi ja interaktiivseid õppevahendeid, nt juhtumiuuringuid. Juhtumiuuringute eesmärk on tutvustada osalejatele stsenaariume, mis on võimalikult sarnased olukordadega, millega nad võivad tööl kokku puutuda. See võimaldab osalejatel probleemi analüüsida ning töötada ise välja mõistlikud ja toimivad lahendused. Võimaldades osajatel läbida otsustusprotsess, luuakse tegevusele suunatud õpikeskkond. See tähendab, et õpieesmärkide saavutamiseks peavad osalejad protsessis aktiivselt osalema.

Lisaks on juhtumiuuringud õppemeetod, mis nõuab aktiivset tõlgendamist ja arutelu osalejate vahel ning osalejate ja koolitaja(te) vahel. Selle protsessi käigus läheb suur osa vastutusest õppimise eest loomulikult teel osalejatele üle.

Mida juhtumiuuringutel põhinevad seminarid võimaldavad ja mida on vaja nende korraldamiseks?

Kontaktõppe vormis seminarid on tõhus õpitegevus, sest need võimaldavad isiklikku kontakti koolitaja(-te) ja osalejate vahel ning seminaride teemasid saab kohandada konkreetse sihtrühma vajaduste järgi. Samuti võimaldavad need aktiivset suhtlust ja osalemist. Need on aga suhteliselt aeganõudvad ja kulukad (ettevalmistused, juhtumiuuringute väljatöötamine, reisimine ja majutus, läbiviimine, hindamine ja järelmeetmed). Seega peab tulemus investeringut õigustama, eriti kui ressursid on piiratud. Et seminarid oleksid võimalikult tulemuslikud, tuleb täpselt määratleda sihtrühm ja eesmärgid. Lisaks tuleb iga seminari jaoks läbi vaadata koolitusvajaduste analüüs, koolitusmetoodika, osalemismeetodid ja järelhindamise vormid, et pöörata suurt rõhku osalejatele ja nende suhtlusele.

Kes on koolitajad?

Koolitust võiksid pakkuda õigusekspertid, kellel on põhjalikud teadmised hartast ning oskused innustada inimesi osalema ja suhtlema.

Milline on sihtrühm?

Koolitusseminaride põhisihtrühma kuuluvad:

- kohtutöötajad (nt kohtunikud, prokurörid jne)
- ametnikud, kes osalevad riiklike seadusandlike ja haldusasutuste, näiteks valitsuse, parlamendi ning piirkondlike ja kohalike omavalitsuste tegevuses
- iikmesriikides inimõiguste kaitse asutustes või kodanikuühiskonna organisatsioonides tegutsevad õigustöötajad
- õigusteaduse tudengid

Juhendi ülesehitus

Juhendis tutvustatakse üldiselt juhtumiuuringutel põhinevate seminaride korraldamise metoodikat. Selles antakse juhiseid ja tutvustatakse toiminguid seminaride ettevalmistamiseks ja läbiviimiseks. Lisaks kirjeldatakse kaheksat juhtumiuuringut, sh sissejuhatavad märkused, küsimused ja vastused ning lisaallikate loetelu. Iga juhtumiuuringu kohta on juhendis olemas taustteave koolitajatele ja jaotusmaterjal osalejatele.

Nõuanded koolitajatele

Juhendis antakse soovitusi meetodite kohta, mida saab kasutada rühmatöö kavandamiseks ja korraldamiseks, tuginedes juhtumiuuringute materjalidele. Lisaks antakse nõu, kuidas lõimida juhtumiuuringud hartat käsitlevasse üldisesse koolitusseminari.

Nõuanded hõlmavad järgmist:

- koolitusmaterjali üldine kirjeldus
- kuidas õppematerjale seminaril kasutada
- seminaril osalejate õpieesmärgid
- soovituslik metoodika seminari kavandamiseks ja läbiviimiseks
- kõigi kaheksa juhtumiuuringu kirjeldus (taustteave koolitajatele)
- muud põhiõiguste hartaga seotud ressursid ja teabematerjalid

Lisaks on soovitatav, et koolitajad kaasaksid sihtrühma juba eelnevalt. Selleks peaksid koolitajad võtma registreeritud osalejatega ühendust juba enne koolituse toimumist ja lõpliku programmi koostamist. Õpivajadusi tuleks analüüsida, et teha kindlaks individuaalsed õpinõuded (ja kõik erivajadused seoses juurdepääsetavuse või muude küsimustega). See protsess tagab, et seminar vastab iga osaleja huvidele. Esialgset kontakti võib kasutada ka selleks, et esitada küsimusi iga osaleja tausta kohta ning selgitada välja nende olemasolevad teadmised ja oskused harta valdkonnas.

Lisateave

Lisateave FRA töö kohta seoses hartaga ja hartat käsitlevad teabematerjalid on ameti veebisaidil aadressil <https://fra.europa.eu/en/eu-charter>.

Kui teil on juhendi või selle sisu kohta küsimusi, võtke ühendust: charter@fra.europa.eu.

KOOLITUSKURSUSE KORRALDAMINE JA LÄBIVIIMINE

Koolitusmaterjalid

Koolitusmaterjalid lähtuvad kaheksast hartat käsitlevast juhtumiuuringust. Need kõik põhinevad Euroopa Liidu Kohtus menetletud kohtuasjadel ning sisaldavad taustteavet koolitajatele ja jaotusmaterjali osalejatele.

Juhtumiuuringud hõlmavad nelja poliitikavaldkonda: tööõigus, võrdsus ja diskrimineerimiskeeld, varjupaik ja ränne ning andmekaitse ja infoühiskond. Nendes valdkondades on vajaduse korral käsitletud mitmeid põhiaspekte, nagu seos Euroopa inimõiguste konventsiooniga (harta artikli 52 lõige 3), õiguste piiramine (harta artikli 52 lõige 1), vahetu õigusmõju ja horisontaalne kohaldatavus.

Juhtumiuuringud on kasutamiseks kuni 12-liikmelistes töörühmades 30–45 minutit kestvatel töösessioonidel.

Iga juhtumiuuring sisaldab küsimust harta kohaldatavuse kohta (artikli 51 lõige 1), mis on alati esimene küsimus. Juhtumiuuringud on koostatud viisil, mis võimaldab selle küsimuse ära jätta. See võib olla asjakohane näiteks koolitustel, kus mitu töörühma tegelevad rohkem kui ühe juhtumiuuringuga.

Juhtumiuuringud on järgmised:

JUHTUMIUURING	PEALKIRI	TEEMA
1	<i>Kücükdeveci (C-555/07)</i>	Tööhõive
2	<i>Bauer (C-569/16 ja C570-16)</i>	Tööhõive
3	<i>Soukupová (C401/11)</i>	Diskrimineerimiskeeld
4	<i>CHEZ (C-83/14)</i>	Diskrimineerimiskeeld
5	<i>F. (C-473/16)</i>	Varjupaik ja ränne
6	<i>Abdida (C-562/13)</i>	Varjupaik ja ränne
7	<i>Buivids (C-345/17)</i>	Andmekaitse ja infoühiskond
8	<i>Tele2 Sverige (C-203/15 ja C-698/15)</i>	Andmekaitse ja infoühiskond

Koolitaja(te)l soovitatakse lisaks taustteabele ja jaotusmaterjalidele kasutada järgmist teabematerjali:

- FRA käsiraamat „[Euroopa Liidu põhiõiguste harta kohaldamine õigusaktides ja poliitikakujundamises riigi tasandil](#)“ ja vajaduse korral muud FRA hartateemalised teabematerjalid ja töövahendid (vt loetelu siin: <https://fra.europa.eu/en/eu-charter/fra-charter-resources>);
- [harta terviktekst](#), sh selle VII jaotis (harta tõlgendamist ja kohaldamist reguleerivad üldsätted);
- [selgitused](#) artikli 52 lõike 1 ja artikli 52 lõike 3 kohta ning muude harta sätete kohta, mis on juhtumiuuringu jaoks asjakohased (artiklid on nimetatud iga juhtumiuuringu jaotises „Eli õigus“).

Üldised õpieesmärgid

Kuigi iga juhtumiuuringu eesmärk on näitlikustada konkreetseid küsimusi harta kohaldatavuse kohta, on kõigi juhtumiuuringute jaoks seatud üldised õpieesmärgid, mille seminaril osalejad peaksid saavutama. Need on järgmised.

Pärast koolituse läbimist peaksid osalejad:

- mõistma, et hartat ei kohaldata kõikidel juhtudel, vaid üksnes juhtudel, mis kuuluvad liidu õiguse kohaldamisalasse (harta artikli 51 lõige 1)
- mõistma, kuidas kasutada konkreetset juhul harta artikli 51 lõiget 1
- oskama selgitada harta ning Euroopa inimõiguste konventsiooni (sh Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika) seost, lähtudes harta artikli 52 lõikest 3 ja harta selgitustest
- mõistma ja oskama konkreetsetel juhtudel kohaldada artikli 52 lõiget 1
- omama praktilisi kogemusi konkreetsete juhtumite analüüsimisel ja hindamisel hartast lähtudes
- oskama selgitada harta lisaväärtust, näiteks harta artikli 47 laiemat kohaldamisala võrreldes Euroopa inimõiguste konventsiooni artikliga 6
- mõistma, et hartal võib olla vahetu horisontaalne õigusmõju
- oskama selgitada diskrimineerimiskeelu põhimõtte vahetut õigusmõju siseriiklikes menetlustes
- oskama kasutada FRA hartateemalisi teabematerjale, näiteks FRA käsiraamatut

Koolitusseminari kavandamine ja läbiviimine

Mida koolituse kavandamisel arvesse võtta

Koolitusseminari kavandamisel tuleb arvesse võtta mitmeid tegureid. Need on muu hulgas järgmised:

- koolitusel osalejate arv
- seminaril osalejate keskmised teadmised ja oskused
- rühmatöö juhendaja/korraldaja olemasolu
- toetava digitehnoloogia, nt veebipõhiste hääletusvahendite kättesaadavus
- koolitusel käsitletavate juhtumiuuringute arv

Koolitusel osalejate arv mõjutab suhtluse iseloomu ja kursuse ülesehitust. Ideaaljuhul peaksid koolitused toimuma suhteliselt väikeses rühmades, mille liikmed arutavad juhtumiuuringuid arutelujuhi või rühmatöö korraldaja juhendamisel. Väiksematel kursustel võib rühmatööd korraldada koolitaja, kuid suurematel kursustel, kus on mitu rühma, oleks soovitatav kaasata täiendavaid koolitajaid või rühmatöö juhendajaid. Ka suuremaid kursusi on võimalik korraldada rühmatöö

juhendajate abita, kuid see võib vähendada osalejate õpikogemuse kvaliteeti.

Rühmatöö juhendajad täidavad kahte ülesannet: nad juhivad rühmaarutelusid ja saavad asjatundjatena anda teavet ja esitada suunavaid küsimusi, et aidata rühmal juhtumiuuringuid analüüsida.

Seminari korraldamisel võib olla abi toetavast digitehnoloogiast, näiteks hääletustarkvarast. Need vahendid pakuvad lisaväärtust eriti siis, kui seminarid toimuvad veebis, sest mobiiltelefonide kaudu kaasa töötamine ja hääletamine võimaldab inimestel aktiivsemalt osaleda. Selliseid vahendeid võib kasutada ka füüsilises keskkonnas toimuvatel seminaridel, sest need parandavad osalejate õpikogemust.

See FRA koolitusmaterjalide komplekt on ette nähtud moodulipõhiseks kasutamiseks. Iga juhtumiuuringu kohta võib koolituse korraldada eraldi kursusena ja neid võib ka kombineerida, käsitledes mõnda või kõiki juhtumiuuringuid mitme koolituspäeva jooksul.

Seminaridele peaks eelnema sissejuhatav esitlus, mis peaks hõlmama mitmeid olulisi teemasid, nt kursuse struktuur, õpieesmärgid, harta tutvustus, vajaduse korral ettekanded konkreetsete poliitikavaldkondade kohta ning muud konkreetse koolitusel osalejate rühma jaoks asjakohased küsimused.

Koolitusseminari korraldamine

Ühe juhtumiuuringu täielik moodul (sh harta tutvustus) peaks kestma umbes pool päeva. Kui kursus hõlmab rohkem kui ühte juhtumiuuringut, ei ole vaja korrata hartat tutvustavat osa. Mooduli struktuur võiks olla järgmine:

- harta tutvustus (45–90 minutit)
- seminari sissejuhatus (15–20 minutit)
  - koolituse struktuur ja eesmärgid
  - abimaterjalid
  - töömeetodid
- juhtumiuuring (30–45 minutit)
- suure ringi arutelu (30–45 minutit)

Harta tutvustus

Enne kui töörühmad asuvad juhtumiuuringutega tegelema, on soovitatav tutvustada hartat, andes muu hulgas ülevaate ELi põhiõiguste süsteemist, harta kohaldamisalast, põhjustest, miks on oluline kontrollida harta kohaldatavust ja seda kohaldada jne. Selleks võib kasutada FRA videoklippe harta kohta.

Hoolitsege selle eest, et harta artikli 51 lõike 1 (harta kohaldatavus) analüüsimiseks jääks piisavalt aega, sest see aspekt on juhtumiuuringutes kesksel kohal. Harta kohaldamisala kohta võiks teha isegi eraldi esitluse, kuna see on oluline ja keeruline teema. Selliste esitluste ettevalmistamisel võib olla abiks FRA harta käsiraamatu 1. osa. Koolitaja võiks anda osalejatele abimaterjaliks käsiraamatu paberversiooni. (Kui esitada taotlus Euroopa Liidu Väljaannete Talitusele, on võimalik lasta FRA teabematerjal tasuta koolituskohata saata, nt harta käsiraamatu ingliskeelne versioon: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/ed1f87aa-e244-11e8-b690-01aa75ed71a1/language-en>. NB! Käsiraamat on saadaval 22 keeles). Osalejaid tuleks teavitada ka FRA hartateemalisest e-juhendist, Charterpediast ja muudest asjakohastest teabematerjalidest.

Sõltuvalt koolituse teemast, kestusest ja sihtrühmast võib teha esitlusi konkreetsete poliitikavaldkondade või teemade kohta. See ei ole aga juhtumiuuringutega töötamiseks otseselt vajalik. Juhtumiuuringud on koostatud eelkõige selleks, et anda ülevaade Euroopa Liidu Kohtu põhjendustest hartaga seotud valdkonnaülestes küsimustes, ning need ei eelda põhjalikke teadmisi konkreetsetest poliitikavaldkondadest.

Seminari sissejuhatus (15–20 minutit, kui käsitletakse ainult ühte juhtumiuuringut)

Osalejatele antakse ülesanne arutada rühmades konkreetseid juhtumeid, lähtudes etteantud küsimustest, ning tutvustada järeldusi hiljem suure ringi arutelus kõigile osalejatele. Iga töörühm peab määrama esindaja.

Osalejatele antakse jaotusmaterjalid, mis sisaldavad fakte ja õiguslikku konteksti ning valikvastustega 1. küsimust harta artikli 51 lõike 1 kohta. Kui koolitusel käsitletakse rohkem kui ühte juhtumiuuringut, võib 1. küsimuse harta artikli 51 lõike 1 kohta esitada osalejatele ainult ühes juhtumiuuringus ja ülejäänutes ära jätta (kuigi see ei ole tingimata vajalik, sest eri juhtumiuuringute esimeste küsimuste vahel on erinevusi).

Osalejatel palutakse juhtumiuuringut iseseisvalt lugeda ja vastata valikvastustega 1. küsimusele, eelistatavalt interaktiivse veebipõhise esitlusvahendi kaudu (± 10 – 15 minutit). Kui osalejatel puudub sellisele vahendile juurdepääs, võivad nad kirjutada vastuse paberile. Selgitage, et juhtum tuleb põhjalikult läbi lugeda, et olla valmis rühmatööks. Paluge osalejatel, kes on juhtumiuuringu lugemise ja 1. küsimusele vastamise lõpetanud, vaikselt ruumist lahkuda ja teha väike puhkepaus.

Selgitus lugemisaja kohta

Osalejate teadmised ELi õigusest ja inglise keele oskus on erinevad. Seepärast vajab mõni osaleja juhtumifaktide ja õigusraamistikuga tutvumiseks rohkem aega kui teised. Soovitatav on anda osalejatele piisavalt aega juhtumilugemiseks. Juhtumit on mõttekas lugeda nüüd, mitte rühmatöö ajal, sest osalejad, kes vajavad rohkem aega, ei tunne siis (väiksema) töörühma survet ja osalejad, kes saavad kiiremini valmis, võivad vaikselt lahkuda ja puhkepausi teha.

Selgitus, miks 1. küsimusele tuleks vastata iseseisvalt ja eraldi

Esimese küsimuse osas on õppetöö oodatav mõju suurim, kui iga osaleja vastab sellele iseseisvalt. Lisaks on parem jagada teised küsimused osalejatele alles pärast seda, kui nad on esimesele küsimusele vastanud, et teised küsimused ei annaks osalejatele vihjeid harta kohaldatavuse kohta.

Kui kasutatakse interaktiivset veebipõhist esitlusvahendit, on soovitatav küsimust/vastuseid lühendada. Allpool kirjeldatakse üksikasjalikumalt tegevuste järjekorda ja töömeetodeid.

Juhtumiuuringut käsitlev seminar (30–45 minutit)

Ei ole ideaalset rühmas osalejate arvu, kuid viie- või kuueliikmelisest suuremas rühmas on osalejatel väiksem võimalus aktiivselt suhelda. Ka väiksematel kui neljaliikmelistel rühmadel võib olla puudusi, näiteks võivad domineerivad isiksused väikestes rühmades kergesti juhipositsiooni haarata. Võimaluse korral tuleks moodustada 5–12 liikmelised rühmad.

Kuni 12 osalejaga töörühma arutelu (30–45 minutit)

Ideaaljuhul võiks rühmas olla arutelujuht (rühmatöö juhendaja). Väikestes rühmades võib seda ülesannet täita koolitaja. Rühmatöö alguses tuleks määrata rühma esindaja.

I etapp (± 15 – 20 minutit) – harta kohaldatavuse hindamine – iseseisev harjutus

Jagage seminari jaotusmaterjal osalejatele ja andke neile aega, et nad saaksid lugeda esimest küsimust kohaldatavuse kohta ja iseseisvalt mõelda.

II etapp (± 15 – 25 minutit) – juhtumieedasine analüüs rühmad

Jagage välja ülejäänud küsimused ja paluge osalejatel arutada jaotusmaterjali ja kursuse materjali. Pärast iga küsimust teeb rühma esindaja kokkuvõtte rühma järeldustest, et esitada need hiljem suure ringi arutelus kõigile osalejatele.

Kasutamine suurema osalejate arvuga rühmades

Rohkem kui 12 osalejaga rühmades on võimalik juhtumiuuringuid (osaliselt) kasutada veebipõhise hääletusvahendiga interaktiivses esitluses.

1. küsimust (harta artikli 51 lõike 1 kohta) saab kasutada ka suurema osalejate arvuga kui 12 inimest (nt artiklit 51 käsitleva esitluse käigus). Selleks sobivad 1., 2. ja 3. juhtumiuuring.

1. juhtumiuuringut saab väga hästi kasutada ka suurema osalejate arvuga rühmas, sest see ei ole liiga pikk ning 1. ja 3. küsimus on valikvastustega. 2. küsimuse võib välja jätta või esitada interaktiivse veebipõhise esitlusvahendi kaudu.

Suure ringi arutelu ja tagasiside (30–45 minutit)

Selle osa pikkus sõltub töörühmade arvust.

1. küsimus artikli 51 lõike 1 kohta: näidake hääletustulemusi osalejate mobiiltelefonide kaudu, kasutades interaktiivset veebipõhist esitlusvahendit, või kui sellist vahendit ei ole, tõstke üles vastav arv sõrmi või lihtsalt õelge numbrid suuliselt. Selle ajal ja järel toimub suure ringi arutelu (osalejad peaksid oma vastust selgitama, enne kui nad saavad teada, mis on õige vastus). Seejärel annab koolitaja osalejatele tagasisidet ja lisaselgitusi.

Ülejäänud küsimused: iga rühma esindaja esitab oma rühma tulemused ja järeldused (iga esindaja kohta 4–5 minutit). Selle ajal ja järel toimub suure ringi arutelu. Seejärel annab koolitaja osalejatele tagasisidet ja lisaselgitusi (selles etapis on soovitatav kasutada digitaalset esitlusvahendit).

Õppe hindamine

Hindamine on iga koolitustegevuse lahutamatu osa. Seetõttu soovitatakse seminari lõpus järgida õppe hindamise protsessi (nt Kirkpatricku mudeli⁵ neli tasandit), et hinnata seminari tõhusust ja mõista, kuidas saaks programmi täiustada. Koolitusseminari lõpus tuleks osalejatele anda vähemalt esimene esimese tasandi hindamisvorm (reaktsioon). Esimese tasandi hindamise käigus küsitakse osalejatelt vahetat tagasisidet koolituse asjakohasuse, kasulikkuse ja interaktiivsuse kohta. Ülejäänud kolme tasandi (õppimine, käitumine, tulemused) hindamine võiks toimuda veebis mõne nädala või kuu pärast, sest osalejatel on vaja aega, et õpitud oma töös rakendada. Juhendi lisas on esitatud kaks näidet koolituse hindamise vormidest,

⁵ Kirkpatrick (2016). Four Levels of Training Evaluation. American Society for Training & Development. Alexandria (US). Need neli tasandit on reaktsioon, õppimine, käitumine ja tulemused.

millest üks on kasutamiseks kontaktõppe vormis seminaride ja teine veebipõhiste seminaride korral.

FRA muud põhiõiguste hartaga seotud ressursid ja teabematerjalid

FRA aitab mitmesuguste tegevuste, teabematerjalide ja e-õppe kursuste abil rakendada [ELi strateegiat põhiõiguste harta kohaldamise tugevdamiseks](#). Asjaomaste riiklike institutsioonide ja võrgustike suutlikkuse ja teadlikkuse suurendamise meetmed (nt koostöös Euroopa õiguslase koolituse võrgustiku, Equineti või riiklike inimõiguste kaitse asutuste Euroopa võrgustikuga) hõlmavad koolitusseminare, e-õppe kursusi, veebiseminare ja konverentse, näiteks [2019. aasta harta konverents](#) ja [2020. aasta harta arutelu](#), mis korraldati koos Euroopa Komisjoniga (kõned ja videod on veebis).

Hartateemaliste koolituste korraldamisel võivad olla eriti kasulikud järgmised teabematerjalid ja e-õppe kursused.

Harta e-juhend on interaktiivne kursus, mille eesmärk on näidata kohtunikele sammhaaval, kas harta on konkreetsel juhul kohaldatav või mitte. See sisaldab ka konkreetseid juhtumite näiteid. See on aadressil <https://e-learning.fra.europa.eu/local/customlogin/>.

Charterpedia on veebipõhine andmebaas, kuhu on koondatud Euroopa (Euroopa Liidu Kohus ja Euroopa Inimõiguste Kohus) ning liikmesriikide kohtupraktika, mis hõlmab hartat. Lisaks kohtupraktikale on vahendis esitatud ka iga harta artikliga seotud riikliku konstitutsiooniõiguse, ELi õiguse ja rahvusvahelise õiguse sätted, mis võivad olla harta vastava artikli tõlgendamisel asjakohased. Lisaks kogutakse Charterpediasse viiteid harta kasutamisele parlamentide aruteludes ja akadeemilisi viiteid hartale, sealhulgas vähem levinud keeltes. Andmebaasi hallatakse pidevalt ning lisatakse uut liiki andmeid ja teavet.

FRA käsiraamatus antakse liikmesriikide seadusandjatele ja poliitikakujundajatele, õigustöötajatele ja riigiametnikele praktilisi juhiseid, mis aitavad neil hinnata, kas hartat kohaldatakse konkreetse seadus- või poliitikaalõu suhtes või mitte. Käsiraamat sisaldab ka praktilist kontrollnimekirja harta kohaldatavuse kohta ja abivahendit hartale vastavuse kontrollimiseks, mis võimaldab juristidel kindlaks teha, kas hartas sätestatud õiguste riivamine on põhjendatud.

FRA iga-aastane **põhiõiguste aruanne** sisaldab alati **peatükki, milles käsitletakse harta kasutamist liikmesriikides**. Vt näiteks 2020. aasta väljaanne „[Unlocking the Charter's full potential](#)“, mis on kättesaadav inglise, poola, portugali, prantsuse, saksa ja sloveeni keeles.

27 riigipõhist harta teabelehte on kättesaadavad inglise keeles ja kõigis riigikeeltes. Need annavad teavet harta, selle rolli ja kasutamise kohta 27 ELi liikmesriigis. Need on kättesaadavad FRA veebisaidil ja neid saab tellida ka Euroopa Liidu Väljaannete Talitusest.

Kasulikud võivad olla ka sellised teadlikkuse suurendamise vahendid nagu viieminutilise video „[Apply the Charter, deliver our Rights](#)“ (harta kohaldamine meie õiguste tagamiseks). Video loodi 2019. aastal ja see annab teavet harta kõigi kuue teema kohta. FRA loob lühikesi õppevideoid, mida kasutatakse õpikodades ja koolitusseminaridel. Harta infograafik on aadressil: <https://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/infographics/charters-untapped-potential-nationally>.

Kõiki FRA hartateemalisi teabematerjale saab paberkanalil tasuta tellida Euroopa Liidu Väljaannete Talituse väljaannete kataloogist (<https://op.europa.eu/en/web/general-publications/publications>).

Lisateabe saamiseks võtke meiega ühendust: charter@fra.europa.eu

Lisalugemist: märkused harta artiklite kaupa

Barriga, S. (2003). Die Entstehung der Charter der Grundrechte der Europäischen Union (Euroopa Liidu põhiõiguste harta kujunemislugu). Nomos

Bifulco, R., Cartabia, M. ja Celotto, A. (2001). L'Europa dei diritti. Commento alla Carta dei diritti fondamentali dell'Unione Europea. Bologna: il Mulino

Holoubek, M. ja Lienbacher, G. (toim.). (2019). Commentary on the Charter of Fundamental Rights of the European Union (2. trükk). GRC-Kommentar. Viin: Manz

Kellerbauer, M., Klamert, M. ja Tomkin, J. (toim.). (2019). Commentary on the EU Treaties and the Charter of Fundamental Rights. Oxford: Oxford University Press

Mangas Martin, A. (2008), Carta de los derechos fundamentales de la Unión Europea: Comentario, artículo por artículo. Bilbao: Fundacion BBVA

Mastroianni, R., Allegrezza, S., Razzolini, O., Pollicino, O. ja Pappalardo, F. (toim.). (2017). Carta dei diritti fondamentali dell'Unione Europea. Milano: Giuffrè

Meyer, J. ja Hölscheidt, S. (toim.). (2019). Charta der Grundrechte der Europäischen Union: Kommentar (märkused Euroopa Liidu põhiõiguste harta kohta), 5. trükk

Peers, S., Hervey, T., Kenner, J. ja Ward, A. (2021). The EU Charter of Fundamental Rights: A commentary (2. trükk). Oxford: CH Beck Hart Nomos

Picod, F., Rizcallah, C. ja Van Drooghenbroeck, S. (2020). Charte des droits fondamentaux de l'Union européenne: Commentaire article par article (Euroopa Liidu põhiõiguste harta: märkused artiklite kaupa). Brüssel: Bruylant

Sachpekidou, E., Tagaras, Ch., Kanellopoulou-Malouchou, N., Karagiannis, V., Lentzis, D., Marouda, M.-N., Sarmas, D., Takis, A., Tsolka, O. (2020). Κατ' άρθρο ερμηνεία του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (märkused Euroopa Liidu põhiõiguste harta kohta artiklite kaupa). Nomiki Bibliothiki

Internetiallikad

The Charter of Fundamental Rights of the European Union: the [travaux préparatoires](#) and selected documents (2020). Kogumiku toimetajad Niall Coghlan ja Marc Steiert

EU network of independent experts on fundamental rights (ELi põhiõiguste sõltumatute ekspertide võrgustik). (2006). [Commentary](#) of the Charter of Fundamental Rights of the European Union

Toggenburg, G. N. (2019–2021). [All EU-r rights](#) (EURACi teadusblogis Eureka avaldatud e-artiklite seeria; [Lo Spiegone](#) on avaldanud ka itaaliakeelse versiooni)

1. JUHTUMIUURING: TÖÖLEPINGU ÜLESÜTLEMISEST ETTETEATAMISE TÄHTAJA ARVUTAMINE TÖÖHÕIVE

Jaotusmaterjal osalejatele

Juhtumi asjaolud

Liikmesriigi töövaidluskohtusse on antud töötaja (Ross) ja eraõigusliku tööandja (Kingside) vaidlus seoses töölepingu ülesütlemisest etteteatamise tähtaajaga. See tähtaeg arvutati töötaja tööstaaži alusel. Liikmesriigi tööõiguse kohaselt ei võetud arvesse töötaja enne 25. eluaasta täitumist töötatud aega. Ross töötas Kingside'i juures alates 18. eluaastast kokku kümme aastat. Kingside arvutas etteteatamistähtaega nii, nagu oleks naine töötanud kolm aastat. Ross vaidlustas töölepingu ülesütlemise siseriiklikus töövaidluskohtus, väites, et etteteatamistähtaeg oleks pidanud olema kolme kuu asemel neli kuud, mis vastab kümnele tööaastale. Ross leiab, et vaidlusalune siseriiklik õigusnorm, mis näeb ette, et etteteatamistähtaja arvutamisel ei võeta arvesse enne 25. eluaasta täitumist töötatud aega, kujutab endast vanuse alusel diskrimineerimist, mis on vastuolus liidu õigusega, ja tuleb jätta kohaldamata.

Millised ELi õiguse sätted on siin asjakohased?

Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“)

Artikkel 21 „Diskrimineerimiskeeld“

„1. Keelatud on igasugune diskrimineerimine [...] vanuse [...] tõttu.“

Võrdse kohtlemise direktiiv 2000/78/EÜ⁶

Euroopa Liidu Kohtu sõnul väljendatakse direktiivis 2000/78/EÜ vanuse alusel diskrimineerimise keelu põhimõtet. Kõnealune juhtum leidis aset pärast selle direktiivi ülevõtmise tähtaja möödumist.

Artiklis 1 on sätestatud:

„Käesoleva direktiivi eesmärk on kehtestada üldine raamistik, et võidelda usutunnistuse või veendumuste, puude, vanuse või seksuaalse sätumuse alusel diskrimineerimise vastu töö saamisel ja kutsealale pääsemisel ning tagada liikmesriikides võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamine.“

Artikli 2 lõigetes 1 ja 2 on sätestatud:

„1. Käesoleva direktiivi kohaldamisel tähendab „võrdse kohtlemise põhimõte“, et ei esine otsesest ega kaudset diskrimineerimist ühelgi artiklis 1 nimetatud põhjusel.“

2. Lõike 1 kohaldamisel:

a) peetakse otseseks diskrimineerimiseks seda, kui ükskõik millisel artiklis 1 nimetatud põhjusel koheldakse ühte inimest halvemini, kui on koheldud, koheldakse või võidakse kohelda teist inimest samalaadses olukorras.“

Artikli 3 lõikes 1 on sätestatud:

„[...] kohaldatakse käesolevat direktiivi kõikide isikute suhtes nii avalikus kui ka erasektoris, sealhulgas avalik-õiguslike isikute suhtes, kui kõne all on: [...]“

⁶Nõukogu 27. novembri 2000. aasta direktiiv 2000/78/EÜ, millega kehtestatakse üldine raamistik võrdseks kohtlemiseks töö saamisel ja kutsealale pääsemisel (EÜT L 303, 2.12.2000, lk 16).

c) töö saamise ja töö tingimused, kaasa arvatud töölt vabastamine ja töötasu.“

Artikli 6 lõige 1 on sõnastatud järgmiselt:

„Olenemata artikli 2 lõikest 2 võivad liikmesriigid ette näha, et erinevat kohtlemist vanuse alusel ei peeta diskrimineerimiseks, kui sellel on siseriikliku õigusega objektiivselt ja mõistlikult põhjendatud, tööhõivepoliitikat, tööturгу ja kutseõpet hõlmav õigustatud eesmärk ning kui selle eesmärgi saavutamise vahendid on asjakohased ja vajalikud.

Selline erinev kohtlemine võib muu hulgas seisneda järgmises:

a) tööle ja kutseõppele pääsemise, töö saamise ja kutsealale pääsemise ning töölt vabastamise ja palga eritingimuste kehtestamine noortele, vanematele töötajatele ja hooldamiskohustusi täitvatele isikutele, et edendada nende kutsealast integreerimist või tagada nende kaitse;

b) vanuse, töökogemuse või teenistuslase vanemusega seotud tööle pääsemise või teatavate töösoodustuste miinimumtingimuste kehtestamine;

c) tööle võtmise vanuse ülempiiri kehtestamine kõnealuse ametikoha koolitusnõuete alusel või selleks, et pensionile jäämisele eelneks mõistlik tööstaz.“

6. kuus kuud enne lepingu lõpetamist kalendrikuu lõpus, kui töösuhe on kestnud 15 aastat,

7. seitse kuud enne lepingu lõpetamist kalendrikuu lõpus, kui töösuhe on kestnud 20 aastat.

Töötatud aja kestuse arvutamisel ei võeta arvesse töötaja enne 25. eluaasta täitumist töötatud aega.“

See säte on pärit 1926. aasta seadusest. Selle sätet selgitavates märkustes on öeldud, et tsiviilseadustiku artikli 622 lõike 2 teine lause kajastab seadusandja hinnangut, et noored töötajad reageerivad töökoha kaotusele üldiselt kergemalt ja kiiremini ning et neilt võib nõuda suuremat paindlikkust. Lühemad etteteatamistähtajad hõlbustavad nooremate töötajate töölevõtmist, sest need võimaldavad personalihalduses suuremat paindlikkust. Künnis 25 eluaastat määrati kompromissina järgmiste osapoolte vahel: i) toonane valitsus, kes soovis üle 40-aastaste töötajate töölepingu ülesütlemise etteteatamistähtaja ühetaolist pikendamist kolme kuu võrra, ii) isikud, kes toetasid selle tähtaja järkjärgulist pikendamist kõigi töötajate jaoks, ja iii) isikud, kes pooldasid etteteatamistähtaja järkjärgulist pikendamist töösuhete kestust arvesse võtmata. Eeskirja eesmärk oli anda tööandjatele osaline vabastus pikast etteteatamisajast, kui nad võtavad tööle alla 25-aastaseid töötajaid.

Milliseid siseriiklikke õigusnorme kohaldatakse?

Tsiviilseadustiku artiklis 622, mis käsitleb töölepingu ülesütlemisest etteteatamise tähtaegu, on sätestatud:

„1) Töötajaga võib töösuhete lõpetada nelja nädala pikku- se etteteatamistähtajaga nii, et töösuhe lõpeb kalendrikuu viieteistkümnendal kuupäeval või kalendrikuu lõpus.

2) Kui töölepingu ütleb üles tööandja, on etteteatamistähtajad järgmised:

1. üks kuu enne lepingu lõpetamist kalendrikuu lõpus, kui töösuhe ettevõttes on kestnud kaks aastat,

2. kaks kuud enne lepingu lõpetamist kalendrikuu lõpus, kui töösuhe on kestnud viis aastat,

3. kolm kuud enne lepingu lõpetamist kalendrikuu lõpus, kui töösuhe on kestnud kaheksa aastat,

4. neli kuud enne lepingu lõpetamist kalendrikuu lõpus, kui töösuhe on kestnud kümme aastat,

5. viis kuud enne lepingu lõpetamist kalendrikuu lõpus, kui töösuhe on kestnud 12 aastat,

Taustteave koolitajatele

Sissejuhatavad märkused

Käesoleva juhtumi aluseks on võetud Euroopa Liidu Kohtu 19. jaanuari 2010. aasta otsus kohtuasjas *Kücükdeveci*, C-555/07, ECLI:EU:C:2010:21.

Kücükdeveci kohtuasjas esitatud analüüs lähtub vanuse alusel diskrimineerimise keelu põhimõttest kui liidu õiguse üldpõhimõttest. Juhtumiuuringus on kasutatud harta artiklit 21, mille puhul kehtib sama põhjendus.

Kücükdeveci kohtuasi on pöördelise tähtsusega näide horisontaalse vahetu õigumõju doktriinist.

Küsimused ja vastused

Selles osas selgitatakse vastuseid osalejate jaotusmaterjalides esitatud küsimustele.

1. küsimus. Kas harta on kohaldatav tsiviilseadustiku artikli 622 suhtes?

- a. Ei, see säte pärineb 1925. aastast ega ole direktiivi 2000/78/EÜ ülevõtmise meede.
- b. **Jah, sest see säte kuulub direktiivi 2000/78/EÜ kohaldamisalasse.**
- c. Ei, töölepingu ülesütlemisest teatamine ei ole ELi õigusega ühtlustatud ja kuulub ELi liikmesriikide pädevusse.
- d. Ei, hartat ei kohaldata olukordades, mis piirnevad kõigis aspektides ühe liikmesriigiga.
- e. Jah, harta kuulub ELi esmase õiguse hulka ja seda kohaldatakse igas olukorras.

Sissejuhatavad märkused

Hartaga seotud juhtumit analüüsima asudes on oluline kõigepealt välja selgitada, kas harta on kohaldatav, lähtudes harta artikli 51 lõikest 1. Selle küsimuse kohta antavas tagasisides võiks keskenduda põhjustele, miks tuleks seda olulist esimest etappi rakendada järjepidevalt (vt FRA käsiraamatu 3. peatükk). Abi võib olla ka käsiraamatu 7. peatükist, kus on esitatud harta artikli 51 lõike 1 kohaldamise kontrollnimekiri.

Eriti tähtis on meeles pidada, et ELi põhiõigused kehtivad liikmesriikidele ainult olukordades, mis kuuluvad ELi õiguse kohaldamisalasse. See on oluline erinevus võrreldes Euroopa inimõiguste konventsiooniga, mida kohaldatakse põhimõtteliselt kõikidel juhtudel. Harta kohaldamisel tuleb harta artikli 51 lõike 1 alusel välja selgitada, kas tegemist on üksnes riigisisese olukorraga, kus hartal ei ole mingit rolli, või kuulub see liidu õiguse kohaldamisalasse, mis tähendab, et hartat ko-

haldatakse. Artikli 51 lõike 1 kohane süsteem tähendab sisuliselt seda, et liidu põhiõigusi (sh hartat) kohaldatakse koos liidu õiguse muude sätetega. Samuti on oluline meeles pidada, et harta kohaldamine on alati seotud muude ELi õiguse sätete kohaldamisega (vrd vale **variant e**).

Õige vastus

Õige vastus on **variant b** (vt otsus kohtuasjas *Kücükdeveci*, punktid 25–27).

Tsiviilseadustiku artikkel 622 on liidu õigust kohaldav meede harta artikli 51 lõike 1 tähenduses (vt FRA käsiraamatu 7. peatükis käsitletud olukord B.1).

Selgitus

Kooskõlas harta artikli 51 lõikega 1 kohaldatakse hartat kõigi liidu õigust kohaldavate siseriiklike meetmete suhtes. Euroopa Liidu Kohtu praktika kohaselt on mõistel „liidu õiguse kohaldamine“ lai tähendus, mis hõlmab kogu liidu õiguse täitmist ja kohaldamist liikmesriikide poolt. See tähendab sama mis „tegemine liidu õiguse kohaldamisalal“ ja hõlmab kõiki olukordi, mida reguleeritakse ELi õigusega.

Riiklike meetmeid, mis kuuluvad liidu õigusaktide esemelisse, isikulisse ja ajalisse kohaldamisalasse, käsitatakse artikli 51 kohase rakendamise, isegi kui nende eesmärk ei ole nende õigusaktide rakendamine (vt FRA käsiraamatu 7. peatükis käsitletud olukord B.1). Seetõttu ei ole variantid a ja c õiged. Tuleb märkida, et asjaomased õigusaktid peaksid tõepoolest kuuluma konkreetse liidu õigusakti kohaldamisalasse olenemata sellest, kas tegemist on isikulise kohaldamisalaga (kes on hõlmatud?), sisulise kohaldamisalaga (mis olukorrad on hõlmatud?) või ajalise kohaldamisega. Ainuüksi liikmesriigi õigusakti reguleerimiseseme koostoime liidu õigusaktiga ei ole piisav, et viia kõnealune liikmesriigi õigusakt ELi õiguse kohaldamisalasse.

Kõnealune juhtum leidis aset pärast seda, kui 2. detsembril 2006 lõppes asjaomasele liikmesriigile direktiivi 2000/78/EÜ ülevõtmiseks määratud tähtaeg. Sel kuupäeval toodi nimetatud direktiiviga liidu õiguse kohaldamisalasse vaidlusalused riigisisised õigusnormid, mis käsitlevad direktiiviga reguleeritud valdkonda, antud juhul töölepingu ülesütlemise tingimusi.

Variant d ei ole õige. Euroopa Liidu Kohtu väljakujunenud kohtupraktika kohaselt ei kohaldata liikumisvabadust käsitlevaid Euroopa Liidu toimimise lepingu sätteid olukordades, mis piirnevad kõigis aspektides ühe liikmesriigiga. See ei kehti aga harta kohta. Harta võib olla kohaldatav olukordades, kus puudub piiriülene element, näiteks kui juhtum puudutab ELi õigusakte, millega ühtlustatakse konkreetset õigusvaldkonda kõigis liikmesriikides. Järelikult on asjaomastes liidu õigusaktides sisalduvad õigusnormid kohaldatavad

sõltumata sellest, kas põhikohtuasjas käsitletav olukord on üksnes riigisisene või mitte⁷.

2. küsimus. Kuidas hindaksite tsiviilseadustiku artiklit 622, pidades silmas liidu vanuse alusel diskrimineerimise keelu põhimõtet (harta artikli 21 lõige 1)?

Sissejuhatav märkus

Diskrimineerimiskeelu juhtumite käsitlemisel on oluline eristada kahte etappi: i) väljaselgitamine, kas esineb erinev kohtlemine kõne all oleval põhjusel, ja ii) võimaliku õigustava põhjuse hindamine.

Õige vastus

Euroopa Liidu Kohus otsustas, et „vanuse alusel diskrimineerimise keelu põhimõtet (nagu seda konkreetses riigis direktiiv 2000/78) tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus niisugune siseriiklik õigusnorm, nagu on käsitletud põhikohtuasjas“.

Selgitus

a. Kas tegemist on erineva kohtlemisega vanuse alusel?

Jah (otsus kohtuasjas *Kücükdeveci*, punktid 28–31).

Direktiivi 2000/78/EÜ artikli 2 lõike 1 kohaselt esineb otsene diskrimineerimine juhul, kui ükskõik millisel artiklis 1 nimetatud põhjusel koheldakse ühte inimest halvemini kui teist inimest samalaadses olukorras.

Tsiviilseadustiku artikli 622 alusel koheldakse halvemini töötajaid, kes asusid tööandja teenistusse enne 25-aastaseks saamist. See siseriiklik säte näeb seega ette sama tööstaažiga isikute erineva kohtlemise sõltuvalt sellest, mis vanuses nad ettevõttes tööle asusid. Kahest töötajast, kellest kummalgi on 20 aastat tööstaaži, on isikul, kes asus ettevõttes tööle 18-aastaselt, õigus viiekuulisele etteteatamistähtajale, samas kui isikul, kes asus ettevõttes tööle 25-aastaselt, on see tähtaeg seitse kuud.

Lisaks seavad vaidlusalused siseriiklikud õigusnormid nooremad töötajad üldiselt ebasoodsamasse olukorda võrreldes vanemate töötajatega, sest esimestel on küll mitu aastat tööstaaži ettevõttes, kuid neile ei kohaldata töölepingu ülesütlemisel etteteatamistähtsageda järkjärgulist pikendamist sõltuvalt töösuhte kestusest, samas kui võrreldava staažiga vanematel töötajatel on õigus sellisele pikendamisele.

b. Kas erinev kohtlemine on põhjendatud?

Ei (otsus kohtuasjas *Kücükdeveci*, punktid 32–42).

Läbivaatamise raamistik

Direktiivi 2000/78/EÜ artikli 6 lõike 1 esimeses lõigus on sätestatud, et erinevat kohtlemist vanuse alusel ei peeta diskrimineerimiseks, kui sellel on siseriikliku õigusega objektiivselt ja mõistlikult põhjendatud, tööhõivepoliitikat, tööturгу ja kutseõpet hõlmav *õigustatud eesmärk* ning kui selle eesmärgi saavutamise vahendid on *asjakohased ja vajalikud*.

Õigustatud eesmärk: jah (vt otsus kohtuasjas *Kücükdeveci*, punkt 36)

Kõnealuse õigusakti selgitavates märkustes nimetatud eesmärgid kuuluvad tööhõive- ja tööturupoliitika valdkonda direktiivi 2000/78/EÜ artikli 6 lõike 1 tähenduses.

Asjakohased ja vajalikud: ei (vt otsus kohtuasjas *Kücükdeveci*, punktid 37–42)

Mis puudutab eesmärki võimaldada tööandjatele suuremat paindlikkust personalijuhtimises, leevendades nende koormust seoses noorte töötajate vallandamisega, kelle puhul on mõistlik eeldada suuremat isikliku või tööalast liikuvust, siis ei ole õigusnormid selle eesmärgi saavutamiseks sobivad, sest neid kohaldatakse kõigile töötajatele, kes on ettevõttega liitunud enne 25-aastaseks saamist, olenemata nende vanusest töölepingu ülesütlemise ajal.

Mis puudutab eesmärki suurendada töötajate kaitset vastavalt nende tööstaažile ettevõttes, siis töölepingu ülesütlemisest etteteatamise tähtaja pikendamine sõltuvalt töötaja teenistusstaažist lükkub edasi kõigi töötajate jaoks, kes asusid ettevõttesse tööle enne 25-aastaseks saamist, isegi kui asjaomasel isikul on töölepingu ülesütlemise ajal ettevõttes pikk tööstaaž. Kõnealust õigusnormi ei saa seega pidada selle eesmärgi saavutamiseks sobivaks.

Siseriiklikud õigusnormid mõjutavad noori töötajaid ebavõrdselt, sest need mõjutavad noori, kes alustavad tööelu varakult pärast vähest kutseõpet või ilma selleta, kuid mitte neid, kes alustavad tööd hiljem pärast pikaajalist koolitust.

⁷ Euroopa Liidu Kohtu 31. mai 2018. aasta otsus kohtuasjas *Sziber*, C-483/16, ECLI:EU:C:2018:367, punktid 56–59.

3. küsimus. Kui tsiviilseadustiku artikkel 622 on vastuolus harta artikli 21 lõikes 1 sätestatud vanuse alusel diskrimineerimise keeluga, siis kas liidu õiguse kohaselt peab liikmesriigi kohus eraõiguslike isikute vahelises vaidluses jätma asjaomase siseriikliku õigusnormi kohaldamata?

- a. Jah, sest direktiivi 2000/78/EÜ kohaldatakse ka erasektori suhtes (artikkel 3).
- b. Ei, sest eraõiguslik tööandja võib liidu õiguskindluse ja õiguspärase ootuse põhimõtete alusel tugineda siseriiklikule õigusnormile.
- c. Ei, direktiivi kui sellisega ei saa panna isikule kohustusi ning seda ei saa kasutada isiku vastu.
- d. **Jah, sest liikmesriigi kohus peab tagama üksikisikutele harta artiklist 21 tuleneva õiguskaitse.**
- e. Ei, töötaja võib saada riigilt hüvitist direktiivi 2000/78/EÜ väära ülevõtmise eest.
- f. Jah, sest direktiivis 2000/78/EÜ sätestatud vanuse alusel diskrimineerimise keeld iseenesest on piisav selleks, et anda isikutele õigus, millele nad saavad tugineda.
- g. Jah, hartat kohaldatakse, sest ELi õigus on alati siseriikliku õiguse suhtes ülimuslik.
- h. Ei, sest asjaomast siseriiklikku õigusnormi on võimalik tõlgendada kooskõlas direktiiviga 2000/78/EÜ.

Õige vastus

Õige vastus on **variant d** (vt otsus kohtuasjas *Kücükdeveci*, punktid 50–56).

Liikmesriigi kohus peab jätma kohaldamata siseriikliku õigusnormi, mis on vastuolus diskrimineerimiskeelu põhimõttega. Käesoleval juhul tähendaks see järgmise klausli kohaldamata jätmist: „Töösuhete kestuse arvutamisel ei võeta arvesse töötaja enne 25. eluaasta täitumist töötatud aega.“ Siseriikliku õigusnormi kohaldamata jätmise tuleneb harta artikli 21 vahetust õigusmõjust. Kehtima jääb reegel, et direktiividel ei ole horisontaalset vahetust õigusmõju (vt *variandid a, c, f ja g*):

„46. Selles küsimuses, mis puudutab eraõiguslike isikute vahelist vaidlust, on Euroopa Liidu Kohus korduvalt öelnud, et direktiivi kui sellisega ei saa panna isikule kohustusi ning seda ei saa kasutada isiku vastu (vt eelkõige 26. veebruari 1986. aasta otsus kohtuasjas 152/84: *Marshall*, EKL 1986, lk 723, punkt 48; 14. juuli 1994. aasta otsus kohtuasjas C-91/92: *Faccini Dori*, EKL 1994, lk I-3325, punkt 20, ning eespool viidatud kohtuotsus *Pfeiffer jt*, punkt 108).“

Eraõiguslike isikute vahelises vaidluses kohaldatakse siiski vahetult harta sätet (või liidu õiguse üldpõhimõtet). Euroopa Liidu Kohus sedastas:

„siseriiklik kohus, kes lahendab eraõiguslike isikute vahelist vaidlust, peab tagama vanuse alusel diskrimineerimise keelu põhimõtte (nagu seda konkretiseerib direktiiv 2000/78) järgimise, jättes vajaduse korral kohaldamata iga selle põhimõttega vastuolus oleva siseriikliku õigusnormi [---].“

Selgitus

Otsused *Mangold*⁸ ja *Kücükdeveci* kohtuasjades on horisontaalse vahetu õigusmõju doktriini väljakujunemise lähtealus. Mõlemad kohtuasjad käsitlesid vanuse alusel diskrimineerimise keelu kui liidu õiguse üldpõhimõtte õigusmõju. Diskrimineerimine tulenes siseriiklikust õigusnormist. Horisontaalse vahetu õigusmõju tulemusena pidi siseriiklik kohus jätma kohaldamata diskrimineeriva siseriikliku õigusnormi. *Mangoldi* ja *Kücükdeveci* kohtuasjades tehtud otsustest tulenevalt ei saa eraõiguslikud tööandjad tugineda siseriiklikule õigusnormile, mis osutub diskrimineerimiskeelu põhimõttega vastuolus olevaks.

Variant b ei ole õige. *D. I.* kohtuasjas⁹ käsitles Taani kohus *õiguskindluse ja õiguspärase ootuse põhimõtete* rolli küsimust. Euroopa Liidu Kohtu sõnul ei saa need põhimõtted olla alus erandi tegemiseks kohtu kohustusest jätta siseriiklikud õigusnormid kohaldamata. Siseriiklik kohus ei või eelistada selle eraõigusliku tööandja õiguspärase ootuse kaitset, kes on järginud siseriiklikku õigust.

Egenbergeri kohtuasjas¹⁰ omistati horisontaalne vahetu õigusmõju esimest korda harta sättele, nimelt usutunnistuse või veendumuste tõttu diskrimineerimise keelule, mis on sätestatud harta artikli 21 lõikes 1. Samuti nähtub sellest kohtuotsusest, et põhiõigused võivad olla eraõiguslikele isikutele *siduvad*, isegi kui diskrimineerimine tuleneb eraõiguslike isikute vahel sõlmitud lepingutest. See ulatub kaugemale otsustest *Mangoldi* ja *Kücükdeveci* kohtuasjades, mis käsitlesid õigusaktides sisalduvat diskrimineerimist.

Baueri kohtuasjas¹¹ omistab kohus esimest korda horisontaalse vahetu õigusmõju muule põhiõigusele kui diskrimineerimiskeeld, nimelt õigusele tasustatud põhipuhkusele (harta artikli 31 lõige 2). Selle kohtuotsusega antakse ka doktriinile selge ja struktureeritud hindamisraamistik.

⁸ Euroopa Liidu Kohtu 22. novembri 2005. aasta otsus kohtuasjas *Mangold*, C-144/04.

⁹ Euroopa Liidu Kohtu 19. aprilli 2016. aasta otsus kohtuasjas *D. I.*, C-441/14.

¹⁰ Euroopa Liidu Kohtu 17. aprilli 2018. aasta otsus kohtuasjas *Egenberger*, C-414/16.

¹¹ Euroopa Liidu Kohtu 6. novembri 2018. aasta otsus liidetud kohtuasjades *Bauer*, C-569/16 ja C-570/16.

Otsus *Cresco* kohtuasjas¹² on esimene kohtuotsus, mis kohustab liikmesriigi kohut andma eraõiguslike isikute vahelises vaidluses isikutele põhiõiguste alusel subjektiivseid õigusi. Horisontaalse vahetu õigumõju tagajärg läheb käesoleval juhul kaugemale siseriikliku õigusnormi kohaldamata jätmisest. Tööandjal on kohustus, mis tuleneb liidu põhiõigusest endast (mitte (ülejäanud) kohaldatavast siseriiklikust õigusest). See kohtuasi puudutas usutunnistuse ja veendumuste alusel diskrimineerimise keeldu (harta artikli 21 lõige 1). Kohtuotsus näitab, kuidas harta säte võib olla eraõiguslikule tööandjale *otseselt siduv*.

Variante e ei ole õige. Tuginedes Euroopa Liidu Kohtu asjakohasele kohtupraktikale, võib järeldada, et hartal võib olla horisontaalne vahetu õigumõju. See võib olla eraõiguslikele isikutele siduv ja seada neile kohustusi. Peale selle on töötajal põhimõtteliselt *õigus saada riigilt hüvitist* direktiivi 2000/78/EÜ väärade ülevõtmise eest. Euroopa Liidu Kohus ei olnud seda küsimust otseselt käsitlemata siiski rahul vastusega, mis põhines asjaolul, et on olemas alus esitada riigi vastu direktiivi puuduliku ülevõtmise tõttu kahju hüvitamise hagi. *Kücükdeveci* kohtuasjas esitatud kohtujuristi ettepaneku punktis 69 rõhutatakse sellise vastuse peamist puudust. Sel juhul kaotaks *Kücükdeveci* kohtuasja, millega kaasneksid kulud, ehkki direktiiviga 2000/78/EÜ vastuolus oleva vanuse alusel diskrimineerimise esinemine on kinnitust leidnud. Lisaks peaks ta esitada uue hagi.

Variante f ei ole õige. Kui asjaomast siseriiklikku õigusnormi oleks võimalik tõlgendada kooskõlas direktiiviga 2000/78/EÜ, ei oleks vaja jätta asjaomast siseriiklikku õigusnormi kohaldamata. Käesoleval juhul aga leidis eelotsusetaotluse esitanud kohus, et asjaomast siseriiklikku õigusnormi ei ole võimalik tõlgendada kooskõlas direktiiviga 2000/78/EÜ.

Lisateave

FRA käsiraamatu 1. peatüki jaotised „Kohaldamisala“ ja „Mis on harta artikli 51 mõte?“ ning käsiraamatu 3., 4. ja 7. peatükk.

FRA käsiraamatu „Euroopa võrdse kohtlemise õiguse käsiraamat – 2018. aasta väljaanne“ peatükk 3.3.3.

de Mol, M. (2010). *Kücükdeveci: Mangold revisited – Horizontal direct effect of a general principle of EU law: CJEU (Grand Chamber), Judgment of 19 January 2010, Case C-555/07, Seda Kücükdeveci vs. Swedex GmbH*, *European Constitutional Law Review*, 6. kd, lk 293–308.

Frantziou, E. (2019). (Most of) the Charter of Fundamental Rights is horizontally applicable: ECJ 6 November 2018, Joined cases C-569/16 and C-570/16, Bauer *et al*, *European Constitutional Law Review*, 19. kd, lk 306–323.

¹²Euroopa Liidu Kohtu 22. jaanuari 2019. aasta otsus kohtuasjas *Cresco*, C-193/17.

2. JUHTUMIUURING: TÖÖSUHTE LÕPETAMINE JA ÕIGUS TASULISELE PÕHIPUHKUSELE TÖÖHÕIVE

Jaotusmaterjal osalejatele

Juhtumi asjaolud

Pr Brown on oma abikaasa ainus õigusjärgne pärija. Tema abikaasa, kes oli alates 2003. aastast töötanud tööandja Jonesi ettevõttes, suri 4. jaanuaril 2013, olles eelnevalt olnud alates 2012. aasta juulist haiguse tõttu töövõimetu. Jones jättis rahuldamata Browni taotluse saada hüvitist summas 3800 eurot, mis vastab 32 päevale kasutamata tasustatud põhipuhkusele, mida tema abikaasa ei olnud surma hetkeks kasutanud. Brown esitas hagi riiklikku töövaidluskohtusse, nõudes selle rahalise hüvitise maksmist. Ta väidab, et Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artikli 31 lõige 2 kohustab tööandjat maksma töötaja pärijatele hüvitist kasutamata jäänud tasustatud põhipuhkuse eest. Jones väidab, et asjakohased siseriiklikud õigusnormid välistavad sellise võimaluse. Lisaks väidab ta, et tasustatud põhipuhkuse eesmärk – võimaldada töötajal puhata, lõõgastuda ja vaba aega veeta – ei ole pärast asjaomase isiku surma enam asjakohane.

Millised ELi õiguse sätted on siin asjakohased?

Harta

Artikkel 31 „Õigus headele ja õiglastele töötingimustele“: „2. Igal töötajal on õigus [...] iga-aastasele tasulisele puhkusele.“

Õigus tasustatud põhipuhkusele tuleneb mitmest rahvusvahelisest õigusaktist ja seda tuleb pidada liidu sotsiaalõiguse eriti oluliseks põhimõtteks. Seda põhimõtet on väljendatud ka direktiivi 2003/88/EÜ

artiklis 7. Euroopa Liidu Kohtu praktika kohaselt hõlmab õigus tasustatud põhipuhkusele i) õigust põhipuhkusele, ii) õigust tavapärasele töötasule selle puhkeaja eest ja iii) õigust saada töösuhete lõppemisel kasutamata jäänud põhipuhkuse eest rahalist hüvitist.

Töötaja direktiiv 2003/88/EÜ¹³

Artikkel 7 on sõnastatud järgmiselt:

„1. Liikmesriigid võtavad vajalikke meetmeid, et tagada iga töötaja õigus vähemalt neljanädalasele tasulisele põhipuhkusele vastavalt niisuguse puhkuse õiguse ja andmise tingimustele, mis on ette nähtud siseriiklike õigusaktide ja/või tavadega.

2. Minimaalset tasulist põhipuhkust ei või asendada hüvitisega, välja arvatud töösuhete lõpetamise korral.“

Milliseid siseriiklikke õigusnorme kohaldatakse?

Föderalse puhkuseseaduse § 7 lõikes 4 on sätestatud:

„Kui puhkust ei saa töösuhete lõppemise tõttu enam täielikult või osaliselt anda, tuleb see töötajale hüvitada.“

¹³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 4. novembri 2003. aasta direktiiv 2003/88/EÜ töötaja korralduse teatavate aspektide kohta (ELT L 299, 18.11.2003, lk 9).

Taustteave koolitajatele

Sissejuhatavad märkused

Käesolevas juhtumis on aluseks võetud Euroopa Liidu Kohtu 6. novembri 2018. aasta otsus liidetud kohtuasjades *Bauer*, C-569/16 ja C-570/16, ECLI:EU:C:2018:871.

Küsimused ja vastused

1. küsimus. Kas harta on kohaldatav puhkuse-seaduse § 7 lõikele 4 koostoimes tsiviilseadustiku punkti 1922 lõikega 1?

- a. Jah, sest see hõlmab direktiivi 2003/88/EÜ rakendamist.
- b. Ei, sest direktiivi 2003/88/EÜ artikli 7 kohaselt võivad ELi liikmesriigid tasulise põhipuhkuse andmisel lähtuda oma siseriiklikest õigusaktidest ja tavadest.
- c. Jah, harta on põhiõiguste kogumik, mida kohaldatakse põhimõtteliselt alati, nagu ka Euroopa inimõiguste konventsiooni.
- d. Ei, hartat ei kohaldata olukordades, mis piirnevad kõikides aspektides ühe liikmesriigiga.

Sissejuhatavad märkused

Hartaga seotud juhtumit analüüsima asudes on oluline kõigepealt välja selgitada, kas harta on kohaldatav, lähtudes harta artikli 51 lõikest 1. Selle küsimuse kohta antavas tagasisides võiks keskenduda põhjustele, miks tuleks seda olulist esimest etappi rakendada järjepidevalt (vt FRA käsiraamatu 3. peatükk). Abi võib olla ka käsiraamatu 7. peatükist, kus on esitatud harta artikli 51 lõike 1 kohaldamise kontrollnimekiri.

Tähtis on meeles pidada, et ELi põhiõigused kehtivad liikmesriikide suhtes ainult olukordades, mis kuuluvad ELi õiguse kohaldamisalasse. See on oluline erinevus võrreldes Euroopa inimõiguste konventsiooniga, mida kohaldatakse põhimõtteliselt kõikidel juhtudel. Harta kohaldamisel tuleb harta artikli 51 lõike 1 alusel välja selgitada, kas tegemist on üksnes riigisisese olukorraga, kus hartal ei ole mingit rolli, või kuulub see liidu õiguse kohaldamisalasse, mis tähendab, et hartat kohaldatakse. Artikli 51 lõike 1 tähendab sisuliselt seda, et liidu põhiõigusi kohaldatakse koos liidu õiguse muude sätetega. Harta kohaldamine on alati seotud liidu õiguse muude sätete kohaldamisega.

Õige vastus

Õige vastus on **variant a** (vt otsus kohtuasjas *Bauer*, punkt 53).

Tsiviilseadustiku artikkel 622 on liidu õigust kohaldav meede harta artikli 51 lõike 1 tähenduses.

Selgitus

Kooskõlas harta artikli 51 lõikega 1 kohaldatakse hartat kõigi liidu õigust kohaldavate siseriiklike meetmete suhtes. Euroopa Liidu Kohtu praktika kohaselt on mõistel „liidu õiguse kohaldamine“ lai tähendus, mis hõlmab kogu liidu õiguse täitmist ja kohaldamist liikmesriikide poolt. See tähendab sama mis „tegemine liidu õiguse kohaldamisalal“ ja hõlmab kõiki olukordi, mida reguleeritakse ELi õigusega.

Euroopa Liidu Kohus leidis, et kõnealusel juhul rakendatakse vaidlusaluste riiklike õigusnormidega direktiivi 2003/88/EÜ.

Variant b ei ole õige: väga sageli jäetakse ELi õigusaktidega liikmesriikidele kaalutlusruumi. Kõige selgem näide on direktiivid, millega kohustatakse riike saavutama teatud tulemus, ilma et nendes kirjutataks ette vahendid selle tulemuse saavutamiseks. Muud ELi õigusaktid, näiteks määrused, võimaldavad liikmesriikidele siiski nende rakendamisel sageli teatud paindlikkust. Riiklikud meetmed, milles kasutatakse liidu seadusandja antud kaalutlusruumi, kuuluvad liidu õiguse kohaldamisalasse ja seega tuleb hartat järgida.

Variant c ei ole õige (vt sissejuhatavad märkused).

Variant d ei ole õige. Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt ei kohaldata liikumisvabadust käsitlevaid Euroopa Liidu toimimise lepingu sätteid olukordades, mis piirnevad kõikides aspektides ühe liikmesriigiga. See ei kehti aga harta kohta. Harta võib olla kohaldatav olukordades, kus puudub piiriülene element, näiteks kui see puudutab ELi õigusakte, millega ühtlustatakse konkreetset õigusvaldkonda kõigis liikmesriikides, nagu ka kõnealusel juhul (direktiiv 2000/78/EÜ). Järelikult on asjaomastes liidu õigusaktides sisalduvad õigusnormid kohaldatavad sõltumata sellest, kas põhikohtuasjas käsitletav olukord on üksnes riigisisene või mitte¹⁴.

2. küsimus. Eeldades, et hartat kohaldatakse: kuivõrd on puhkuse-seaduse § 7 lõige 4 koostoimes tsiviilseadustiku punkti 1922 lõikega 1 teie arvates kooskõlas harta artikli 31 lõikega 2?

¹⁴ Euroopa Liidu Kohtu 31. mai 2018. aasta otsus kohtuasjas *Sziber*, C-483/16, ECLI:EU:C:2018:367, punktid 56–59.

Sissejuhatavad märkused

FRA käsiraamatu 8. peatükis on esitatud struktureeritud raamistik, mis aitab välja selgitada, kas siseriiklik säte on hartaga kooskõlas või mitte. Selleks et tagada kõigi vajalike aspektide arvestamine, on soovitatav kasutada sellist kontrollnimekirja. Käesoleval juhul peaks harta artikli 31 lõiget 2 käsitlev hindamine hõlmama harta artikli 52 lõiget 1 (hartast tulenevate õiguste piiramise üldklausel).

Artikli 52 lõikes 1 sätestatud tingimused on järgmised.

- Kas piirangud on seadusega ette nähtud?
- Kas asjaomase põhiõiguse põhiolemuse austamine on tagatud?
- Kas piirangud teenivad õiguspärast eesmärki?
- Kas piirang on tuvastatud probleemi lahendamiseks asjakohane?
- Kas piirang läheb kaugemale taotletava eesmärgi saavutamiseks vajalikust? Kas on olemas meetmeid, mis riivaksid põhiõigusi vähem?
- Kas piirangud on taotletavat eesmärki silmas pidades proportsionaalsed?

Käesoleval juhul on tähelepanu all asjaolu, et eirati harta artikli 32 lõike 2 *põhiolemust*.

Õige vastus

Asjaomased siseriiklikud õigusnormid koostoimes tõlgendatuna ei ole kooskõlas harta artikli 31 lõikega 2 (vt otsus kohtuasjas *Bauer*, punktid 57–62).

Selgitus

Harta artikli 31 lõikes 2 sisalduv väljend „iga-aastane tasuline puhkus“ tähendab, et põhipuhkuse ajal tuleb säilitada töötasu; teisisõnu peavad töötajad saama selle puhkuse eest tavapärasest töötasu. See põhiõigus hõlmab lisaks õigusele tasustatud põhipuhkusele ka õigust saada töösuhete lõppemisel rahalist hüvitist kasutamata jäänud põhipuhkuse eest.

Seda õigust võib piirata üksnes *harta artikli 52 lõikes 1* sätestatud rangetel tingimustel ja eelkõige tuleb lähendada selle õiguse *põhisusust*. See tähendab, et omandatud õigust tasulisele põhipuhkusele ei saa kaotada puhkuseaasta lõpus või siseriikliku õigusega ette nähtud üleviimistähtaja möödumisel, kui töötajal ei ole olnud võimalik puhkust kasutada. Samuti ei saa liikmesriigid otsustada, et töösuhete lõppemisel surma tõttu kaob tagasiulatuvalt ja täielikult töötaja õigus tasustatud põhipuhkusele, kuna selline õigus hõlmab lisaks puhkuseõigusele kui sellisele teist võrdse täht-

susega aspekti, nimelt õigust hüvitisele, mis õigustab asjaomasele isikule või tema õigusjärglastele töösuhete lõppemisel kasutamata jäänud põhipuhkuse eest rahalise hüvitise maksmist.

Seega tähendab see säte harta artikli 31 lõike 2 kohaldamisalasse kuuluvates olukordades eelkõige seda, et liikmesriikidel ei ole õigust võtta vastu õigusnorme, millega võetakse töötajalt surma korral tagasiulatuvalt ära õigus tasustatud põhipuhkusele, mis omandati enne tema surma, ning millega seadusjärgsed pärijad jäetakse ilma õigusest saada lahkunu kasutamata jäänud põhipuhkuse eest rahalist hüvitist.

Kui töösuhe lõpeb töötaja surma tõttu, tuleneb harta artikli 31 lõikest 2, et vältimaks seda, et töötaja omandatud tasustatud põhipuhkuse põhiõigus, sealhulgas selle õiguse rahaline aspekt, *tagasiulatuvalt kaoks*, võib asjaomase isiku õiguse saada kasutamata puhkuse eest rahalist hüvitist pärimise teel edasi anda tema õigusjärgsetele pärijatele.

3. küsimus. Kui asjaomaseid siseriiklikke õigusnorme tuleb pidada harta artikli 31 lõikega 2 vastuolus olevaks, siis mida peaks siseriiklik kohus tegema eraõiguslike isikute vahelise vaidluse korral? Kas liikmesriigi kohtul on kohustus nõuda, et Jones (eraõiguslik isik) maksaks Brownile kui õigusjärgsele pärijale tasustatud põhipuhkuse eest rahalist hüvitist kooskõlas harta artikli 31 lõikega 2?

Õige vastus

Jah (vt otsus kohtuasjas *Bauer*, punktid 64–91).

Iga töötaja õigus tasustatud põhipuhkusele (harta artikli 31 lõike 2) toob selle olemusest tulenevalt kaasa tööandja vastava kohustuse anda sellist tasustatud puhkust.

Kui liikmesriigi kohtul ei ole võimalik tõlgendada asjaomaseid riigisiseseid õigusnorme viisil, mis tagab nende kooskõla harta artikli 31 lõikega 2, on liikmesriik seega kohustatud tagama selle artikli täieliku kohaldamise, jättes need riigisisesed õigusnormid kohaldamata.

Käesoleva kohtuasja tulemusel peab eraõiguslik isik Jones maksma töötaja pärijatele kasutamata puhkuse eest hüvitist olenemata sellest, et siseriiklik õigus välistab sellise võimaluse.

Selgitus

Otsused *Mangoldi*¹⁵ ja *Kücükdeveci* kohtuasjades on horisontaalse vahetu õigusmõju doktriini väljakujunemise lähtealus. Mõlemad kohtuasjad käsitlesid vanuse alusel diskrimineerimise keelu kui liidu õiguse üldpõhimõtte õigusmõju. Diskrimineerimine tulenes siseriiklikust õigusnormist. Horisontaalse vahetu õigusmõju tulemusena pidi siseriiklik kohus jätma diskrimineeriva siseriikliku õigusnormi kohaldamata. *Mangoldi* ja *Kücükdeveci* kohtuasjades tehtud otsustest tulenevalt ei saa eraõiguslikud tööandjad tugineda siseriiklikule õigusnormile, mis osutub diskrimineerimiskeelu põhimõttega vastuolus olevaks.

D. I. kohtuasjas¹⁶ käsitles Taani kohus *õiguskindluse ja õiguspärase ootuse põhimõtete* rolli küsimust. Euroopa Liidu Kohtu sõnul ei saa need põhimõtted olla alus erandi tegemiseks kohtu kohustusest jätta siseriiklikud õigusnormid kohaldamata. Siseriiklik kohus ei või eelistada selle eraõigusliku tööandja õiguspärase ootuse kaitset, kes on järginud siseriiklikku õigust.

Egenbergeri kohtuasjas¹⁷ omistati horisontaalne vahetu õigusmõju esimest korda *harta* sättele, nimelt usutunnistuse või veendumuste tõttu diskrimineerimise keelule, mis on sätestatud harta artikli 21 lõikes 1. Samuti nähtub sellest kohtuotsusest, et põhiõigused võivad olla eraõiguslikele isikutele *siduvad*, isegi kui diskrimineerimine tuleneb eraõiguslike isikute vahel sõlmitud lepingutest. See ulatub kaugemale otsustest *Mangoldi* ja *Kücükdeveci* kohtuasjades, mis käsitlesid õigusaktides sisalduvat diskrimineerimist.

Baueri kohtuasjas¹⁸ omistab kohus esimest korda horisontaalse vahetu õigusmõju muule põhiõigusele kui diskrimineerimiskeeld, nimelt õigusele tasustatud põhipuhkusele (harta artikli 31 lõige 2). Selle kohtuotsusega antakse ka doktriinile selge ja struktureeritud hindamisraamistik.

Otsus *Cresco* kohtuasjas¹⁹ on esimene kohtuotsus, mis kohustab liikmesriigi kohut andma eraõiguslike isikute vahelises vaidluses isikutele põhiõiguste alusel subjektiivseid õigusi. Horisontaalse vahetu õigusmõju tagajärg läheb käesoleval juhul kaugemale siseriikliku õigusnormi kohaldamata jätmisest. Tööandjal on kohustus, mis tuleneb liidu põhiõigusest endast (mitte (ülejäanud) siseriiklikust õigusest). See kohtuotsus puudutas usutunnistuse ja veendumuste alusel diskrimineerimise keeldu (harta artikli 21 lõige 1). Kohtuotsus näitab, kuidas harta säte võib olla eraõiguslikule tööandjale *otseselt siduv*.

Lisateave

FRA käsiraamatu 1. peatüki jaotised „Kohaldamisala” ja „Mis on harta artikli 51 mõte?” ning käsiraamatu 3., 4., 7. ja 8. peatükk.

Frantziou, E. (2019). (Most of) the Charter of Fundamental Rights is horizontally applicable: ECJ 6 November 2018, Joined cases C-569/16 and C-570/16, Bauer *et al*, *European Constitutional Law Review*, 19. kd, lk 306–323.

¹⁵ Euroopa Liidu Kohtu 22. novembri 2005. aasta otsus kohtuasjas *Mangold*, C-144/04.

¹⁶ Euroopa Liidu Kohtu 19. aprilli 2016. aasta otsus kohtuasjas *D. I.*, C-441/14.

¹⁷ Euroopa Liidu Kohtu 17. aprilli 2018. aasta otsus kohtuasjas *Egenberger*, C-414/16.

¹⁸ Euroopa Liidu Kohtu 6. novembri 2018. aasta otsus liidetud kohtuasjades *Bauer*, C-569/16 ja C-570/16.

¹⁹ Euroopa Liidu Kohtu 22. jaanuari 2019. aasta otsus kohtuasjas *Cresco*, C-193/17.

3. JUHTUMIUURING: PENSIONIIGA DISKRIMINEERIMISKEELD

Jaotusmaterjal osalejatele

Juhtumi asjaolud

Põllumajandustootja Sanchez soovib taotleda ennetähtaegselt pensionile jäämise toetust, mida rahastab Euroopa Liit. Sellise toetuse andmise nõuded on sätestatud ELi määruses (EÜ) nr 1257/1999, mis käsitleb põllumajandustootjatele ennetähtaegselt pensionile jäämise toetuse andmist²⁰. See määrus oli ühise põllumajanduspoliitikaga seotud õigusakt. Ennetähtaegselt pensionile jäämise toetus on majanduslik stiimul, mille eesmärk on i) julgustada eakaid põllumajandustootjaid loobuma lõplikult põllumajandustegevusest varem, kui nad seda tavaolukorras teeksid, ning ii) hõlbustada seeläbi struktuurimuutusi põllumajandussektoris, et paremini tagada põllumajandusettevõtete majanduslik elujõulisus. Toetuste jaotamise protsessi juhivad ELi liikmesriigid.

Sanchez ei saanud toetust. Üks asjaomase liidu määrusega kehtestatud tingimustest on see, et taotleja ei tohi veel olla pensionieas. See tuleb välja selgitada, lähtudes riiklikest pensionisätetest, antud juhul siseriiklikust pensioniseadusest. Asjaomastes sätetes eristatakse pensioniea määramisel mehi ja naisi.

Määruse eesmärk on seada naised soodusolukorda, kuid seoses ELi toetuse andmisega on sellel Sanchezile negatiivne mõju. Selle siseriikliku määruse alusel oli ta kahe lapse emana jõudnud taotluse esitamise ajaks juba pensioniikka ja seetõttu lükati tema taotlus liidu toetuse saamiseks tagasi. Kui ta oleks olnud mees, ei

oleks ta taotluse esitamise ajaks jõudnud pensioniikka ja tal oleks olnud õigus saada ennetähtaegselt pensionile jäämise toetust.

Sanchez väidab, et Tšehhi pensionisüsteem on vastuolus ELi soolise diskrimineerimise keeluga. Ühes varasemas kohtuasjas käsitles Euroopa Inimõiguste Kohus soost tingitud erineva kohtlemise küsimust samas riiklikus pensionisüsteemis ja otsustas, et see on kooskõlas Euroopa inimõiguste konventsiooniga.

Millised ELi õiguse sätted on siin asjakohased?

Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“)

Artikkel 21 „Diskrimineerimiskeeld“:

„1. Keelatud on igasugune diskrimineerimine, sealhulgas diskrimineerimine soo [--] tõttu.“

Määrus (EÜ) nr 1257/1999

IV peatüki „Ennetähtaegselt pensionile jäämine“ artikli 10 lõige 1 on sõnastatud järgmiselt:

„Toetus põllumajandustootjate ennetähtaegselt pensionile jäämisele aitab saavutada järgmisi eesmärke:

sissetuleku tagamine vanematele põllumajandustootjatele, kes on otsustanud põllumajandustegevuse lõpetada,

vanemate põllumajandustootjate asendamine selliste isikutega, kes suudavad vajaduse korral tõsta allesjääva põllumajandusettevõtte majanduslikku elujõulisust,

²⁰ Nõukogu määrus (EÜ) nr 1257/1999 Euroopa Põllumajanduse Arendus- ja Tagatisfondi (EAGGF) toetuse kohta maaelu arendamiseks ning teatavate määruste muutmise ja kehtetuks tunnistamise kohta (EÜT L 160, 17.5.1999, lk 80).

põllumajandusmaa kasutamine muul kui põllumajanduslikul otstarbel, kui selle kasutamine põllumajanduses ei taga rahuldavat majanduslikku elujõulisust.“

Artikli 11 lõikes 1 on sätestatud:

„Põllumajandusettevõtte üleandja:

- loobub lõplikult igasugusest põllumajanduslikust tulundustegevusest; ta võib siiski jätkata mittetulunduslikku põllumajandustegevust ning hoonete kasutamist,
- peab üleandmise ajal olema vähemalt 55-aastane, kuid mitte pensionieas,
- ning
- enne üleandmist olema põllumajandusega tegeleenud vähemalt kümme aastat.“

Euroopa Liidu Kohtu praktika kohaselt kuulub mõiste „pensioniiga“ määratlemine artikli 11 lõike 1 teise taande tähenduses liikmesriikide pädevusse, kui seda ei ole ELi tasandil ühtlustatud.

Milliseid siseriiklikke õigusnorme kohaldatakse?

Siseriikliku pensioniseaduse artiklis 5 on pensioniiga kindlaks määratud sotsiaalsetel ja ajaloolistel põhjustel. Meeste ja naiste pensioniiga on erinev, kusjuures viimane sõltub laste arvust, keda naine on kasvatanud (kui mehed saavad jääda pensionile 60-aastaselt, siis naised saavad seda teha 53-aastaselt, kui nad on kasvatanud vähemalt viit last, 54-aastaselt, kui nad on kasvatanud kolme või nelja last, 55-aastaselt, kui nad on kasvatanud kahte last jne).

„1) Pensioniiga on:

a) meestel 60 eluaastat;

b) naistel:

1. 53 eluaastat, kui nad on kasvatanud vähemalt viit last,

2. 54 eluaastat, kui nad on kasvatanud kolme või nelja last,

3. 55 eluaastat, kui nad on kasvatanud kahte last;

4. 56 eluaastat, kui nad on kasvatanud ühte last, või

5. 57 aastat, kui kindlustatud isikud on nimetatud ikka jõudnud 31. detsembriks 1995.“

Küsimused

Palun vastake 1. küsimusele enne teisi küsimusi.

1. küsimus. Kas harta on kohaldatav siseriikliku pensioniseaduse artikli 5 suhtes?

Valige üks või mitu vastusevarianti.

- a. Ei, pensioniõigus on siseriiklik küsimus ja kuulub liikmesriikide suveräänsete õiguste alla.
- b. Ei, Euroopa Inimõiguste Kohus on seda küsimust juba käsitlenud ja pidanud seda Euroopa inimõiguste konventsiooniga kooskõlas olevaks.
- c. Jah, see on seotud ELi põllumajandustoetuste andmisega.
- d. Ei, määruses viidatakse pensioniea määratlemisel siseriiklikule õigusele. Liidu seadusandja soovib seega jätta selle küsimuse liikmesriikide pädevusse.
- e. Jah, harta kuulub esmase õiguse hulka ja seda kohaldatakse põhimõtteliselt alati.

Märkused

Eeldades, et hartat kohaldatakse:

2. küsimus. Kas Euroopa Liidu Kohus peab järgima Euroopa Inimõiguste Kohtu seisukohta, kes on juba leidnud, et kõnealune erinev kohtlemine on Euroopa inimõiguste konventsiooniga kooskõlas?

Märkused

---

3. küsimus. Kuidas hindaksite siseriikliku pensioniseaduse artiklit 5, pidades silmas liidu soolise diskrimineerimise keelu põhimõtet (harta artikli 21 lõige 1)?

Märkused

---

4. küsimus. Kui see säte on vastuolus liidu soolise diskrimineerimise keelu põhimõttega, siis mida peaks siseriiklik kohus tegema? Kuidas peaks ta kindlaks määrama pensioniea põllumajandusettevõtte üleandmisel kooskõlas määruse (EÜ) nr 1257/1999 artikliga 11?

Märkused

Lisateave: <https://fra.europa.eu/en/eu-charter>

Taustteave koolitajatele

Sissejuhatavad märkused

Käesolevas juhtumis on aluseks võetud Euroopa Liidu Kohtu 11. aprilli 2013. aasta otsus kohtuasjas *Soukupová*, C-401/11, ECLI:EU:C:2013:223.

Soukupová kohtuasjas käsitletakse liidu diskrimineerimiskeelu põhimõtte kohaldamist riiklikule pensionisüsteemile seoses ELi põllumajandustoetuse andmisega.

Küsimused ja vastused

1. küsimus. Kas harta on kohaldatav siseriikliku pensioniseaduse artikli 5 suhtes?

Valige üks või mitu vastusevarianti.²¹

- a. Ei, pensioniõigus on siseriiklik küsimus ja kuulub liikmesriikide suveräänsete õiguste alla.
- b. Ei, Euroopa Inimõiguste Kohus on seda küsimust juba käsitlenud ja pidanud seda Euroopa inimõiguste konventsiooniga kooskõlas olevaks.
- c. **Jah, see on seotud ELi põllumajandustoetuste andmisega.**
- d. Ei, määruses viidatakse pensioniea määramisel siseriiklikule õigusele. Liidu seadusandja soovib seega jätta selle küsimuse liikmesriikide pädevusse.
- e. Jah, harta kuulub esmase õiguse hulka ja seda kohaldatakse põhimõtteliselt alati.

Sissejuhatavad märkused

Selle küsimusega seoses on oluline välja selgitada, kas harta on kohaldatav, lähtudes harta artikli 51 lõikest 1.

Küsimuse kohta antavas tagasisides võiks keskenduda põhjustele, miks tuleks seda olulist esimest etappi rakendada järjepidevalt (vt FRA käsiraamatu 3. peatükk).

Abi võib olla ka käsiraamatu 7. peatükist, kus on esitatud harta artikli 51 lõike 1 kohaldamise kontrollnimekiri.

Õige vastus

Õige vastus on **variant c** (vt otsus kohtuasjas *Soukupová*, punkt 26).

Siseriikliku pensioniseaduse artikli 5 näol on tegemist liidu õiguse kohaldamise meetmega harta artikli 51 lõike 1 tähenduses, kuid üksnes juhul, kui seda kohaldatakse määruse raames.

Selgitus

Kooskõlas artikli 51 lõikega 1 kohaldatakse hartat üksnes *liidu õigust kohaldavate* siseriiklike meetmete suhtes (seepärast ei ole variant f õige). Euroopa Liidu Kohtu praktika kohaselt on mõistel „liidu õiguse kohaldamine“ lai tähendus, mis hõlmab kogu liidu õiguse täitmist ja kohaldamist liikmesriikide poolt. See tähendab sama mis „tegutsemine liidu õiguse kohaldamisalas“ ja hõlmab kõiki olukordi, mida reguleeritakse ELi õigusega.

Põllumajandustootjate ennetähtaegselt pensionile jäämise *toetuse kontekstis* kehtivad ELi põhiõigused pensioniea arvutamise riiklike meetmete suhtes. Seda järeldust võib põhjendada kahel viisil.

- Esimene põhjendus on üsna lihtne: ELi toetuste jaotamine kuulub ELi õiguse kohaldamisalasse.
- Teine arutluskäik vajab mõningat selgitamist. Nagu eespool märgitud, on põllumajandustootjate ennetähtaegselt pensionile jäämise toetust käsitlevas ELi määruses sätestatud tingimus, et põllumajandustootjal, kes jõuab pensioniikka, ei ole enam võimalik ennetähtaegselt pensionile jäämise toetust saada. Määruses ei ole aga pensioniiga määratletud. Selle asemel on öeldud, et pensioniea määramisel lähtutakse siseriiklikust õigusest. Tegemist on olukorraga, kus liidu seadusandja kasutab siseriikliku õiguse mõistet. Selle tulemusena saab põllumajandustootjate ennetähtaegselt pensionile jäämise toetust käsitleva ELi määruse kontekstis tugineda riiklikele pensionialastele õigusaktidele. Sellisel juhul on siseriiklike pensionialaste õigusnormide puhul tegemist kohaldamisega harta artikli 51 tähenduses, kuid üksnes liidu määruse kontekstis (vt FRA käsiraamatu 7. peatükis käsitletud olukord A.5). See on ka põhjus, miks variant d ei ole õige.

See juhtumiuuring näitab, et harta võib olla kohaldatav ka liikmesriikide *pädevusse* (*suveräänsete õiguste alla*) kuuluvate siseriiklike õigusaktide, samuti õigusaktide suhtes, mille *eesmärk ei ole* liidu õiguse kohaldamine. See on oluline aspekt ja põhjus, miks **variant a** ei ole õige.

2. küsimus. Eeldades, et hartat kohaldatakse: kas Euroopa Liidu Kohus peab järgima Euroopa Inimõiguste Kohtu seisukohta, kes on juba leidnud, et kõnealune erinev kohtlemine on Euroopa inimõiguste konventsiooniga kooskõlas?

Õige vastus

Ei.

²¹ Koolitajana ärge unustage valida hääletusvahendis suvandit, mis võimaldab osalejatel hääletada rohkemate vastusevariantide poolt.

Selgitus

Harta sisaldab õigusi, mis vastavad Euroopa inimõiguste konventsiooniga tagatud õigustele (edaspidi „vastavad õigused“). Harta artikli 52 lõike 3 kohaselt peavad nende vastavate hartast tulenevate õiguste tähendus ja ulatus olema samad, mis on neile ette nähtud Euroopa inimõiguste konventsiooniga (sh Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika alusel).

Dokumendis „Selgitused põhiõiguste harta kohta“ on öeldud, et kuna artikkel 21 vastab Euroopa inimõiguste konventsiooni artiklile 14, kohaldatakse seda kooskõlas selle sättega.

See ei tähenda siiski, et Euroopa Liidu Kohus peaks järgima Euroopa Inimõiguste Kohtu seisukohta; Euroopa inimõiguste konventsiooniga on kehtestatud kaitse miinimumtase. Liidu õigusega võib ette näha ulatuslikuma kaitse (vt harta artikli 52 lõige 3 ja FRA käsiraamatu 2. peatükk).

3. küsimus. Kuidas hindaksite siseriikliku pensioniseaduse artiklit 5, pidades silmas liidu soolise diskrimineerimise keelu põhimõtet (harta artikli 21 lõige 1)?

Sissejuhatavad märkused

Euroopa Liidu Kohus hindab riiklikku pensionisüsteemi täielikult määruse kontekstis. Nii küsimusele, kas võrreldavates olukordades esineb ebavõrdne kohtlemine või mitte, kui ka küsimusele, kas erinev kohtlemine on objektiivselt põhjendatud või mitte, vastatakse määrusest lähtudes.

Sellel on kaks põhjust.

- Esiteks peab väljakujunenud kohtupraktika kohaselt diskrimineerimiskeelu põhimõtte kohaldamine toimuma vahetegemise kehtestanud liidu korra konkreetses kontekstis (ese ja eesmärk). Seejuures ei tehta vahet, kas erinev kohtlemine tuleneb otseselt kõne all olevatest liidu õigusnormidest või see tuleneb liidu õigusnormidest kaudselt siseriiklikus õiguses sisalduva seose kaudu. Vt:²²
  - „52. Sellega seoses olgu meenutatud, et eri olukordi iseloomustavad asjaolud ning nende olukordade sarnasus tuleb kindlaks teha ning neile tuleb anda hinnang, arvestades eeskätt selle liidu akti eset ja eesmärki, mis kõnealuse vahetegemise sätestab. Lisaks tuleb arvestada selle valdkonna põhimõtteid ja eesmärke, kuhu vastav akt kuulub [...]“.

- 53. Sellist lähenemist tuleb mutatis mutandis kasutada ka analüüsimisel, et hinnata liidu õigust kohaldavate siseriiklike meetmete vastavust võrdse kohtlemise põhimõttele.“

- Teiseks, kuna on olemas tihe seos liidu õigusakti eesmärgi ja reguleerimisesemega, tõmmatakse selge piir liidu põhiõiguste kohaldamise konteksti ja üksnes riigisisese olukorra vahel, kus liidu põhiõigused ei ole kohaldatavad. Nagu esimese küsimuse arutluskäigus märgitud, on riikliku pensionisüsteemi näol tegemist liidu õiguse kohaldamisega harta artikli 51 lõike 1 tähenduses üksnes siis, kui seda kohaldatakse määruse kontekstis. Sellest järeldub, et Euroopa Liidu Kohus võib hinnata väidetavaid diskrimineerimisjuhtumeid liidu toetuste andmisel, kuid ta ei saa otsustada riikliku pensionisüsteemi kui sellise diskrimineeriva olemuse üle.

Õige vastus

Erinev kohtlemine pensioniea kindlaksmääramisel määruse (EÜ) nr 1257/1999 artikli 11 lõike 1 kohaldamisel ei ole harta artikli 21 lõikega 1 kooskõlas, sest põllumajandusettevõtja ennetähtaegselt pensionile jäämise toetuse saamine sõltub taotleja soost ja naissoost taotlejate puhul taotleja kasvatatud laste arvust.

Selgitus (vt otsus kohtuasjas Soukupová, punktid 29–34)

Euroopa Liidu Kohtu väljakujunenud praktika kohaselt on võrdse kohtlemise ja diskrimineerimiskeelu põhimõtete alusel nõutav, et võrreldavatel olukordadel ei käsitletakse erinevalt ja erinevaid olukordi ei käsitletakse ühtemoodi, välja arvatud juhul, kui selline kohtlemine on objektiivselt põhjendatud.

a. Kas Sanchezit koheldakse sarnases olukorras olevast mehest erinevalt?

Jah – eakad naissoost põllumajandustootjad ja eakad meessoost põllumajandustootjad on sarnases olukorras, võttes arvesse määruse (EÜ) nr 1257/1999 artikli 10 lõikes 1 sätestatud ennetähtaegselt pensionile jäämise toetuse eesmärki julgustada selliseid põllumajandustootjaid, olenemata nende soost ja kasvatatud laste arvust, lõpetama põllumajandustootmine varakult ja lõplikult, et tõhusamalt tagada põllumajandusettevõtete elujõulisus. Nii mees- kui ka naissoost põllumajandustootjatel on õigus sellist toetust taotleda, kui nad on selle määruse artikli 11 lõike 1 kohaselt lõplikult lõpetanud igasuguse tulundliku põllumajandustegevuse ja on enne lõpetamist tegelenud põllumajandustootmisega kümme aastat ning on lõpetamise ajal vähemalt 55-aastased, kuid mitte veel pensionieas.

²² Euroopa Liidu Kohtu 26. septembri 2013. aasta otsus kohtuasjas IBV, C-195/12.

b. Kas selline erinev kohtlemine on objektiivselt põhjendatud?

Ei – põllumajandussektori struktuurimuutuste eesmärgid, mida soovitakse saavutada määruse (EÜ) nr 1257/1999 kohase põllumajandustootjate ennetähtaegselt pensionile jäämise toetusega, on ilmselgelt saavutatavad, ilma et liikmesriigid peaksid rakendama diskrimineerivat kohtlemist.

4. küsimus. Kui see säte on vastuolus liidu soolise diskrimineerimise keelu põhimõttega, siis mida peaks siseriiklik kohus tegema? Kuidas peaks ta määrama kindlaks pensioniea põllumajandusettevõtte üleandmisel kooskõlas määruse (EÜ) nr 1257/1999 artikliga 11?

Sissejuhatavad märkused

See küsimus puudutab harta vahetut õigusmõju siseriiklikes kohtumenetlustes. Harta mõju liikmesriigi õiguses ei sõltu liikmesriigi põhiseadusest, vaid tuleneb ELi õigusest ning põhineb seega vahetu õigusmõju ja ülimuslikkuse põhimõtetel.

Liikmesriikide kohtud võivad kasutada liidu põhiõigusi sõltumatu põhjendusena ning õiguste ja kohustuste lähtealusena. See ei erine muudest liidu õigusnormidest. Enamik harta sätteid vastab tõenäoliselt nendele tingimustele (vt FRA käsiraamatu 3. peatükk).

Tuleb märkida, et nn harta põhimõtete vahetu õigusmõju on piiratud. Harta artikli 52 lõike 5 kohaselt eristatakse õigusi ja põhimõtteid. Harta mõlemat liiki sätteid on siduvad. Peamine erinevus seisneb selles, et hartast tulenevad õigused kirjeldavad üksikisiku õiguslikku olukorda. Nendega luuakse individuaalsed või subjektiivsed õigused, ilma et neid oleks vaja õiguslikult edasi arendada. Põhimõtetega kaasneb ülesanne valitsustele. Mida konkreetselt on harta säte, seda suurema tõenäosusega on tegemist õigusega. Tulenevalt harta artikli 52 lõikest 5 ei või kohtud anda subjektiivseid õigusi harta põhimõtete alusel (vt FRA käsiraamatu 1. peatükk). Käesolevas juhtumiuuringus käsitletakse siiski hartast tulenevat õigust (artikkel 21).

See küsimus puudutab diskrimineerimiskeelu põhimõtte konkreetset vahetut õigusmõju.

Õige vastus

Kohus peaks jätma siseriikliku õigusnormi kohaldamata ja siseriiklikud kohtud peavad lihtsalt kohtlema Sanchezit nii, nagu ta oleks samaealine mees, kui siseriiklikud ametiasutused kaaluvad, kas tal on õigus saada ennetähtaegselt pensionile jäämise toetust (vt otsus kohtuasjas *Soukupová*, punkt 35).

Selgitus

Euroopa Liidu Kohtu väljakujunenud praktika kohaselt saab võrdse kohtlemise põhimõtte järgimise tagada üksnes sellega, et ebasoodsamas olukorras olevatele isikutele antakse samad eelised, mis on soodsamas olukorras olevatel isikutel, seni kuni liikmesriigi seadusandja ei ole võtnud võrdse kohtlemise taastamise meetmeid. Ebasoodsamas olukorras olev isik tuleb seega seada samasse olukorda kui soodsamas olukorras olev isik.

Lisateave

FRA käsiraamatu 1. peatüki jaotised „Kohaldamisala“ ja „Mis on harta artikli 51 mõte?“ ning käsiraamatu 3., 4. ja 7. peatükk.

FRA käsiraamatu „Euroopa võrdse kohtlemise õiguse käsiraamat – 2018. aasta väljaanne“ jaotis 3.3.3.

Euroopa Inimõiguste Kohtu 20. juuni 2011. aasta otsus kohtuasjas *Andrle vs. Tšehhi Vabariik*, nr 6268/08.

4. JUHTUMIÜRING: ELEKTRIARVESTITE PAIGALDAMINE ROMADE ELURAJOONIDESSE DISKRIMINEERIMISKEELD

Jaotusmaterjal osalejatele

Juhtumi asjaolud

Dimitrov peab füüsilisest isikust ettevõtjana toidupoodi linnaosas, kus elavad peamiselt roma päritolu inimesed. Dimitrov on päritolult bulgaarlanna, ta ei määratle ennast romana ja teda ei saa romana käsitada. Jaotusvõrguettevõtja ELECTRA paigaldas kõigi selle piirkonna tarbijate elektriarvestid elektrivõrgu õhuliinide betoonpostide külge kuue kuni seitsme meetri kõrgusele, samas kui teistes piirkondades paiknevad ELECTRA paigaldatud arvestid tavaliselt 170 sentimeetri kõrgusel tarbija valdustes kinnistu fassaadil või kinnistut ümbritseva tara küljes. Dimitrov kurtis, et tal ei ole võimalik vaadata elektriarvestit, et jälgida oma tarbimist ja veenduda, et talle saadetud arved, mis olid tema arvates liiga suured, on õiged. ELECTRA sõnul on sellise meetme eesmärk ennetada elektriarvestite manipuleerimist ja ebaseaduslikku elektritarbimist, mis pidavat olema eriti levinud roma linnaosades. ELECTRA oli seisukohal, et seadmete kahjustamise ja ebaseadusliku elektritarbimisega tegelevad peamiselt roma päritolu isikud. ELECTRA keeldub esitamast tõendeid väidetava kahju, arvestite manipuleerimise ja ebaseadusliku elektritarbimise kohta, väites, et see on üldteada. ELECTRA rakendab vaidlusalast tava kogu linnaosas, kus elavad peamiselt, kuid mitte ainult roma päritolu isikud. Tava rakendatakse kõigi linnaosa elanike suhtes sõltumata sellest, kas nende individuaalseid elektriarvesteid on rikutud või kas nende arvestite kaudu on loodud ebaseaduslikke ühendusi, ning olenemata sellest, kes on selliste tegude toimepanijad. ELECTRA on nii toiminud ligi 25 aastat. Teised jaotusvõrguettevõtjad on vaidlusalusest tavast loobunud, eelistades kasutada muid meetodeid elektriarvestite kahjustamise ja manipuleerimise takistamiseks, ning nad on elektriarvestid neis piirkondades jälle normaalsele kõrgusele paigaldanud.

Millised ELi õiguse sätted on siin asjakohased?

Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“)

Artiklis 21 „Diskrimineerimiskeeld“ on sätestatud:

„1. Keelatud on igasugune diskrimineerimine, sealhulgas diskrimineerimine [...] etnilise või sotsiaalse päritolu [...] tõttu.“

Euroopa Liidu Kohtu praktika kohaselt kohaldatakse roma kogukonna suhtes etnilise päritolu mõistet, mis hõlmab ühiskonnarühmi, mida iseloomustavad eelkõige ühine kodakondsus, usutunnistus, keel, kultuuriline ja traditsiooniline päritolu ning taust.

Nõukogu 29. juuni 2000. aasta direktiiv 2000/43/EÜ, millega rakendatakse võrdse kohtlemise põhimõtte sõltumata isikute rassilisest või etnilisest päritolust²³

Nagu on sätestatud artiklis 1, on direktiivi eesmärk kehtestada raamistik rassilise või etnilise päritolu alusel diskrimineerimise vastu võitlemiseks, et tagada võrdse kohtlemise põhimõtte kohaldamine liikmesriikides.

²³ EÜT L 180, 19.7.2000, lk 22.

Direktiivi artiklis 2 „Diskrimineerimise mõiste“ on sätestatud:

„1. Käesoleva direktiivi kohaldamisel tähendab võrdse kohtlemise põhimõte, et ei esine otsesest ega kaudset diskrimineerimist rassilise või etnilise päritolu alusel.

2. Lõike 1 kohaldamisel kasutatakse järgmisi mõisteid:

a) otseseks diskrimineerimiseks peetakse seda, kui ühte inimest koheldakse rassilise või etnilise päritolu tõttu halvemini, kui on koheldud, koheldakse või võidakse kohelda teist isikut samalaadses olukorras;

b) kaudseks diskrimineerimiseks peetakse seda, kui ilmselt neutraalne säte, kriteerium või tava seab isikud rassilise või etnilise päritolu alusel teistega võrreldes ebasoodsamasse olukorda, välja arvatud juhul, kui kõnealune säte, kriteerium või tava on objektiivselt põhjendatud seadusliku eesmärgiga ja selle eesmärgi saavutamise vahendid on asjakohased ja vajalikud.

3. Ahistamist peetakse diskrimineerimiseks lõike 1 tähenduses, kui rassilise või etnilise päritoluga seotud soovimatu käitumise eesmärk või selle tegelik toime on isiku vääriskuse alandamine ja ähvardava, vaenuliku, alandava või solvava õhkkonna loomine [---].“

Artikli 3 „Reguleerimisala“ lõike 1 punktis h on sätestatud:

„Ühendusele antud volituste piires kohaldatakse käesolevat direktiivi [---], kui kõne all on:

h) avalikkusele pakutavate kaupade ja teenuste kättesaadavus, sealhulgas eluase.“

Euroopa Liidu Kohtu praktika kohaselt kuulub elektrienergia tarnimine direktiivi 2000/43/EÜ artikli 3 lõike 1 punkti h kohaldamisalasse ja seda sätet tuleb tõlgendada nii, et elektriarvesti paigaldamine lõpptarbija valdustesse, mis on selle tarnega lahutamatult seotud, kuulub selle direktiivi kohaldamisalasse ja selle suhtes kohaldatakse direktiivis sätestatud võrdse kohtlemise põhimõtet.

Milliseid siseriiklikke õigusnorme kohaldatakse?

Energiamajanduse seadus

Artiklis 10 on sätestatud, et:

„energiavaldkonna tegevuste regulatsiooni [---] tagab energia- ja veemajanduse riiklik reguleerimiskomisjon [---], mis on spetsialiseeritud ja sõltumatu riigiasutus.“

Artiklis 98a on sätestatud:

„Avaldatud tüüptingimused jõustuvad lõpptarbijate suhtes ka sõnaselge kirjaliku nõusolekuta.“

Artiklis 120 on sätestatud:

„1. Lõpptarbijatele tarnitavat elektrienergiat mõõdetakse elektriarvestitega, mis kuuluvad elektri transpordi- või jaotusvõrgu operaatorile [---].

3. Elektri transpordi- või jaotusvõrgu operaator määrab kindlaks arvestite tüübi, arvu ja nende paigutuse [---].“

ELECTRA tüüptingimused

Energia- ja veemajanduse riikliku reguleerimiskomisjoni heaks kiidetud ELECTRA tüüptingimuste artiklis 27 on sätestatud:

„1. Elektriarvestid [---] paigaldatakse nii, et tarbija saaks selle näite visuaalselt kontrollida.

2. Kui inimeste elu ja tervise ning vara kaitse, elektri kvaliteedi, tarnekindluse ja elektrivarustusüsteemi turvalisuse ja töökindluse tagamiseks on elektriarvestid paigaldatud raskesti ligipääsetavatesse kohtadesse, on jaotusvõrguettevõtja omal kulul kohustatud tagama näitude visuaalse kontrollimise võimaluse kolme päeva jooksul tarbija kirjaliku taotluse esitamisest arvates.“

Seoses nimetatud visuaalse kontrollimise võimalusega näevad ELECTRA tüüptingimused ette, et ettevõtja saadab välja tõstetavaga erisõiduki, mille abil saavad tema töötajad lugeda kõrgel asuvate elektriarvestite näitu ja teha selle kliendile teatavaks. Lisaks on kliendil võimalik lasta tasu eest paigaldada oma eluruumi teine arvesti ehk nn kontrollarvesti.

Taustteave koolitajatele

Sissejuhatavad märkused

Käesolevas juhtumis on aluseks võetud Euroopa Liidu Kohtu 16. juuli 2015. aasta otsus kohtuasjas *CHEZ*, C-83/14, ECLI:EU:C:2015:480.

Küsimused ja vastused

1. küsimus. Kas harta on kõnealuses olukorras kohaldatav?

- a. Jah, harta on põhiõiguste kogumik, mida kohaldatakse põhimõtteliselt alati, nagu ka Euroopa inimõiguste konventsiooni.
- b. Ei, sest asjaomaste siseriiklike õigusaktide eesmärk ei olnud võtta siseriiklikku õigusesse üle direktiivi 2000/43/EÜ.
- c. Ei, hartat ei kohaldata olukordades, mis piirnevad kõikides aspektides ühe liikmesriigiga.
- d. **Jah, kuna olukord kuulub direktiivi 2000/43/EÜ kohaldamisalasse.**

Sissejuhatavad märkused

Hartaga seotud juhtumit analüüsima asudes on oluline kõigepealt välja selgitada, kas harta on kohaldatav, lähtudes harta artikli 51 lõikest 1. Selle küsimuse kohta antavas tagasisides võiks keskenduda põhjustele, miks tuleks seda olulist esimest etappi rakendada järjepidevalt (vt FRA käsiraamatu 3. peatükk). Abi võib olla ka käsiraamatu 7. peatükist, kus on esitatud harta artikli 51 lõike 1 kohaldamise kontrollnimekiri.

Väga tähtis on meeles pidada, et ELi põhiõigused kehtivad liikmesriikide suhtes ainult olukordades, mis kuuluvad ELi õiguse kohaldamisalasse. See on oluline erinevus võrreldes Euroopa inimõiguste konventsiooniga, mida kohaldatakse põhimõtteliselt kõikidel juhtudel. Harta kohaldamisel tuleb harta artikli 51 lõike 1 alusel välja selgitada, kas tegemist on üksnes riigisisese olukorraga, kus hartal ei ole mingit rolli, või kuulub see liidu õiguse kohaldamisalasse, mis tähendab, et hartat kohaldatakse. Artikli 51 lõike 1 kohane süsteem tähendab sisuliselt seda, et liidu põhiõigusi kohaldatakse koos liidu õiguse muude sätetega. Samuti on oluline meeles pidada, et harta kohaldamine on alati seotud muude ELi õiguse sätete kohaldamisega.

Õige vastus

Õige vastus on **variant d** (*CHEZ* kohtuasi ei puuduta sõnaselgelt harta artikli 51 lõiget 1, kuid punktides 38–44 on siiski selgitatud, et kõnealune olukord kuulub direktiivi 2000/43/EÜ kohaldamisalasse).

Selgitus

Kooskõlas harta artikli 51 lõikega 1 kohaldatakse hartat kõigi liidu õigust kohaldavate siseriiklike meetmete suhtes. Euroopa Liidu Kohtu praktika kohaselt on mõistel „liidu õiguse kohaldamine“ lai tähendus, mis hõlmab kogu liidu õiguse täitmist ja kohaldamist liikmesriikide poolt. See tähendab sama mis „tegutsemine liidu õiguse kohaldamisalal“ ja hõlmab kõiki olukordi, mida reguleeritakse ELi õigusega.

Riiklikke meetmeid, mis kuuluvad liidu õigusaktide esemelisse, isikulisse ja ajalisse kohaldamisalasse, käsitatakse artikli 51 kohase rakendamisenä, isegi kui nende eesmärk ei ole nende õigusaktide rakendamine (seepärast ei ole variant b õige). Tuleb märkida, et asjaomased õigusaktid peaksid tõepoolest kuuluma konkreetse liidu õigusakti kohaldamisalasse olenemata sellest, kas tegemist on isikulise kohaldamisalaga (kes on hõlmatud?), sisulise kohaldamisalaga (mis olukorrad on hõlmatud?) või ajalise kohaldamisega. Ainuüksi liikmesriigi õigusakti reguleerimiseseme koostoitme liidu õigusaktiga ei ole piisav, et viia kõnealune liikmesriigi õigusakt ELi õiguse kohaldamisalasse (vt FRA käsiraamatu 7. peatükis käsitletud olukord B.1).

Variant a ei ole õige (vt sissejuhatavad märkused).

Variant c ei ole õige. Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt ei kohaldata liikumisvabadust käsitlevaid Euroopa Liidu toimimise lepingu sätteid olukordades, mis piirnevad kõikides aspektides ühe liikmesriigiga. See ei kehti aga harta kohta. Harta võib olla kohaldatav olukordades, kus puudub piiriülene element, näiteks kui see puudutab ELi õigusakte, millega ühtlustatakse konkreetset õigusvaldkonda kõigis liikmesriikides. Järelikult on asjaomastes liidu õigusaktides sisalduvad õigusnormid kohaldatavad sõltumata sellest, kas põhikohtuasjas käsitletav olukord on üksnes riigisisene või mitte²⁴.

2. küsimus. Kas Dimitrov saab tugineda etnilise päritolu alusel diskrimineerimise keelu põhimõttele, kuigi ta ei ole roma päritolu?

Sissejuhatavad märkused

See küsimus on seotud sellega, mida õigusdoktriinis (ja kohtujuristi arvamuses) tuntakse kui „seotusel põhinevat diskrimineerimist“ (vt FRA käsiraamatu „Euroopa võrdse kohtlemise õiguse käsiraamat“ jaotis 2.1.4).

Euroopa Liidu Kohus on juba seda põhimõtet tunnustanud *Colemani* kohtuasjas (Euroopa Liidu Kohtu 17. juuli 2008. aasta otsus kohtuasjas *Coleman*, C-303/06, ECLI:EU:C:2008:415). *Colemani* kohtuasi

²⁴ Euroopa Liidu Kohtu 31. mai 2018. aasta otsus kohtuasjas *Sziber*, C-483/16, ECLI:EU:C:2018:367, punktid 56–59.

käsitles ema, kes koges diskrimineerimist oma puudega lapse tõttu. *CHEZ* kohtuasjas ei olnud taotlejal isiklikku suhet kaitstavat tunnust omava isikuga.

Õige vastus

Jah (vt otsus kohtuasjas *CHEZ*, punktid 51–60).

Selgitus

Diskrimineerimiskeelu põhimõtet ei kohaldata mitte *ühe konkreetse isikute rühma* suhtes, vaid konkreetsetele *tunnustele* viidates. Sellest põhimõttest peaks olema kasu ka isikutel, kes kogevad vähem soodsat või eriti ebasoodsat kohtlemist ühel neist põhjustest, ehkki nad ise ei kuulu asjaomasesse rassi või etnilisse rühma.

Kuigi Dimitrov ei ole roma päritolu, tuleb tõdeda, et asjaolu, mille alusel ta leiab, et talle on osaks saanud vähem soodsam kohtlemine või eriti ebasoodne kohtlemine, on just roma päritolu, kõnealusel juhul tõik, et piirkonnas, kus ta äritegevusega tegeleb, on valdav osa elanikest roma päritolu.

3. küsimus. Kas käesoleval juhul on asjaolusid, mis viitavad ebavõrdsele kohtlemisele kui „otselele diskrimineerimisele etnilise päritolu alusel“?

Sissejuhatav märkus

Otsene diskrimineerimine leiab aset juhul, kui kohtlemine on ebasoodsam kaitstava tunnuse *alusel*. Kaudne diskrimineerimine leiab aset, kui kohtlemise *tulemusel* seatakse asjaomased isikud ebasoodsasse olukorda.

Õige vastus

Jah (vt otsus kohtuasjas *CHEZ*, punktid 70–91).

Selgitus

Erinevat kohtlemist põhjustel, mis on seotud rassilise või etnilise päritoluga, tuleb pidada otseseks diskrimineerimiseks.

Siseriiklikud õigusasutused või muud pädevad asutused peavad kooskõlas siseriikliku õiguse ja/või liikmesriikide tavadega hindama fakte, mille põhjal võib eeldada, et toimunud on otsene diskrimineerimine. Peab olema piisavalt tõendeid, et kohtlemine oli *tingitud* kaitstavast tunnusest.

Seoses sellega võib kaaluda järgmisi aspekte.

- On selge ja ELECTRA poolt vaidlustamata, et äriühing on kehtestanud vaidlusaluse tava üksnes linnaosades, kus valdav osa elanikkonnast on roma päritolu.

- ELECTRA oli seisukohal, et seadmete kahjustamise ja ebaseadusliku elektritarbimisega tegelevad peamiselt roma päritolu isikud. Sellised seisukohad võiksid tegelikult viidata sellele, et vaidlusalune tava tugineb etnilistele stereotüüpidele või eelarvamustele, kombineerides seega rassilisi diskrimineerimise tunnuseid teiste tunnustega.
- ELECTRA ei suutnud esitada tõendeid väidetava kahju, arvestite manipuleerimise ja ebaseadusliku elektritarbimise kohta, väites, et need probleemid on üldteada.
- Vaidlusalune tava on kohustuslik, levinud ja püsiv ning
  - seda on laiendatud eranditult kõigile linnaosa elanikele sõltumata sellest, kas nende individuaalseid elektriarvesteid on rikunud või kas nende arvestite kaudu on loodud ebaseaduslikke ühendusi, ning olenemata sellest, kes on selliste tegude toimepanijad;
  - see tava jätkub ka ligi 25 aastat pärast kasutuselevõttu, viidates sellele, et linnaosa elanikke, kes on valdavalt roma päritolu, peetakse tervikuna sellise ebaseadusliku käitumise võimalikeks toimepanijateks.

Kui siseriiklik kohus peaks järeldama, et olemas on diskrimineerimise eeldus, nõuaks võrdse kohtlemise põhimõtte tõhus rakendamine, et tõendamiskoormis langeb asjaomastele kostjatele, kes peavad tõestama, et seda põhimõtet ei ole rikunud.

Võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumise hindamiseks on vaja kindlaks teha, kas olukorrad olid võrreldavad. Arvesse tuleb võtta olukordi iseloomustavaid kõiki asjaolusid. Kõnealusel juhul tuleb kõiki elektri lõpptarbijaid, keda varustab linnapiirkonnas sama varustaja, olenemata sellest, mis linnaosas nad elavad, sisuliselt pidada selle varustaja puhul võrreldavas olukorras olevateks, kui asi puudutab elektritarbimise mõõtmist ja tarbimise muutumise jälgimist võimaldava elektriarvesti kättesaadavaks tegemist.

4. küsimus. Eeldades, et see tava liigitub kaudseks diskrimineerimiseks, siis kas see oleks õigustatud põhjusel, et selle eesmärk on ennetada pettusi ja kuritarvitamist ning kaitsta üksikisikuid nende elule ja tervisele avalduvate ohtude eest, mis tulenevad sellisest käitumisest, ning tagada kõigi kasutajate huvides kvaliteetne ja kindel elektrivarustus?

Sissejuhatav märkus

Kaudne diskrimineerimine on keelatud, välja arvatud juhul, kui see on objektiivselt põhjendatud *seadusliku eesmärgiga* ja selle eesmärgi saavutamise vahendid on *asjakohased* ja *vajalikud*. Objektiivse põhjendatuse mõistet tuleb tõlgendada kitsalt (vt otsus kohtuasjas *CHEZ*, punktid 112–113).

Õige vastus

Ei (vt otsus kohtuasjas *CHEZ*, punktid 114–128).

Selgitus

a. Seaduslik eesmärk?

Eesmärgid on liidu õigusega tunnustatud seaduslikud eesmärgid. Kuna ELECTRA tugineb vaidlusaluse tava põhjendamisel selles linnaosas varem aset leidnud rohkearvulisele elektriarvestite kahjustamisele ja ebaseaduslikule elektrivõrku ühendamisele ning sellise tegevuse jätkumise ohule tulevikus, peab see äriühing esiteks vähemalt tõendama objektiivselt kõnealuse ebaseadusliku käitumise olemasolu ja ulatust ning teiseks – võttes arvesse asjaolu, et möödunud on ligi 25 aastat – selgitama, mis konkreetsetel põhjustel eksisteerib endiselt elektriarvestite kahjustamise ja ebaseadusliku elektrivõrku ühendamise suur oht. Oma tõendamiskoormise täitmiseks ei saa CHEZ RB piirduda pelgalt väitega, et selline käitumine ja need ohud on „üldteada“.

b. Asjakohane ja vajalik?

ELECTRA peab samuti kindlaks tegema, et see tava on nimetatud eesmärkide saavutamiseks sobiv ja vajalik meede.

- Seaduslike eesmärkide saavutamiseks ettenähtud tava *sobivusega* seotud tingimused *näivad olevat täidetud*.
- Asjaolu, et teised elektriette võtjad on vaidlusalusest tavast loobunud, eelistades kahjustamise ja manipuleerimisega võitlemiseks muid meetodeid, tõstatab küsimuse meetme *vajalikkuse* kohta. *Näib, et sobivad ja vähem piiravad meetmed* on ELECTRA püstitatud eesmärkide saavutamiseks olemas.

Isegi eeldades, et ükski teine meede ei ole nii tõhus kui vaidlusalune tava, ei saa seda õigustada, sest selle põhjustatav ebasoodne kohtlemine näib *taotletavate eesmärkide suhtes ebaproportsionaalne*. Seoses sellega on asjakohased järgmised kaalutlused:

- elektri lõpptarbijate õigustatud huvi saada elektrivarustusele juurdepääs tingimustel, mis ei oleks solvavad ega häbimärgistavad;
- vaidlusaluse tava siduv, üldine ja pikaajaline laad, mida kohaldatakse tervikuna ning vahet tegemata ja kestvalt linnaosa kõigi elanike suhtes, kuigi enamikule neist ei saa mingit ebaseaduslikku tegevust süüks panna ja neid ei saa pidada vastutavaks selliste tegude eest, mille on toime pannud kolmandad isikud;
- asjaomases linnaosas elavate lõpptarbijate õigustatud huvi tutvuda oma elektriarvesti näitudega ning kontrollida tõhusalt ja regulaarselt oma elektritarbimist.

Lisateave

FRA käsiraamatu 1. peatüki jaotised „Kohaldamisala“ ja „Mis on harta artikli 51 mõte?“ ning käsiraamatu 3., 4. ja 7. peatükk.

FRA käsiraamatu „Euroopa võrdse kohtlemise õiguse käsiraamat – 2018. aasta väljaanne“ jaotis 3.3.3.

Benedi Lahuerta, S. (2016), „Ethnic discrimination, discrimination by association and the Roma community: *CHEZ*“, *Common Market Law Review*, 53. kd, nr 3, lk 797–817.

5. JUHTUMIUURING: PSÜHHOOGILISTE TESTIDE KASUTAMINE SEKSUAALSE SÄTTUMUSE KINNITAMISEKS VARJUPAIGAÕIGUS JA RÄNNE

Jaotusmaterjal osalejatele

Juhtumi asjaolud

2015. aasta aprillis esitas Nigeeria kodanik Okorie ühes ELi liikmesriigis varjupaigataotluse. Ta põhjendas oma taotlust väitega, et tal on põhjendatud hirm olla päritoluriigis homoseksuaalsuse tõttu taga kiusatud. 1. oktoobril 2015. aastal tehtud otsuse tulemusel jättis liikmesriigi immigratsiooniasutus tema taotluse rahuldamata. Ehkki leiti, et tema avaldused ei sisaldanud olulisi vasturääkivusi, jõuti psühholoogi eksperdiarvamuse alusel järeldusele, et need ei ole usaldusväärsed. Eksperdiarvamus hõlmas kliinilist vaatlust, isiksuse uurimist ja mitut isiksusetesti ning ekspertiisi tulemusel jõuti järeldusele, et Okorie väidet tema seksuaalse sättumuse kohta ei ole võimalik kinnitada.

Okorie vaidlustas riikliku halduskohtu otsuse, väites eelkõige, et temaga tehtud psühholoogilised testid rikuvad oluliselt tema põhiõigusi, mis tulenevad Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklist 1 (inimväärikus) ja artiklist 7 (era- ja perekonnaelu austamine) ega võimalda hinnata tema seksuaalse sättumuse usutavust. Liikmesriigi immigratsiooniasutus vaidlustas põhiõiguste rikkumise, väites, et testid on vajalikud seksuaalse sättumuse kinnitamiseks ja need ei hõlma füüsilist läbivaatust ega kohustust vaadata pornograafilise sisuga pilte või videoid. Lisaks nõustus Okorie testiga.

Millised ELi õiguse sätted on siin asjakohased?

Harta

Artikkel 1 „Inimväärikus“

„Inimväärikus on puutumatu. Seda tuleb austada ja kaitsta.“

Artikkel 7 „Era- ja perekonnaelu austamine“

„Igaühel on õigus sellele, et austataks tema era- ja perekonnaelu, kodu ja edastatavate sõnumite saladust.“

Artikkel 47 „Õigus tõhusale õiguskaitsevahendile ja õiglasele kohtulikule arutamisele“

„Igaühel, kelle liidu õigusega tagatud õigusi või vabadusi rikutakse, on selles artiklis kehtestatud tingimuste kohaselt õigus tõhusale õiguskaitsevahendile kohtus.“

Igaühel on õigus õiglasele ja avalikule asja arutamisele mõistliku aja jooksul sõltumatus ja erapooletus seaduse alusel moodustatud kohtus. Igaühel peab olema võimalus saada nõu ja kaitset ning olla esindatud.“

Isikule, kellel puuduvad piisavad vahendid, antakse tasuta õigusabi sellises ulatuses, mis tagab talle võimaluse kohtusse pöörduda.“

Miinimumnõuete direktiiv 2011/95/EL²⁵

Artiklis 4 on sätestatud:

„1. Liikmesriigid võivad pidada taotleja kohuseks esitada niipea kui võimalik kõik andmed, mis on vajalikud rahvusvahelise kaitse taotluse põhjendamiseks. Koostöös taotlejaga on liikmesriigi kohus hinnata taotluse asjaomaseid andmeid.

2. Lõikes 1 osutatud andmed on taotleja avaldused ning kõik taotleja käsutuses olevad dokumendid taotleja vanuse, tausta, sealhulgas asjaomaste sugulaste tausta, isiku, kodakondsus(t)e, varasema elukohariigi/-riikide ja aadressi, varasemate varjupaigataotluste ja reisimarsruutide kohta, reisidokumendid ning rahvusvahelise kaitse taotlemise põhjused.

3. Rahvusvahelise kaitse taotlus vaadatakse läbi individuaalselt ning selle käigus arvestatakse järgmist:

a) kõik asjaomased faktid, mis on seotud päritoluriigiga taotluse kohta otsuse tegemise ajal, sealhulgas päritoluriigi õigusnormid ja nende kohaldamise viis;

b) taotleja esitatud asjaomased avaldused ja dokumendid, sealhulgas teave selle kohta, kas taotlejat on taga kiusatud või talle on tekitatud suurt kahju või teda võidakse taga kiusata või talle tekitada suurt kahju;

c) taotleja individuaalne seisund ja isiklikud asjaolud, sealhulgas sellised tegurid nagu taust, sugu ja vanus, et hinnata, kas taotleja suhtes toime pandud või võimalikud teod võiksid taotleja isiklikest asjaoludest lähtudes osutada tagakiusamiseks või tekitada suurt kahju;

d) kas taotleja tegevus pärast päritoluriigist lahkumist oli seotud rahvusvahelise kaitse taotlemiseks vajalike tingimuste loomise ainu- või põhieesmärgiga, et hinnata, kas kõnealune tegevus põhjustaks nimetatud riiki tagasipöördumisel taotleja tagakiusamist või talle suure kahju tekitamist;

e) kas on võimalik mõistlikult eeldada, et taotleja annab ennast mõne teise riigi kaitse alla, mille kodakondsusele tal on õigus.“

Euroopa Liidu Kohtu kohtupraktikast tuleneb, et direktiivi 2011/95/EL artikkel 4 ei takista siseriiklikel immigratsiooniasutustel taotleda eksperdiarvamust taotleja väidetud seksuaalse sättumuse faktide ja asjaolude hindamise kontekstis.

²⁵ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. detsembri 2011. aasta direktiiv 2011/95/EL, mis käsitleb nõudeid, millele kolmandate riikide kodanikud ja kodakondsuseta isikud peavad vastama, et kvalifitseeruda rahvusvahelise kaitse saajaks, ning nõudeid pagulaste või täiendava kaitse saamise kriteeriumidele vastavate isikute ühetaolisele seisundile ja antava kaitse sisule (ELT L 337, 20.12.2011, lk 9).

Küsimused

Palun vastake 1. küsimusele enne teisi küsimusi.

1. küsimus. Okorie väidab, et siseriikliku kohtu menetluse teatud aspektid on vastuolus harta artikliga 47 (tõhus õiguskaitse). Kas harta artiklit 47 kohaldatakse riikliku halduskohtu menetluse suhtes?

- a. Jah, harta on põhiõiguste kogumik, mida kohaldatakse põhimõtteliselt alati, nagu ka Euroopa inimõiguste konventsiooni.
- b. Jah, sest siseriikliku kohtu menetlus puudutab direktiivi 2011/95/EL kohaldamist.
- c. Ei, immigratsiooniasutuste hindamismeetodid jäävad väljapoole liidu õiguse reguleerimisala, sest direktiiv 2011/95/EL ei ühtlusta tõendeid käsitlevaid siseriiklikke õigusnorme.
- d. Ei, see juhtum puudutab varjupaika ja harta artikkel 47 tagab tõhusa kohtuliku kaitse üksnes tsiviilnõuete ja kriminaalasjade menetlemise kontekstis.

Taustteave koolitajatele

Sissejuhatavad märkused

Käesolevas juhtumiuuringus on aluseks võetud Euroopa Liidu Kohtu 25. jaanuari 2018. aasta otsus kohtuasjas *F., C-473/16*, ECLI:EU:C:2018:36.

Juhtumiuuring puudutab üksnes esimest küsimust (vt otsus kohtuasjas *F.*, punktid 47–71) *psühholoogi* eksperdiarvamusest. Asjaolu, et Prantsusmaa ja Madalmaade valitsus ning samuti Euroopa Komisjon kõnealuse eksperdiarvamuse usaldusväärsust jõuliselt eitasid, jäetakse juhtumiuuringust kõrvale (vt otsus kohtuasjas *F.*, punkt 58).

Küsimused ja vastused

1. küsimus. Kas harta artiklit 47 kohaldatakse riikliku halduskohtu menetluse suhtes?

- a. Jah, harta on põhiõiguste kogumik, mida kohaldatakse põhimõtteliselt alati, nagu ka Euroopa inimõiguste konventsiooni.
- b. **Jah, sest siseriikliku kohtu menetlus puudutab direktiivi 2011/95/EL kohaldamist.**
- c. Ei, immigratsiooniasutuste hindamismeetodid jäävad väljapoole liidu õiguse reguleerimisala, sest direktiiv 2011/95/EL ei ühtlusta tõendeid käsitlevaid siseriiklikke õigusnorme.
- d. Ei, see juhtum puudutab varjupaika ning harta artikkel 47 tagab tõhusa kohtuliku kaitse üksnes tsiviilnõuete ja kriminaalasjade menetlemise kontekstis.

Sissejuhatavad märkused

Hartaga seotud juhtumit analüüsima asudes on oluline kõigepealt kontrollida, kas harta on kohaldatav, lähtudes harta artikli 51 lõikest 1. Selle küsimuse kohta antavas tagasisides võiks keskenduda põhjustele, miks tuleks seda olulist esimest etappi rakendada järjepidevalt (vt FRA käsiraamatu 3. peatükk). Abi võib olla ka käsiraamatu 7. peatükist, kus on esitatud harta artikli 51 lõike 1 kohaldamise kontrollnimekiri.

On väga oluline meeles pidada, et ELi põhiõigusi kohaldatakse üksnes olukordades, mis kuuluvad liidu õiguse kohaldamisalasse. See on oluline erinevus võrreldes Euroopa inimõiguste konventsiooniga, mida kohaldatakse põhimõtteliselt kõikidel juhtudel. Harta kohaldamisel tuleb harta artikli 51 lõike 1 alusel välja selgitada, kas tegemist on üksnes riigisisese olukorraga, kus hartal ei ole mingit rolli, või kuulub see liidu õiguse kohaldamisalasse, mis tähendab, et hartat kohaldatakse. Artikli 51 lõike 1 kohane süsteem tähendab sisuliselt seda, et liidu põhiõigusi kohaldatakse koos liidu õiguse muude sätetega. Samuti on oluline

meeles pidada, et harta kohaldamine on alati seotud muude ELi õiguse sätete kohaldamisega.

Seda küsimust ei ole kohtuasjas *F.* sõnaselgelt välja toodud ja harta artikkel 47 ei mängi selles juhtumis rolli.

Õige vastus

Õige vastus on **variant b** (vt FRA käsiraamatu 7. peatükis käsitletud olukord A.3).

Selgitus

Kooskõlas harta artikli 51 lõikega 1 kohaldatakse hartat kõigi liidu õigust kohaldavate siseriiklike meetmete suhtes. Euroopa Liidu Kohtu praktika kohaselt on mõistel „liidu õiguse kohaldamine“ lai tähendus, mis hõlmab kogu liidu õiguse täitmist ja kohaldamist liikmesriikide poolt. See tähendab sama mis „tegemine liidu õiguse kohaldamisalas“ ja hõlmab kõiki olukordi, mida reguleeritakse ELi õigusega.

Kõnealusel juhul on harta kohaldamine seotud direktiivi 2011/95/EL artikliga 4, mis puudutab liikmesriigi kohust hinnata rahvusvahelise kaitse taotluse asjaomaseid andmeid.

Variant c ei ole õige. Sellise kaalutusõiguse kasutamist liikmesriikide poolt võib põhimõtteliselt käsitada liidu õiguse kohaldamisena olenemata sellest, kas tegemist on kaalutusõiguse kohustusliku või vabatahtliku kasutamisega (vt FRA käsiraamatus käsitletud olukord A.3). Seetõttu ei ole variant c õige. Lisaks on võimalik viidata FRA käsiraamatus käsitletud olukorrale A.4: liikmesriigi menetlusautonoomiasse kuuluvad meetmed kuuluvad liidu õiguse kohaldamisalasse harta artikli 51 lõike 1 tähenduses.

Variant a ei ole õige (vt sissejuhatavad märkused).

Variant d ei ole õige. Harta artikli 47 oluline lisaväärtus võrreldes Euroopa inimõiguste konventsiooni artikliga 6 seisneb selles, et selle kohaldamisala ei piirata tsiviilnõuete ja kriminaalasjade menetlemisega. Seetõttu kohaldatakse seda ka muudes kohtumenetluse valdkondades, sh varjupaiga taotlemine, ränne ja maksumine (vt selgitused harta artikli 47 ja artikli 52 lõike 3 kohta).

2. küsimus. Arutlege harta asjakohaste sätete alusel, kas Euroopa inimõiguste konventsioon ja Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtupraktika on harta artiklite 1 ja 7 tõlgendamisel asjakohased.

Õige vastus

Jah. Euroopa inimõiguste konventsioon ja Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtupraktika on harta artikli 7 kohaldamiseks põhimõtteliselt asjakohased. Kõnealusel juhul ei viita Euroopa Liidu Kohus siiski Euroopa

Inimõiguste Kohtu kohtupraktikale. See on arvatavasti tingitud sellest, et projektiivsetel isiksusetestidel tugineva psühholoogi ekspertiisi kasutamine ei vasta harta artikli 52 lõikes 1 sätestatud proportsionaalsuse põhimõttele.

Selgitus

Euroopa inimõiguste konventsioon ei ole ametlikult liidu õigusesse lisatud õigusakt. Harta sisaldab siiski õigusi, mis vastavad Euroopa inimõiguste konventsiooniga tagatud õigustele (edaspidi „vastavad õigused“). Harta artikli 52 lõike 3 kohaselt peavad hartast tulenevate vastavate õiguste tähendus ja ulatus olema samad, mis on ette nähtud Euroopa inimõiguste konventsiooniga (sh Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika alusel). Euroopa inimõiguste konventsiooniga kehtestatakse kaitse miinimumtase. Liidu õigusega võib ette näha ulatuslikuma kaitse (vt harta artikli 52 lõike 3 viimane lause ja FRA käsiraamatu 2. peatükk ja 8. peatüki etapid 9 ja 10).

Harta artikkel 52 „Õiguste ja põhimõtete ulatus ja tõlgendamine“

„3. Hartas sisalduvate selliste õiguste tähendus ja ulatus, mis vastavad Euroopa inimõiguste ja põhivabaduse kaitse konventsiooniga tagatud õigustele, on samad, mis neile nimetatud konventsiooniga ette on nähtud. See säte ei takista liidu õiguses ulatuslikuma kaitse kehtestamist.“

Kuidas ma tean, et tegemist on vastavate õigustega?

Vastuse võib leida selgitusest harta artikli 52 lõike 3 kohta ja selgitusest dokumendis „Selgitused põhiõiguste harta kohta“ asjaomase konkreetse harta sätte kohta (kättesaadav EUR-Lex'is, „Aluslepingud / Muud lepingud ja protokollid“, ELT C 303, 14.12.2007).

Artikli 7 „Era- ja perekonnaelu austamine“ selgitus

„Artikliga 7 tagatud õigused vastavad Euroopa inimõiguste konventsiooni artikliga 8 tagatud õigustele. Selleks, et võtta arvesse arenguid tehnoloogia valdkonnas, on mõiste „korrespondents“ asendatud mõistega „edasitatavad sõnumid“.

Kooskõlas artikli 52 lõikega 3 on selle õiguse tähendus ja ulatus samad kui need, mis on Euroopa inimõiguste konventsiooni vastavas artiklis sätestatud. Sellest tulenevalt on piirangud, mida õiguspäraselt saab selle õiguse suhtes kohaldada, samad kui need, mis on lubatud Euroopa inimõiguste konventsiooni artiklis 8:

1. Igäühel on õigus sellele, et austatakse tema era- ja perekonnaelu ja kodu ning korrespondentsi saladust.

2. Võimud ei sekku selle õiguse kasutamisse muidu, kui kooskõlas seadusega ja kui see on demokraatlikus ühiskonnas vajalik riigi julgeoleku, ühiskondliku turvalisuse

või riigi majandusliku heaolu huvides, korratuse või kuriteo ärahoidmiseks, tervise või kõlbluse või kaasinimeste õiguste ja vabaduste kaitseks.“

Artikli 52 „Õiguste ja põhimõtete ulatus ja tõlgendamine“ selgitus

„[---] Harta artiklid, mille tähendus ja ulatus on samad kui vastavatel Euroopa inimõiguste konventsiooni artiklitel: [---]

Artikkel 7 vastab Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklile 8.“

3. küsimus. Kas hartaga on kooskõlas projektiivsele isiksusetestile tugineva psühholoogi eksperdiarvamuse kasutamine, et hinnata taotleja poolt oma seksuaalse sättumusega seoses esitatud rahvusvahelise kaitse taotluse õigsust?

Sissejuhatavad märkused

FRA käsiraamatu 8. peatükis on esitatud struktureeritud raamistik, mis aitab välja selgitada, kas siseriiklik säte on hartaga kooskõlas või mitte. Selleks et tagada kõigi vajalike meetmete võtmine, on soovitatav kasutada sellist kontrollnimekirja. Kõnealuses juhtumis peaks hindamine hõlmama harta artikli 52 lõiget 1 (piiranguid puudutav üldine põhimõte).

Harta artikli 52 lõikes 1 sätestatud tingimused on järgmised.

- Kas piirangud on seadusega ette nähtud?
- Kas asjaomase põhiõiguse põhiolemuse austamine on tagatud?
- Kas piirangud teenivad õiguspärasest eesmärgist?
- Kas piirang on tuvastatud probleemi lahendamiseks asjakohane?
- Kas piirang läheb kaugemale taotletava eesmärgi saavutamiseks vajalikust? Kas on olemas meetmeid, mis riivaksid põhiõigusi vähem?
- Kas piirangud on taotletavat eesmärki silmas pidades proportsionaalsed?

Kõnealuses juhtumis keskendutakse *proportsionaalsuse väljaselgitamisele*.

Õige vastus

Ei. See on vastuolus harta artikliga 7 (vt otsus kohtuasjas F., punktid 50–70). Euroopa Liidu Kohus ei tegele harta artikliga 1.

Selgitus

Niisuguse psühholoogi ekspertiisi kasutamine, nagu arutatakse põhikohtuasjas, on käsitatav sekkumisena isiku õigusesse eraelu puutumatusel (vt otsus kohtuasjas *F.*, punkt 54). Rahvusvahelise kaitse taotleja eraellu sekkumine, mille põhjustab sellise ekspertiisi korraldamine ja kasutamine, on ekspertiisi laadi ja eesmärgi arvestades *eriti raske* (vt otsus kohtuasjas *F.*, punkt 60).

Seoses sellega on asjakohane, et nõusolek ei ole tingimata antud vabalt, sest tegelikult on see antud asjaolude sunnil, mis iseloomustavad rahvusvahelise kaitse taotleja olukorda (vt otsus kohtuasjas *F.*, punkt 53).

Et kõnealune juhtum puudutab sekkumist, tuleks kontrollida harta artikli 52 lõikes 1 sätestatud tingimusi (vt sissejuhatavad märkused).

Euroopa Liidu Kohus asub kohe proportsionaalsust välja selgitama. Otsustav on see, et sellise ekspertiisi mõju taotleja eraelule näib olevat taotletavate eesmärkide suhtes ebaproportsionaalne. Eraelu puutumatus õiguse rasket riivet silmas pidades ei saa väljaselgitamist pidada proportsionaalseks võrreldes kasuteguriga, mida see võib anda direktiivi 2011/95/EL artiklis 4 sätestatud faktide ja asjaolude hindamisel. Seoses sellega on asjakohane vaadata järgmiseid elemente koos.

- Rahvusvahelise kaitse taotleja eraellu sekkumine, mille põhjustab sellise ekspertiisi korraldamine ja kasutamine, on eriti raske.
- Selline ekspertiis tugineb eeskätt asjaolule, et asjaomane isik läbib erinevad psühholoogilised testid, mille eesmärk on teha kindlaks tema identiteedi oluline osa, mis puudutab isiklikku sfääri, st on seotud tema elu intiimsete aspektidega.
- *Yogyakarta põhimõtete* (inimõigusi käsitleva rahvusvahelise õiguse kohaldamine seoses seksuaalse sättumuse ja soolise identiteediga) põhimõttes 18 märgitakse, et kedagi ei või tema seksuaalse sättumuse või soolise identiteedi tõttu sundida tegema üheski vormis psühholoogilist testi.

Lisaks ei saa sellist eksperdiarvamust pidada hädavajalikuks, et kinnitada rahvusvahelise kaitse taotleja väiteid tema seksuaalse sättumuse kohta, et võtta vastu otsus rahvusvahelise kaitse taotluse kohta, mille aluseks on hirm tagakiusamise ees asjaomase sättumuse põhjendusel.

Lisateave

FRA käsiraamatu 1. peatüki jaotised „Kohaldamisala“ ja „Mis on harta artikli 51 mõte?“ ning käsiraamatu 3., 4., 7. ja 8. peatükk.

Ferreira, N. ja Venturi, D. (2018) 'Testing the untestable: The CJEU's decision in Case C-473/16, F V Bevándorlási És Állampolgársági Hivatal (28 June 2018)', *EDAL – European Database of Asylum Law*, kättesaadav aadressil: <https://ssrn.com/abstract=3204321>.

6. JUHTUMIUURING: TAGASISAATMISOTSUSE PEATAMINE VARJUPAIGAÕIGUS JA RÄNNE

Jaotusmaterjal osalejatele

Juhtumi asjaolud

15. aprillil 2009. aastal taotles Madagi vastavalt liikmesriigi õigusele meditsiinilistel põhjustel elamis-luba, sest ta põdes eriti rasket haigust. Taotlus loeti vastuvõetavaks 4. detsembril 2009. aastal. 6. juunil 2011. aastal tehtud otsuse tulemusel lükati Madagi elamisloa taotlus tagasi põhjusel, et tema päritoluriigis (Nigeeria) on olemas piisav meditsiinitaristu tema haigust põdevate inimeste eest hoolitsemiseks. 29. juunil 2011 teavitati Madagit sellest otsusest ja talle anti korraldus Prantsusmaalt lahkuda. Seda otsust tuleb liigitada tagasisaatmisotsuseks direktiivi 2008/115/EÜ artikli 3 lõike 4 tähenduses. 7. juulil 2011 esitas Madagi apellatsioonkaebuse tagasisaatmisotsuse suhtes, märkides, et Nigeerias ei ole tema haiguse jaoks ravi kättesaadav. Asjakohaste siseriiklike õigusnormide alusel ei ole Madagi käsutuses mingeid õiguskaitsevahendeid, et peatada tagasisaatmisotsuse jõustamine.

Millised ELi õiguse sätted on siin asjakohased?

Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“)

Harta artikkel 19 „Kaitse tagasisaatmise, väljasaatmise või väljaandmise korral“

„2. Kedagi ei tohi tagasi saata, välja saata või välja anda riiki, kus teda tõsiselt ohustab surmanuhtlus, piinamine või muu ebainimlik või alandav kohtlemine või karistus. [---]“

Artikkel 47 „Õigus tõhusale õiguskaitsevahendile ja õiglasele kohtulikule arutamisele“

„Igaühel, kelle liidu õigusega tagatud õigusi või vabadusi rikutakse, on selles artiklis kehtestatud tingimuste kohaselt õigus tõhusale õiguskaitsevahendile kohtus.“

Igaühel on õigus õiglasele ja avalikule asja arutamisele mõistliku aja jooksul sõltumatus ja erapooletus seaduse alusel moodustatud kohtus. Igaühel peab olema võimalus saada nõu ja kaitset ning olla esindatud.

Isikule, kellel puuduvad piisavad vahendid, antakse tasuta õigusabi sellises ulatuses, mis tagab talle võimaluse kohtusse pöörduda.“

Tagasisaatmisdirektiiv 2008/115/EÜ²⁶

Direktiivi artikli 3 lõikes 4 on sätestatud:

„Käesolevas direktiivis kasutatakse järgmisi mõisteid:

[---]

4) „tagasisaatmisotsus“ – haldus- või kohtuotsus või -akt, millega sätestatakse, et kolmanda riigi kodaniku riigisviibimine on ebaseaduslik ja kehtestatakse või sätestatakse tagasipöördumiskohustus.“

Artikkel 5 on sõnastatud järgmiselt:

„Käesoleva direktiivi rakendamisel võtavad liikmesriigid nõuetekohaselt arvesse:

[---]

²⁶ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 16. detsembri 2008. aasta direktiiv 2008/115/EÜ ühiste nõuete ja korra kohta liikmesriikides ebaseaduslikult viibivate kolmandate riikide kodanike tagasisaatmisel (ELT L 348, 24.12.2008, lk 98).

c) asjaomase kolmanda riigi kodaniku tervislikku seisundit ning järgivad mittetagasisaatmise põhimõtet.“

Artikli 9 „Väljasaatmise edasilükkamine“ lõikes 1 nähakse ette järgmine:

„Liikmesriigid lükkavad väljasaatmise edasi, kui:

a) see oleks vastuolus mittetagasisaatmise põhimõttega või

b) kui artikli 13 lõike 2 kohaselt on tehtud peatava mõjuga korraldus.“

Artiklis 12 on sätestatud:

„Tagasisaatisotsused ja -kui need on väljastatud - sisenemiskeelud ning väljasaatisotsused väljastatakse kirjalikult ning nendes põhjendatakse otsuse aluseks olevaid faktilisi ja õiguslikke asjaolusid ja esitatakse teave kättesaadavate õiguskaitsevahendite kohta. [---]“

Artikli 13 lõigetes 1 ja 2 on sätestatud:

„1. Kolmanda riigi kodanikule võimaldatakse tõhusad õiguskaitsevahendid artikli 12 lõikes 1 osutatud tagasisaatmisega seotud otsuste vaidlustamiseks või nende läbivaatamise taotlemiseks pädevas kohtu- või haldusasutuses või pädevas organis, mis koosneb liikmetest, kes on erapooletud ja kelle sõltumatus on tagatud.

2. Lõikes 1 nimetatud pädeval asutusel või organil on volitused vaadata läbi artikli 12 lõikes 1 osutatud tagasisaatmisega seotud otsused, sealhulgas võimalus nende täitmise ajutiselt peatada, välja arvatud juhul, kui siseriikliku õiguse kohaselt juba kohaldatakse ajutist peatamist.“

Artikli 14 lõikes 1 on sätestatud:

„Liikmesriigid tagavad (välja arvatud artiklitega 16 ja 17 hõlmatud olukorra puhul), et artikli 7 kohaselt vabatahtlikuks lahkumiseks võimaldatud tähtaja jooksul ja tähtaegade jooksul, millal väljasaatmine on artikli 9 kohaselt edasi lükatud, võetakse kolmanda riigi kodanike suhtes võimaluste piires arvesse järgmisi põhimõtteid:

[---]

b) võimaldatakse esmaabi ja haiguste põhiravi.“

Milliseid siseriikliku õiguse sätteid kohaldatakse?

Riiki sisenemist, elukohta, elama asumist ja väljasaatmist käsitleva seaduse artikli 3 punkti i esimeses lõigus sätestatakse:

„Prantsusmaal elav välismaalane, kes suudab tõestada oma isikut kooskõlas teise lõiguga ja kes põeb haigust, mis võib kujutada tõelist ohtu tema elule või füüsilisele puutumatusele või kujutada tõsist ebainimliku või alandava kohtlemise ohtu olukorras, kus tema päritolu- või elukohariigis puudub sobiv ravi, võib esitada ministrile või tema esindajale Prantsusmaal elamise taotluse.“

Küsimused

1. küsimus. Kas tagasisaatisotsuse peatamisega (peatamata jätmisega) seotud siseriiklike menetluseeskirjade suhtes kohaldatakse harta artiklit 47?

- Jah, harta on põhiõiguste kogumik, mida kohaldatakse põhimõtteliselt alati, nagu ka Euroopa inimõiguste konventsiooni.
- Jah, sest need eeskirjad kuuluvad direktiivi 2008/115/EÜ kohaldamisalasse.
- Ei, sest direktiivi 2008/115/EÜ artikli 13 lõige 2 ei nõua, et artikli 13 lõikes 1 sätestatud õiguskaitsevahendil peaks ilmingimata olema peatav mõju.
- Ei, see juhtum puudutab varjupaika ja harta artikkel 47 tagab tõhusa kohtuliku kaitse üksnes tsiviilnõuete ja kriminaalasjade menetlemise kontekstis.

Taustteave koolitajatele

Sissejuhatavad märkused

Käesolevas juhtumiuuringus on aluseks võetud Euroopa Liidu Kohtu 18. detsembri 2014. aasta otsus kohtuasjas *Abdida*, C-562/13, ECLI:EU:C:2014:2453.

Juhtumiuuring puudutab üksnes tagasisaatmisotsuse kohta esitatud apellatsioonkaebuse peatavat mõju, mida Euroopa Liidu Kohus käsitleb otsuse punktides 39–53. See ei hõlma küsimust kohustuse kohta tagada nende isikute põhivajaduste rahuldamine. Juhtumiuuringu asjaolusid on lihtsustatud ja see aspekt on kõrvale jäetud.

Küsimused ja vastused

1. küsimus. Kas tagasisaatmisotsuse peatamisega (peatamata jätmisega) seotud siseriiklike menetluseeskirjade suhtes kohaldatakse harta artiklit 47?

- a. Jah, harta on põhiõiguste kogumik, mida kohaldatakse põhimõtteliselt alati, nagu ka Euroopa inimõiguste konventsiooni.
- b. **Jah, sest need eeskirjad kuuluvad direktiivi 2008/115/EÜ kohaldamisalasse.**
- c. Ei, sest direktiivi 2008/115/EÜ artikli 13 lõige 2 ei nõua, et artikli 13 lõikes 1 sätestatud õiguskaitsevahendil peaks ilmingimata olema peatav mõju.
- d. Ei, see juhtum puudutab varjupaika ja harta artikkel 47 tagab tõhusa kohtuliku kaitse üksnes tsiviilnõuete ja kriminaalasjade menetlemise kontekstis.

Sissejuhatavad märkused

Hartaga seotud juhtumit analüüsima hakates on oluline kõigepealt kontrollida, kas harta on kohaldatav, lähtudes harta artikli 51 lõikest 1. Selle küsimuse kohta antavas tagasisides võiks keskenduda põhjustele, miks tuleks seda olulist esimest etappi rakendada järjepidevalt (vt FRA käsiraamatu 3. peatükk). Abi võib olla ka käsiraamatu 7. peatükist, kus on esitatud harta artikli 51 lõike 1 kohaldamise kontrollnimekiri.

On väga oluline meeles pidada, et ELi põhiõigusi kohaldatakse üksnes olukordades, mis kuuluvad liidu õiguse kohaldamisalasse. See on oluline erinevus võrreldes Euroopa inimõiguste konventsiooniga, mida kohaldatakse põhimõtteliselt kõikidel juhtudel. Harta kohaldamisel tuleb harta artikli 51 lõike 1 alusel välja selgitada, kas tegemist on üksnes riigisisese olukorraga, kus hartal ei ole mingit rolli, või kuulub see liidu

õiguse kohaldamisalasse, mis tähendab, et hartat kohaldatakse. Artikli 51 lõike 1 kohane süsteem tähendab sisuliselt seda, et liidu põhiõigusi kohaldatakse koos liidu õiguse muude sätetega. Samuti on oluline meeles pidada, et harta kohaldamine on alati seotud muude ELi õiguse sätete kohaldamisega.

Seda küsimust *Abdida* kohtuasjas sõnaselgelt ei käsitleta. Euroopa Liidu Kohus kasutab harta, et tõlgendada direktiivi 2008/115/EÜ artikleid 5 ja 13.

Õige vastus

Õige vastus on **variant b** (vt FRA käsiraamatu 7. peatükis käsitletud olukord A.3).

Selgitus

Kooskõlas harta artikli 51 lõikega 1 kohaldatakse hartat kõigi liidu õigust kohaldavate siseriiklike meetmete suhtes. Euroopa Liidu Kohtu praktika kohaselt on mõistel „liidu õiguse kohaldamine“ lai tähendus, mis hõlmab kogu liidu õiguse täitmise ja kohaldamise liike liikmesriikide poolt. See tähendab sama mis „tegemine liidu õiguse kohaldamisalas“ ja hõlmab kõiki olukordi, mida reguleeritakse ELi õigusega.

Kõnealusel juhul on harta kohaldamine seotud direktiivi 2008/115/EÜ artikli 13 lõikega 2, mis annab liikmesriikidele kaalutusõiguse tagasisaatmisotsused ajutiselt peatada. Sellise kaalutusõiguse kasutamist liikmesriikide poolt võib põhimõtteliselt käsitada liidu õiguse kohaldamisena olenemata sellest, kas tegemist on kaalutusõiguse kohustusliku või vabatahtliku kasutamisega. Võib isegi juhtuda, et hartast kinnipidamine toob kaasa kaalutusõiguse kohustusliku teostamise liidu õiguse alusel. See on täpselt selline juhtum (muud näited, milles kaalutusõigus osutub kohustuseks, on Euroopa Liidu Kohtu 21. detsembri 2011. aasta otsus kohtuasjas *N. S.*, liidetud kohtuasjad C-411/10 ja C-493/10, punktid 55, 68–69 ja 106–108, ning Euroopa Liidu Kohtu 8. mai 2014. aasta otsus kohtuasjas *Stefan*, C-329/13, punkt 35). Seetõttu ei ole variant c õige.

Variant a ei ole õige (vt sissejuhatavad märkused).

Variant d ei ole õige. Harta artikli 47 oluline lisaväärus võrreldes Euroopa inimõiguste konventsiooni artikliga 6 seisneb selles, et selle kohaldamisala ei piirata tsiviilnõuete ja kriminaalasjade menetlemisega. Seetõttu kohaldatakse seda ka muudes kohtumenetluse valdkondades, sh varjupaiga taotlemine, ränne ja maksustamine.

2. küsimus. Arutlege harta asjakohaste sätete alusel, kas Euroopa inimõiguste konventsioon ja Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtupraktika on asjakohased.

Õige vastus

Jah. Euroopa inimõiguste konventsioon ja Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtupraktika on artikli 47 ja artikli 19 lõike 2 kohaldamiseks põhimõtteliselt asjakohased. Euroopa Liidu Kohus viitab ka Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtupraktikale (vt otsus kohtuasjas *Abdida*, punktid 47 ja 51).

Selgitus

Euroopa inimõiguste konventsioon ei ole ametlikult liidu õigusesse lisatud õigusakt. Harta sisaldab siiski õigusi, mis vastavad Euroopa inimõiguste konventsiooniga tagatud õigustele (edaspidi „vastavad õigused“). Harta artikli 52 lõike 3 kohaselt peavad nende asjakohaste hartast tulenevate õiguste tähendus ja ulatus olema samad, mis on neile ette nähtud Euroopa inimõiguste konventsiooniga (sh Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika alusel). Euroopa inimõiguste konventsiooniga kehtestatakse kaitse miinimumtase. Liidu õigus võib ette näha ulatuslikuma kaitse (vt FRA käsi-raamatu 2. peatükk ja 8. peatüki etapid 9 ja 10).

Harta artikkel 52 „Õiguste ja põhimõtete ulatus ja tõlgendamine“

„3. Hartas sisalduvate selliste õiguste tähendus ja ulatus, mis vastavad Euroopa inimõiguste ja põhivabaduse kaitse konventsiooniga tagatud õigustele, on samad, mis neile nimetatud konventsiooniga ette on nähtud. See säte ei takista liidu õiguses ulatuslikuma kaitse kehtestamist.“

Kuidas ma tean, et tegemist on vastavate õigustega?

Vastuse võib leida selgitusest harta artikli 52 lõike 3 kohta ja selgitusest dokumendis „Selgitused põhiõiguste harta kohta“ asjaomase konkreetse harta sätte kohta (kättesaadav EUR-Lex'is, „Aluslepingud / Muud lepingud ja protokollid“, ELT C 303, 14.12.2007).

Artikli 19 „Kaitse tagasisaatmise, väljasaatmise või väljaandmise korral“ selgitus

[--]

*Lõikesse 2 on lisatud Euroopa Inimõiguste Kohtu asjaomane kohtupraktika Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 3 kohta (vt 17. detsembri 1996. aasta otsus kohtuasjas: *Ahmed vs. Austria*, EKL 1996, lk VI-2206 ja 7. juuli 1989. aasta otsus kohtuasjas: *Soering vs. Ühendkuningriik*).“*

Artikli 47 „Õigus tõhusale õiguskaitsevahendile ja õiglasele kohtulikule arutamisele“ selgitus

„Esimene lõik põhineb Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklil 13:

„Igaühel, kelle käesolevas konventsioonis sätestatud õigusi ja vabadusi on rikutud, on õigus tõhusale menetlusele enda kaitseks riigivõimude ees ka siis, kui rikkumise pani toime ametiisik.“

Liidu õigusega antav kaitse on siiski ulatuslikum, sest see tagab õiguse tõhusale õiguskaitsevahendile kohtus.

[--]

Teine lõik vastab Euroopa inimõiguste konventsiooni artikli 6 lõikele 1, mille sisu on järgmine:

„Igaühel on oma tsiviilõiguste ja -kohustuste või temale esitatud kriminaalsüüdistuse üle otsustamise korral õigus õiglasele ja avalikule asja arutamisele mõistliku aja jooksul sõltumatus ja erapooletus, seaduse alusel moodustatud õigusemõistmise volitustega institutsioonis. Kohtuotsus kuulutatakse avalikult, kuid ajakirjanikke ja üldsust võidakse demokraatlikus ühiskonnas eemaldada kas kogu või osast protsessist kõlbluse, avaliku korra või riigi julgeoleku huvides või kui seda nõuavad alaealise huvid või osapoolte eraelu kaitse, või erilistel asjaoludel, kus avalikkus võib kahjustada õigusemõistmise huve, ulatuses, mis on kohtu arvates vältimatult vajalik.“

*Liidu õiguses ei piirdu õigus asja õiglasele kohtulikule arutamisele vaidlustega tsiviilõiguste ja -kohustuste üle. See on üks tagajärg, mis tuleneb asjaolust, et liit on õigusriigi põhimõttel põhinev ühendus, nagu väidab kohus kohtuasjas C-294/83 *Les Verts vs. Euroopa Parlament* (23. aprillil 1986. aasta otsus, EKL 1986, lk I-1339). Kõigis teistes aspektides, välja arvatud reguleerimisala, kohaldatakse Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga pakutavaid tagatise sarnaselt ka liidu suhtes.*

*Kolmanda lõigu puhul tuleb märkida, et vastavalt Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikale tuleb sätestada õigusabi andmine, kui sellise abi puudumine muudaks tõhusa õiguskaitsevahendi tagamise võimatuks (Euroopa Inimõiguste Kohtu 9.10.1979. aasta otsus, *Airey vs. Iirimaa, A-seeria*, 32. kd, lk 11). Õigusabi süsteem on olemas ka Euroopa Liidu Kohtus menetletavate kohtuasjade jaoks.“*

Artikli 52 „Õiguste ja põhimõtete ulatus ja tõlgendamine“ selgitus

„Harta artiklid, mille tähendus ja ulatus on samad kui vastavatel Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklitele:

[--]

Artikli 19 lõige 2 vastab Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklile 3 vastavalt Euroopa Inimõiguste Kohtu tõlgendusele.

[--]

Artiklid, mille tähendus on sama kui vastavatel Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklidel, kuid mille ulatus on laiem:

[--]

Artikli 47 lõiked 2 ja 3 vastavad Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 6 lõikele 1, kuid piirangut tsiviilõiguste ja -kohustuste või kriminaalsüüdistuste kohta ei kohaldata liidu õiguse ja selle rakendamise suhtes;

[--]“.

3. küsimus. Kas direktiivi 2008/115/EÜ artiklid 5 ja 13 tõlgendatuna koostoimes harta artikli 19 lõikega 2 ja artikliga 47 viitavad võimalikule õiguskaitsevahendile, millega saaks peatada tagasisaatmisotsuse, mille jõustamisega võib kaasneda asjaomase kolmanda riigi kodaniku tervisliku seisundi tõsise ja pöördumatu oht?

Õige vastus

Jah (vt otsus kohtuasjas *Abdida*, punktid 46–53).

Euroopa Liidu Kohtu kohaselt tuleb direktiivi 2008/115/EÜ artikleid 5 ja 13 vaadatuna koostoimes harta artikli 19 lõikega 2 ja artikliga 47 tõlgendada kui välistavat siseriiklikku õigusakti, mis ei näe ette peatava mõjuga õiguskaitsevahendit tagasisaatmisotsuse suhtes, mille jõustamisega võib kaasneda asjaomase kolmanda riigi kodaniku tervisliku seisundi tõsise ja pöördumatu halvenemise oht.

Selgitus

Direktiiviga ei nõuta, et artikli 13 lõikes 1 sätestatud õiguskaitsevahendil oleks peatav mõju. Sellegipoolest tuleb sellise õiguskaitsevahendi omadused määrata kindlaks viisil, mis on kooskõlas harta artikliga 47, st artikliga, mis kinnitab tõhusa õiguskaitse põhimõtet.

Seoses sellega tuleb märkida, et harta artikli 19 lõikes 2 on sätestatud, et kedagi ei tohi tagasi saata riiki, kus teda tõsiselt ohustab ebainimlik või alandav kohtlemine. Viidates Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtupraktikale, leiab Euroopa Liidu Kohus, et „väga erandlikel asjaoludel“, st kui tõsise haigusega kolmanda riigi kodaniku väljasaatmine riiki, kus sobiv ravi ei ole kättesaadav, oleks vastuolus tagasi- ja väljasaatmise lubamatuse põhimõttega, ei saa liikmesriigid, nagu on ette nähtud direktiivi 2008/115/EÜ artiklis 5 tõlgendatuna koostoimes harta artikli 19 lõikega 2, tagasisaatmist jätkata.

Neid väga erandlikke asjaolusid iseloomustab kahju tõsidus ja parandamatus, mis võib kaasneda kolmanda riigi kodaniku tagasisaatmisega riiki, kus teda tõsiselt ohustab ebainimlik või alandav kohtlemine.

Et apellatsioonkaebus oleks tõhus tagasisaatmisotsuse suhtes, mille jõustamisega võib kaasneda asjaomase kolmanda riigi kodaniku tervisliku seisundi tõsise ja pöördumatu halvenemise oht, peab sellel kolmanda riigi kodanikul olema võimalik tugineda sellises olukorras peatava mõjuga õiguskaitsevahendile, tagamaks, et tagasisaatmisotsust ei jõustataks enne, kui pädeval asutusel on võimalik vaadata läbi vastuväide, milles väidetakse vastuolu direktiivi 2008/115/EÜ artikliga 5, tõlgendatuna koostoimes harta artikli 19 lõikega 2.

Lisateave

FRA käsiraamatu 1. peatüki jaotised „Kohaldamisala“ ja „Mis on harta artikli 51 mõte?“ ning käsiraamatu 3., 4., 7. ja 8. peatükk.

7. JUHTUMIUURING: HOBIAJAKIRJANDUS YOUTUBE'IS ANDMEKAITSE JA INFOÜHISKOND

Jaotusmaterjal osalejatele

Juhtumi asjaolud

Persson salvestas politseijaoskonnas video. Salvestises oli avaldus, mille ta tegi politseile enda vastu algatatud haldusmenetluse kontekstis. Videosalvestises on võimalik näha politseiruumi ja mitut politseiametnikku oma töökohustusi täitmas. Salvestises on Perssoni vestlus politseiametnikuga sellal, kui nad täitsid teatud haldusülesandeid. Kuulda võib nii teda kui ka asjaomaseid politseiametnikke ning isikut, kes teda politseijaoskonnas saatis. Persson avaldas kõnealuse videosalvestise saidil [YouTube](#).

Siseriiklik andmekaitseasutus otsustas, et Persson rikkus asjakohaseid siseriiklike õigusnorme, sest ta ei teavitanud politseiametnikke filmimise kavandatud eesmärgist. Samuti ei andnud ta siseriiklikule andmekaitseasutusele mingit teavet videosalvestise eesmärgi ja selle avaldamise kohta internetis, et tõendada seeläbi filmimise ja salvestise avaldamise eesmärgi vastavust asjakohaste siseriiklike õigusnormide nõuetele. Seetõttu käskis siseriiklik andmekaitseasutus Perssonil eemaldada asjaomane video YouTube'ist ja teistelt saitidelt, kus ta oli salvestise avaldanud.

Persson algatas menetluse siseriiklikus kohtus. Ta tunnistab, et tal puudus politseiametnike sõnaselge luba nii videosalvestise tegemiseks kui ka selle edasiseks avaldamiseks internetis. Samas väidab ta, et videosalvestise abil soovis ta ühiskonda teavitada millestki, mis tema arvates kujutas endast politsei ebaseaduslikku käitumist.

Siseriiklik kohus leiab, et Euroopa Liidu Kohtu varasema kohtupraktika põhjal on selge, et kõnealuse tegevuse salvestamine ja interneti üleslaadimine kuulub

isikuandmete kaitse üldmääruse²⁷ reguleerimisalasse ja selle suhtes ei kohaldata ühtegi erandit. Eeskätt ei kuulu isikuandmete töötlemine erandi „isikuandmete töötlemine ainult isiklikel või kodustel eesmärkidel“ alla, sest Persson ei piiranud video levitamist ja „muutis isikuandmed seeläbi kättesaadavaks määramatule arvule inimestele.“ Siseriiklik kohus soovib aga Euroopa Liidu Kohtult juhiseid järgmises küsimuses: kas üksikisiku tegevus nagu Perssoni juhtumis kuulub „ajakirjanduslike eesmärkide“ mõiste alla, nagu on sätestatud isikuandmete kaitse üldmääruse artiklis 85?

Millised ELi õiguse sätted on siin asjakohased?

Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“)

Artikkel 7 „Era- ja perekonnaelu austamine“

„Igaühel on õigus sellele, et austataks tema era- ja perekonnaelu, kodu ja edastatavate sõnumite saladust.“

Artikkel 8 „Isikuandmete kaitse“

„1. Igaühel on õigus oma isikuandmete kaitsele.

2. Selliseid andmeid tuleb töödelda asjakohaselt ning kindlaksmääratud eesmärkidel ja asjaomase isiku nõusolekul või muul seaduses ettenä-

²⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. aprilli 2016. aasta määrus (EL) 2016/679 füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus) (ELT L 119, 4.5.2016, lk 1).

tud õiguslikul alusel. Igaühel on õigus tutvuda tema kohta kogutud andmetega ja nõuda nende parandamist.

3. Nende sätete täitmist kontrollib sõltumatu asutus.“

Artikkel 11 „Sõna- ja teabevabadus“

„1. Igaühel on õigus sõnavabadusele. See õigus kätkeb arvamusevabadust ning vabadust saada ja levitada teavet ja ideid avaliku võimu sekkumiseta ning sõltumata riigipiiridest.

2. Massiteabevahendite vabadust ja mitmekesisust austatakse.“

Isikuandmete kaitse üldmäärus

Eesmärk

Isikuandmete kaitse üldmääruse eesmärk on tagada füüsiliste isikute põhiõiguste ja -vabaduste kaitse isikuandmete töötlemisel, sh era- ja perekonnaelu austamine ja õigus isikuandmete kaitsele, mis on tagatud ka harta artiklitega 7 ja 8, samas lubades isikuandmete vaba liikumise.

Seda eesmärki ei saa siiski saavutada ilma teadvustamata, et need põhiõigused peavad mingil määral olema vastavuses sõnavabaduse põhiõigusega (harta artikkel 11).

Artikkel 6 „Isikuandmete töötlemise seaduslikkus“

„1. Isikuandmete töötlemine on seaduslik ainult juhul, kui on täidetud vähemalt üks järgmistest tingimustest, ning sellisel määral, nagu see tingimus on täidetud: [---]

f) isikuandmete töötlemine on vajalik vastutava töötleja või kolmanda isiku õigustatud huvi korral, välja arvatud juhul, kui sellise huvi kaaluvad üles andmesubjekti huvid või põhiõigused ja -vabadused, mille nimel tuleb kaitsta isikuandmeid, eriti juhul kui andmesubjekt on laps.“

Artikkel 85

„Isikuandmete töötlemine ning sõna- ja teabevabadus“

„2. Seoses isikuandmete töötlemisega ajakirjanduslikel eesmärkidel ning akadeemilise, kunstilise või kirjandusliku eneseväljenduse tarbeks näevad liikmesriigid ette vabastusi või erandeid II peatükist (põhimõtted), III peatükist (andmesubjekti õigused), IV peatükist (vastutav töötleja ja volitatud töötleja), V peatükist (isikuandmete edastamine kolmandatele riikidele ja rahvusvahelistele organisatsioonidele), VI peatükist (sõltumatud järelevalveasutused), VII peatükist (koostöö ja järjepidevus) ja IX peatükist (andmetöötamise eriolukorrad), kui need on vajalikud, et ühitada õigus isikuandmete kaitsele sõna- ja teabevabadusega.“

Küsimused

Siseriiklikus kohtus hagi esitamiseks peab Persson tasuma kohtulõivu (27,50 eurot).

Isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 78 lõikes 1 nähakse ette õigus kasutada tõhusat õiguskaitsevahendit järelevalveasutuse otsuse vastu. Isikuandmete kaitse üldmäärus ei sisalda siiski ühtegi sätet kohtulõivude ega selliseid kohtumenetlusi reguleerivate menetluseeskirjade kohta.

Kohtulõivu tasumise kohustus tuleneb siseriiklikust menetlusõigusest; seda siseriikliku õigust kohaldatakse üldiselt haldusjuhtumites ja see ei ole nähtud isikuandmete kaitse üldmääruse rakendamiseks. Selles konkreetsetes juhtumises näeb siseriiklik menetlusõigus ette kohtulõivudest vabastamise. Kahjuks ei vasta Persson vabastamise nõuetele, sest lisaks finantsseisundiga seotud tingimuste täitmise nõudele kohaldatakse vabastamist üksnes isikutele, kes on vanemad kui 30 eluaastat. Ta ei ole sellega nõus ja ütleb, et vabastamise nõue rikub diskrimineerimiskeelu põhimõtet (harta artikkel 21).

Taustteave koolitajatele

Sissejuhatavad märkused

Käesolevas juhtumis on aluseks võetud Euroopa Liidu Kohtu 14. veebruari 2019. aasta otsus kohtuasjas *Buivids*, C-345/17, ECLI:EU:C:2019:122. *Buividsi* kohtuasi tugineb varasemale kohtupraktikale:

- Euroopa Liidu Kohtu 6. novembri 2003. aasta otsus kohtuasjas *Lindqvist*, C-101/01, ECLI:EU:C:2003:596;
- Euroopa Liidu Kohtu 16. detsembri 2008. aasta otsus kohtuasjas *Satamedia*, C-73/07, EU:C:2008:727.

Pange tähele, et *Buividsi* kohtuasi tugineb [andmekaitse-direktiivile 95/46/EÜ](#); see direktiiv on tunnistatud kehtetuks isikuandmete kaitse üldmäärusega, mida on kohaldatud alates 25. maist 2018. Otsus kohtuasjas *Buivids* viitab andmekaitse-direktiivi artikli 7 punktide f ja artiklile 9. Jaotusmaterjalis on need sätted (peaegu) asendatud samaväärse isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 6 lõike 1 punktiga f ja artikliga 85.

Juhtumiuuring hõlmab üksnes kohtuotsuse teist küsimust käsitlevat osa, milles Euroopa Liidu Kohus annab siseriiklikule kohtule juhiseid, kuidas kohus saaks kontrollida, kas tegevus puudutab isikuandmete töötlemist ajakirjanduslikel eesmärkidel andmekaitse-direktiivi tähenduses. Esimese küsimuse osas otsustas Euroopa Liidu Kohus, et kõnealune salvestis ja selle avaldamine internetis kuuluvad direktiivi 95/46/EÜ reguleerimisalasse. Seda ei muuda asjaolu, et tegemist on ühekordse salvestisega. Tegelikult salvestatakse digikaamera tehtud salvestis kaamera mällu ja seda võib seega käsitada isikuandmete automatiseeritud töötlemisena. Politseiametnike kujutamise asjaolu ei muuda seda tõsiasja, sest direktiiviga ei nähta ette erandit sellest eeskirjast. See osa kohtuotsusest on lisatud juhtumiuuringu asjaolude hulka ja on seega „ette antud”, mitte küsimuste osa. Tuleb siiski märkida, et see osa kohtuotsusest viitab sellele, et andmekaitse kehtib erinevate kolmandate isikute isikuandmete harrastuslikul avaldamisel erinevatel sotsiaalmeediaplatformidel, nt Facebook ja Instagram.

Küsimused ja vastused

Siseriiklikus kohtus hagi esitamiseks peab Persson tasuma kohtulõivu (27,50 eurot). Isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 78 lõikes 1 nähakse ette õigus kasutada tõhusat õiguskaitsevahendit isiku suhtes tehtud järelevalveasutuseotsuse kohta. Isikuandmete kaitse üldmäärus ei sisalda siiski ühtegi sätet kohtulõivude ega selliseid kohtumenetlusi reguleerivate menetluseeskirjade kohta. Kohtulõivu tasumise kohustus tuleb siseriiklikust menetlusõigusest; seda siseriiklikku õigust kohaldatakse üldiselt haldusjuhtumites ja see

ei olnud ette nähtud isikuandmete kaitse üldmääruse rakendamiseks. Selle konkreetse juhtumi korral näeb siseriiklik menetlusõigus ette kohtulõivudest vabastamise. Kahjuks ei vasta Persson sellise vabastamise nõuetele, sest lisaks finantsseisundiga seotud tingimuste täitmise nõudele kohaldatakse vabastamist üksnes isikutele, kes on vanemad kui 30 eluaastat. Ta ei ole sellega nõus ja ütleb, et vabastamise nõue rikub diskrimineerimiskeelu põhimõtet (harta artikkel 21).

1. küsimus. Kas hartat kohaldatakse kohtulõivudega seotud siseriikliku õiguse suhtes?

- a. Jah, harta on põhiõiguste kogumik, mida kohaldatakse põhimõtteliselt alati, nagu ka Euroopa inimõiguste konventsiooni.
- b. Ei, määrus ei sisalda ühtegi sätet kohtulõivude ega menetluseeskirjade kohta. Need sätted kuuluvad siseriikliku menetlusautonoomia alla.
- c. Ei, seda siseriiklikku õigust kohaldatakse üldiselt ja see ei olnud ette nähtud määruse rakendamiseks.
- d. **Jah, see puudutab siseriiklikku menetluseeskirja, mida kasutatakse isikuandmete kaitse üldmääruse kontekstis.**

Sissejuhatavad märkused

Hartaga seotud juhtumit analüüsima hakates on oluline kõigepealt kontrollida, kas harta on kohaldatav, lähtudes harta artikli 51 lõikest 1. Selle küsimuse kohta antavas tagasisides võiks keskenduda põhjustele, miks tuleks seda olulist esimest etappi rakendada järjepidevalt (vt FRA käsiraamatu 3. peatükk). Abi võib olla ka käsiraamatu 7. peatükist, kus on esitatud harta artikli 51 lõike 1 kohaldamise kontrollnimekirja.

On väga oluline meeles pidada, et ELi põhiõigusi kohaldatakse üksnes olukordades, mis kuuluvad liidu õiguse kohaldamisalasse. See on oluline erinevus võrreldes Euroopa inimõiguste konventsiooniga, mida kohaldatakse põhimõtteliselt kõikidel juhtudel. Harta kohaldamisel tuleb harta artikli 51 lõike 1 alusel välja selgitada, kas tegemist on üksnes riigisisese olukorraga, kus hartal ei ole mingit rolli, või kuulub see liidu õiguse kohaldamisalasse, mis tähendab, et hartat kohaldatakse. Artikli 51 lõike 1 kohane süsteem tähendab sisuliselt seda, et liidu põhiõigusi kohaldatakse koos liidu õiguse muude sätetega. Samuti on oluline meeles pidada, et harta kohaldamine on alati seotud muude ELi õiguse sätete kohaldamisega.

Seda küsimust *Buividsi* kohtuasjas ei käsitleta.

Õige vastus

Õige vastus on **variant d** (vt FRA käsiraamatu 7. peatükis käsitletud olukord A.4).

Selgitus

Kooskõlas harta artikli 51 lõikega 1 kohaldatakse hartat kõigi liidu õigust kohaldavate siseriiklike meetmete suhtes. Euroopa Liidu Kohtu praktika kohaselt on mõistel „liidu õiguse kohaldamine“ lai tähendus, mis hõlmab kogu liidu õiguse täitmise ja kohaldamise liike liikmesriikide poolt. See tähendab sama mis „tegutsemine liidu õiguse kohaldamisalas“ ja hõlmab kõiki olukordi, mida reguleeritakse ELi õigusega.

ELi õiguse kohaldamise ja tõhususe tagamiseks kasutavaid riiklikke meetmeid (sanktsioonid, õiguskaitsvahendid ja täitmise tagamine) käsitatakse liidu õiguse kohaldamisena harta artikli 51 lõike 1 tähenduses. Kui neid riiklikke meetmeid kasutatakse liidu õiguse kontekstis, kohaldatakse nende suhtes ELi põhiõigusi. Seda reeglit kohaldatakse tavaliselt olememata sellest, kas asjaomane liidu õigusakt sisaldab konkreetseid sätteid (kohustusi) ELi õiguse tõhususe kohta või mitte.

Variant a ei ole õige (vt sissejuhatavad märkused).

Variandis b on õigesti märgitud, et sellised eeskirjad kuuluvad siseriikliku menetlusautonoomia alla. Nagu varem selgitatud, võib sellise menetlusautonoomiaga kooskõlas tegutsemine kuuluda siiski liidu õiguse kohaldamisalasse (harta artikli 51 lõige 1).

Variant c ei ole õige. Liidu õiguse rakendamise üldised eeskirjad võivad kuuluda artikli 51 kohaldamisalasse, kui eeskirja kasutatakse liidu õiguse kontekstis.

2. küsimus. Arutlege harta asjakohaste sätete alusel, kas Euroopa inimõiguste konventsioon ja Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtupraktika on selle juhtumi korral asjakohased.

Õige vastus

Jah. Euroopa inimõiguste konventsioon on harta artiklite 8 ja 11 kohaldamiseks põhimõtteliselt asjakohane.

Selgitus

Euroopa inimõiguste konventsioon ei ole ametlikult liidu õigusesse lisatud õigusakt. Harta sisaldab siiski õigusi, mis vastavad Euroopa inimõiguste konventsiooniga tagatud õigustele (edaspidi „vastavad õigused“). Harta artikli 52 lõike 3 kohaselt peavad hartast tulenevate vastavate õiguste tähendus ja ulatus olema samad, mis on ette nähtud Euroopa inimõiguste konventsiooniga (sh Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika alusel). Euroopa inimõiguste konventsiooniga kehtestatakse kaitse miinimumtaseme. Liidu õigus võib ette näha ulatuslikuma kaitse (vt FRA käsiraamatu 2. peatükk ja 8. peatüki etapid 9 ja 10).

Harta artikkel 52 „Õiguste ja põhimõtete ulatus ja tõlgendamine“

„3. Hartas sisalduvate selliste õiguste tähendus ja ulatus, mis vastavad Euroopa inimõiguste ja põhivabaduse kaitse konventsiooniga tagatud õigustele, on samad, mis neile nimetatud konventsiooniga ette on nähtud. See säte ei takista liidu õiguses ulatuslikuma kaitse kehtestamist.“

Kuidas ma tean, et tegemist on vastavate õigustega?

Vastuse võib leida selgitusest harta artikli 52 lõike 3 kohta ja selgitusest asjaomase konkreetse harta sätte kohta dokumendis „Selgitused põhiõiguste harta kohta“ (kättesaadav EUR-Lex'is, „Aluslepingud / Muud lepingud ja protokollid“, ELT C 303, 14.12.2007).

Artikli 7 „Era- ja perekonnaelu austamine“ selgitus

„Artikli 7 tagatud õigused vastavad Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikliga 8 tagatud õigustele. Selleks, et võtta arvesse arenguid tehnoloogia valdkonnas, on mõiste „korrespondents“ asendatud mõistega „edastatavad sõnumid“.“

Artikli 11 „Sõna- ja teabevabadus“ selgitus

„Artikkel 11 vastab Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklile 10 [---].“

Artikli 52 „Õiguste ja põhimõtete ulatus ja tõlgendamine“ selgitus

„[---] Harta artiklid, milles nii tähendus kui ka reguleerimisala on samad kui vastavatel Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklitel:

[---]

– artikkel 7 vastab Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklile 8;

[---]

– artikkel 11 vastab Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklile 10“.

Järelikult on Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklid 8 ja 10 (ja Euroopa Inimõiguste Kohtu vastav kohtupraktika) kaitse miinimumtaseme kehtestamise küsimustes põhimõtteliselt asjakohased, arvestades harta artiklite 7 ja 11 selgitusi (vt otsus kohtuasjas *Buivids*, punkt 65; Euroopa Liidu Kohus mainib üksnes harta artiklit 7).

Harta artikli 8 puudub Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonis samaväärne artikkel. Euroopa Inimõiguste Kohus on tõlgendanud konventsiooni artiklit 8 andmekaitset hõlmavana (Euroopa Inimõiguste Kohtu 4. detsembri 2008. aasta otsus kohtuasjas *Marper vs. Ühendkuningriik*, liidetud kohtuasjad 30562/04 ja 30566/04 (suurkoda)).

Oma otsuses kohtuasjas *Buivids* viitas Euroopa Liidu Kohus kohtupraktikale, milles Euroopa Inimõiguste

Kohus kujundas välja rea asjakohaseid kriteeriume, mida tuleb arvesse võtta (vt otsus kohtuasjas *Buivids*, punkt 66).

3. küsimus. Kuidas hindaksite juhtumit isikuandmete kaitse üldmääruse ja harta kontekstis? Arutlege konkureerivate põhiõiguste vahel tasakaalu leidmise üle.

Euroopa Liidu Kohtu otsus

Faktilised asjaolud, näiteks politseiametnikest videosalvestise tegemine politseis avalduse tegemise ajal ja selle video avaldamine saidil, kus kasutajad saavad saata, vaadata ja jagada videoid, võib kujutada endast isikuandmete töötlemist üksnes **ajakirjanduslikel eesmärkidel** (isikuandmete kaitse üldmääruse artikkel 85), tingimusel et videost ilmneb, et selle salvestise **ainus eesmärk on avaldada avalikkusele teavet, arvamus või mõtteid**. Selle üle otsustab siseriiklik kohus.

Selgitus

Euroopa Liidu Kohtu lähtealus on see, et kaks põhiõigust, nimelt politseiametnike õigus eraelu puutumatusse ja hageja õigus sõnavabadusele, tuleks viia vastavusse (vt otsus kohtuasjas *Buivids*, punkt 62).

a. Mis tegureid peaks siseriiklik kohus arvesse võtma? Mis peaks olema määrav?

Siseriiklik kohus peaks otsustama, kas kõnealusest videost ilmneb, et salvestamise ja video avaldamise i) *ainueesmärk* oli avaldada ii) *avalikkusele* iii) *teavet, arvamus või mõtteid* (vt otsus kohtuasjas *Buivids*, punkt 59).

Nende kahe põhiõiguse vahel tasakaalu saavutamiseks nõuab eraelu puutumatus põhiõiguse kaitse, et andmekaitsega seotud erandeid ja piiranguid tohib kohaldada üksnes juhul, kui see on vältimatult *vajalik* (vt otsus kohtuasjas *Buivids*, punkt 64).

Arvesse tuleb võtta järgmisi asjakohaseid kriteeriume: panus avalikes huvides toimuvasse debatti; asjaomase isiku tuntuse määr; avaldatud materjali sisu; asjaomase isiku varasem käitumine; avaldise sisu, vorm ja tagajärjed ning teabe omandamise viis ja asjaolud ja selle tõepärasus (vt otsus kohtuasjas *Buivids*, punkt 66; Euroopa Liidu Kohus tugineb kõnealusel juhul Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtupraktikale).

b. Kas olukord oleks teine, kui juhtum puudutaks trükimeedia väljaannet?

Euroopa Liidu Kohus ei tegele selle teemaga. Kohujurist viitab siiski ka Euroopa Inimõiguste Kohtule, märkides järgmist (punkt 63):

„Euroopa Inimõiguste Kohus on otsustanud, et potentsiaalne kahju, mida interneti sisu ja seal toimuv suhtlus võib tekitada inimõiguste ja põhivabaduste teostamisele, eriti eraelu puutumatusse, on kindlasti suurem kui vanamoodsamat tehnoloogiat kasutavas ajakirjanduses nagu trükiajakirjanduses avaldatust tulenev oht.“

Näib, et see võib olla proportsionaalsuse väljaselgitamiseks asjakohane.

c. Mida te arvate mõne liikmesriigi poolt Euroopa Liidu Kohtule esitatud seisukohtadest, et ajakirjandus eeldab alati teataval määral formaalsust ja kutselisi toiminguid või kontrolli?

Euroopa Liidu Kohtu hinnangul ei välista asjaolu, et *Buivids* ei ole kutseline ajakirjanik, võimalust, et kõnealuse video salvestamine ja selle avaldamine veebisaidil, mis võimaldab kasutajatel videoid avaldada, vaadata ja jagada, kuulub erandi (ajakirjanduslikel eesmärkidel) kohaldamisalasse (vt otsus kohtuasjas *Buivids*, punkt 55).

d. Kas see on oluline, et YouTube ei ole ajakirjanduslik platvorm?

Ei, nagu Euroopa Liidu Kohus leidis, ei saa asjaolu, et *Buivids* laadis video üles veebisaidile nagu YouTube, iseenesest välistada sellise isikuandmete töötlemise liigitamist kui üksnes ajakirjanduslikel eesmärkidel toimunud tegevust andmekaitse direktiivi artikli 9 tähenduses (vt otsus kohtuasjas *Buivids*, punkt 56).

e. Kas see on asjakohane, et politseiametnikke ei teavitatud salvestamisest ja selle eesmärgist?

Arvesse tuleb võtta vastutava töötaja võimalust võtta meetmeid, et leevendada eraelu puutumatus õiguse riive ulatust. Kõnealusel juhul ilmneb Euroopa Liidu Kohtule esitatud dokumentidest, et video salvestamise ja avaldamisega (mis toimus asjaomaseid isikuid salvestisest ja selle eesmärgist teavitamata) riivati nende isikute, st videol kujutatud politseiametnike põhiõigust eraelu puutumatusse (vt otsus kohtuasjas *Buivids*, punkt 66 ja 67).

Lisateave

FRA käsiraamatu 1. peatüki jaotised „Kohaldamisala“ ja „Mis on harta artikli 51 mõte?“ ning käsiraamatu 3., 4. ja 7. peatükk.

Euroopa Inimõiguste Kohtu 8. novembri 2016. aasta otsus kohtuasjas *Magyar Helsinki Bizottság vs. Ungari*, CE:ECHR:2016:1108JUD001803011.

Euroopa Inimõiguste Kohtu 27. juuni 2017. aasta otsus kohtuasjas *Satakunnan Markkinapörssi Oy ja Satamedia Oy vs. Soome*, CE:ECHR:2017:0627JUD000093113.

Erdos, D. (2015), „From the Scylla of restriction to the Charybdis of licence? Exploring the scope of the „special purposes“ freedom of expression shield in European data protection“, *Common Market Law Review*, 52. kd, lk 119–154.

Docksey, C. ja Hijmans, H. (2019), „The Court of Justice as a key player in privacy and data protection“, *European Data Protection Law Review*, 5. kd, nr 3, lk 300–316.

European Data Protection Supervisor (EDPS) (2017), „Assessing the necessity of measures that limit the fundamental right to the protection of personal data: A toolkit“, Brussels, EDPS, kättesaadav aadressil https://edps.europa.eu/sites/edp/files/publication/17-06-01_necessity_toolkit_final_en.pdf.

European Data Protection Supervisor (EDPS) (2019), „EDPS Guidelines on assessing the proportionality of measures that limit the fundamental rights to privacy and to the protection of personal data“, Brussels, EDPS.

8. JUHTUMIÜRING: TELEKOMMUNIKATSIOONITEENUSTE PAKKUJATE KOHUSTUS SÄILITADA METAANDMEID ANDMEKAITSE JA INFOÜHISKOND

Jaotusmaterjal osalejatele

Juhtumi asjaolud

Brown ja Rice esitasid mõlemad pädevale siseriiklikule kohtule taotluse teatud siseriiklike sätete õigusparasuse kohtulikuks läbivaatamiseks. Nad väitsid, et need sätted on hartaga vastuolus. Nõue puudutas siseriiklikku korda, mis kehtestab telekommunikatsiooniteenuse osutajatele kohustuse säilitada sideandmeid kõigi sidevahendite ja kasutajate kohta. Nad väitsid, et selline üldine andmete säilitamise kohustus rikub hartat. Siseriikliku seadusandja sõnul on sellise korra eesmärk anda pädevatele asutustele kuritegude uurimise ja nende vastu võitlemise vahend. Sideandmete säilitamine annab asutustele võimaluse pääseda ligi andmetele inimeste suhtluse kohta, mis toimus ka enne seda, kui neid kahtlustati kuriteo toimepanekule kaasa aitamises. Kuna kahtlusalused ja võrgustikud ei ole sageli ette teada, hoitakse alles kõigi kodanike andmed. Kui konkreetse inimese kohta tekib kahtlus, võimaldab see üldine andmete säilitamise kohustus politseil või luureasutustel pääseda ligi ajaloolistele andmetele, mis ei oleks kättesaadavad ilma üldise andmete säilitamise kohustuseta. Siseriiklike asutuste hinnangul ei saa andmete sihtotstarbeline säilitamine asendada üldist andmete säilitamise kohustust. Pealegi puudutavad siseriiklikud sätted üksnes andmeliiklust ja lokaliseerimisandmeid (nn metaandmeid, mis näitavad kellega, kus, kuidas ja kui kaua suheldi). See ei hõlma telefonikõnede, tekstisõnumite ega meilide sisu.

Millised ELi õiguse sätted on siin asjakohased?

Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“)

Artikkel 7 „Era- ja perekonnaelu austamine“

„Igaühel on õigus sellele, et austataks tema era- ja perekonnaelu, kodu ja edastatavate sõnumite saladust.“

Artikkel 8 „Isikuandmete kaitse“

„1. Igaühel on õigus oma isikuandmete kaitsele.

2. Selliseid andmeid tuleb töödelda asjakohaselt ning kindlaksmääratud eesmärkidel ja asjaomase isiku nõusolekul või muul seaduses ettenähtud õiguslikul alusel. Igaühel on õigus tutvuda tema kohta kogutud andmetega ja nõuda nende parandamist.

3. Nende sätete täitmist kontrollib sõltumatu asutus.“

Artikkel 11 „Sõna- ja teabevabadus“

„1. Igaühel on õigus sõnavabadusele. See õigus kätkeb arvamusevabadust ning vabadust saada ja levitada teavet ja ideid avaliku võimu sekkumiseta ning sõltumata riigipiiridest.“

Direktiiv 2002/58/EÜ eraelu puutumatus ja elektroonilise side kohta²⁸

Eesmärk

Direktiiviga 2002/58/EÜ püütakse tagada isikuandmete ja eraelu puutumatus kõrgetasemeline kaitse kõigi elektrooniliste sideteenuste puhul olenemata kasutatavast tehnoloogiast. Selleks sisaldab direktiiv 2002/58/EÜ konkreetseid sätteid, mille eesmärk on pakkuda elektrooniliste sideteenuste kasutajatele kaitset nende isikuandmete ja eraelu puutumatuses seotud riskide eest, mis tulenevad uuest tehnoloogiast ning automatiseeritud salvestamise ja töötlemise suurenevast mahust.

Elektroonilise side konfidentsiaalsuse põhimõte

Eeskätt nähakse direktiivi artikli 5 lõikes 1 ette, et liikmesriigid peavad tagama üldkasutatava sidevõrgu ja üldkasutatavate elektrooniliste sideteenuste kaudu toimuva side ja seotud liiklusandmete konfidentsiaalsuse siseriiklike õigusaktide kaudu. Side konfidentsiaalsuse põhimõte, mis kehtestati direktiiviga 2002/58/EÜ, viitab sellele, et üldjuhul on kõigil teistel peale kasutajate keelatud salvestada ilma asjaomaste kasutajate loata elektroonilise sidega seotud liiklusandmeid. Direktiiv sisaldab mõningaid konkreetseid erandeid, näiteks vajadus töödelda ja salvestada liiklusandmeid arveldamiseks ja teenuste turustamiseks.

²⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. juuli 2002. aasta direktiiv 2002/58/EÜ, milles käsitletakse isikuandmete töötlemist ja eraelu puutumatus kaitset elektroonilise side sektoris (EÜT L 201, 31.7.2002, lk 37), muudetud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. novembri 2009. aasta direktiiviga 2009/136/EÜ (ELT L 337, 18.12.2009, lk 11).

Küsimused

NB! Küsimused puudutavad üksnes andmete säilitamist ja mitte riiklike pädevate asutuste juurdepääsu säilitatud andmetele.

Sellise hagi esitamiseks kohtus tuleb tasuda kohtulõiv (27,50 eurot). See tuleneb siseriiklikust menetlusõigusest. Siseriiklikku menetlusõigust kohaldatakse üldiselt haldusjuhtumites ja see ei olnud ette nähtud direktiivi rakendamiseks. Direktiiv 2002/58/EÜ ei sisalda siiski ühtegi sätet kohtulõivude ega selliseid kohtumenetlusi reguleerivate menetluseeskirjade kohta.

Selle konkreetse juhtumi korral näeb siseriiklik menetlusõigus ette kohtulõivudest vabastamise. Lisaks finantsseisundiga seotud tingimustele kohaldatakse vabastamist üksnes isikutele, kes on vanemad kui 30 eluaastat. Brown (32-aastane) vastab vabastamise tingimustele, samas kui Rice (28-aastane) mitte. Rice ei ole sellega nõus ja ütleb, et vabastamise nõue rikub diskrimineerimiskeelu põhimõtet (harta artikkel 21).

Direktiivi artikli 15 lõige 1: liikmesriikide kaalutusõigus

Lisaks võimaldab direktiivi 2002/58/EÜ artikli 15 lõige 1 liikmesriikidel kehtestada erandid kohustusest järgida direktiivi artikli 15 lõikes 1 sätestatud põhimõtet tagada isikuandmete konfidentsiaalsus. Selles sätestatakse järgmist:

„1. Liikmesriigid võivad võtta seadusandlikke meetmeid, millega piiratakse käesoleva[s] direktiivi[s] [...] sätestatud õiguste ja kohustuste ulatust, kui selline piiramine on vajalik, otstarbekas ja proportsionaalne abinõu selleks, et kaitsta riiklikku julgeolekut (s.t riigi julgeolekut), riigikaitset, avalikku korda, kriminaalkuritegude või elektroonilise sidesüsteemi volitamata kasutamise ennetamist, uurimist, avastamist ja kohtus menetlemist [...]. Selleks võivad liikmesriigid muu hulgas võtta seadusandlikke meetmeid, millega nähakse ette andmete säilitamine piiratud aja jooksul käesolevas lõikes sätestatud põhjustel. [...]“

Milliseid siseriikliku õiguse sätteid kohaldatakse?

Põhikohtuasjas käsitletud siseriiklik õigusakt tugineb direktiivi 2002/58/EÜ artikli 15 lõikele 1 ja selles sätestatakse kuritegevusega võitlemise eesmärgil üldine ja valimatu kõigi tellijate ja registreeritud kasutajate liiklusandmete ja asukohtade salvestamine seoses kõigi elektroonilise side vahenditega. Asjakohaste riiklike sätete kohaselt nõutakse telekommunikatsiooni-teenuste osutajatelt selliste sideandmete säilitamist, mis on vajalikud, et tuvastada sideandmete allikas ja sihtkoht; iga sideedastuse kuupäev, kellaaeg ja kestus; kasutatud sidevahendid ja iga sideedastuse alguses ja lõpus kasutatud mobiilsideseadmete asukoht.

Taustteave koolitajatele

Sissejuhatavad märkused

Käesolevas juhtumis on aluseks võetud Euroopa Liidu Kohtu 21. detsembri 2016. aasta otsus kohtuasjas *Tele2/Watson* (liidetud kohtuasjad C-203/15 ja C-698/15, ECLI:EU:C:2016:970), mis tugineb Euroopa Liidu Kohtu 8. aprilli 2014. aasta otsusele *Digital Rights Ireland* (liidetud kohtuasjad C-293/12 ja C-594/12, EU:C:2014:238).

Andmete säilitamise [direktiivist 2006/24/EÜ](#) tulenes telekommunikatsiooniteenuste osutajatele kohustus säilitada liiklus- ja asukohaandmeid kuritegude tuvastamise, ennetamise ja kohtuliku menetlemise eesmärgil. Selle korra eesmärk oli anda pädevatele asutusele vahend, mille abil uurida raskeid kuritegusid ja võidelda nende vastu ning eeskätt võidelda terrorismi vastu. Euroopa Liidu Kohus kuulutas direktiivi oma otsusega kohtuasjas *Digital Rights Ireland* kehtetuks. Euroopa Liidu Kohus otsustas, et direktiivist tulenev üldine salvestamiskohustus ei ole harta artiklitega 7 ja 8 kooskõlas. Euroopa Liidu Kohtu otsuse tulemusel ei ole telekommunikatsiooniteenuste pakkujatel enam liidu õigusest tulenevat andmete säilitamise kohustust. Küll aga jäi direktiivi 2002/58/EÜ artikli 15 lõike 1 alusel liikmesriikidele siiski alles võimalus näha see kohustus ette siseriikliku õiguse alusel. Paljud liikmesriigid on seda õigust kasutanud ja võtnud vastu siseriiklikud õigusnormid, mis reguleerivad selliste andmete salvestamist ja juurdepääsu neile. Otsus kohtuasjas *Tele2/Watson* keskendub sellele, kas sellised riiklikud õigusaktid on hartaga kooskõlas. Kõnealune juhtum puudutab metaandmeid. Enamikus liikmesriikides on metaandmeid varem käsitatud vähem tundlikuna kui elektroonilise side sisu. Kuid Euroopa Liidu Kohus selgitas otsuses kohtuasjas *Tele2/Watson*, et sellise teabe mõju ei ole vähem tundlik kui elektroonilise side tegelik sisu (otsus kohtuasjas *Tele2/Watson*, punkt 99). Kõnealune kohtuasi puudutab nii selliste andmete säilitamist (otsuse esimene küsimus) kui ka riiklike pädevate asutuste juurdepääsu säilitatud andmetele. Käesolev juhtumiuuring keskendub üksnes salvestamisele ja mitte juurdepääsule.

Küsimused ja vastused

Sellise hagi esitamiseks kohtus tuleb tasuda kohtulõiv (27,50 eurot). See tuleneb siseriiklikust menetlusõigusest. Siseriiklikku menetlusõigust kohaldatakse üldiselt haldusjuhtumites ja see ei olnud ette nähtud direktiivi rakendamiseks. Direktiiv 2002/58/EÜ ei sisalda siiski ühtegi sätet kohtulõivude ega selliseid kohtumenetlusi reguleerivate menetluseeskirjade kohta. Selle konkreetse juhtumi korral näeb siseriiklik menetlusõigus ette kohtulõivudest vabastamise. Lisaks finantsseisundiga seotud tingimustele kohaldatakse vabastamist üksnes isikutele, kes on vanemad

kui 30 eluaastat. Brown (32-aastane) vastab selle vabastamise tingimustele, samas kui Rice (28-aastane) mitte. Rice ei ole sellega nõus ja ütleb, et vabastamise nõue rikub diskrimineerimiskeelu põhimõtet (harta artikkel 21).

1. küsimus. Kas harta artiklit 21 kohaldatakse kohtulõivudega seotud siseriikliku õiguse suhtes?

- Jah, harta on põhiõiguste kogumik, mida kohaldatakse põhimõtteliselt alati, nagu ka Euroopa inimõiguste konventsiooni.
- Ei, direktiiv ei sisalda ühtegi sätet kohtulõivude kohta. Need sätted kuuluvad siseriikliku menetlusautonoomia alla.
- Ei, seda siseriiklikku õigust kohaldatakse üldiselt ja see ei olnud ette nähtud direktiivi rakendamiseks.
- Jah, see puudutab siseriiklikku menetluseeskirja, mida kasutatakse direktiivi kontekstis.**

Sissejuhatavad märkused

Hartaga seotud juhtumit analüüsima hakates on oluline kõigepealt kontrollida, kas harta on kohaldatav, lähtudes harta artikli 51 lõikest 1. Selle küsimuse kohta antavas tagasisides võiks keskenduda põhjustele, miks tuleks seda olulist esimest etappi rakendada järjepidevalt (vt FRA käsiraamatu 3. peatükk). Abi võib olla ka käsiraamatu 7. peatükist, kus on esitatud harta artikli 51 lõike 1 kohaldamise kontrollnimekiri.

On väga oluline meeles pidada, et ELi põhiõigusi kohaldatakse üksnes olukordades, mis kuuluvad liidu õiguse kohaldamisalasse. See on oluline erinevus võrreldes Euroopa inimõiguste konventsiooniga, mida kohaldatakse põhimõtteliselt kõikidel juhtudel. Harta kohaldamisel tuleb harta artikli 51 lõike 1 alusel välja selgitada, kas tegemist on üksnes riigisisese olukorraga, kus hartal ei ole mingit rolli, või kuulub see liidu õiguse kohaldamisalasse, mis tähendab, et hartat kohaldatakse. Artikli 51 lõike 1 kohane süsteem tähendab sisuliselt seda, et liidu põhiõigusi kohaldatakse koos liidu õiguse muude sätetega. Samuti on oluline meeles pidada, et harta kohaldamine on alati seotud muude ELi õiguse sätete kohaldamisega.

See küsimus ei tulene otsusest kohtuasjas *Tele2/Watson*.

Õige vastus

Õige vastus on **variant d** (vt FRA käsiraamatu 7. peatükis käsitletud olukord A.4).

Selgitus

Kooskõlas harta artikli 51 lõikega 1 kohaldatakse hartat kõigi liidu õigust kohaldavate siseriiklike meetme-

te suhtes. Euroopa Liidu Kohtu praktika kohaselt on mõistel „liidu õiguse kohaldamine“ lai tähendus, mis hõlmab kogu liidu õiguse liikmesriikide poolt täitmise ja kohaldamise liike. See tähendab sama mis „tegutsemine liidu õiguse kohaldamisalas“ ja hõlmab kõiki olukordi, mida reguleeritakse ELi õigusega.

ELi õiguse kohaldamise ja tõhususe tagamiseks kasutatavaid riiklikke meetmeid (sanktsioonid, õiguskaitselahendid ja täitmise tagamine) käsitatakse liidu õiguse kohaldamisena artikli 51 lõike 1 tähenduses. Kui neid riiklikke meetmeid kasutatakse selles kontekstis, kohaldatakse nende suhtes ELi põhiõigusi. Seda reeglit kohaldatakse tavaliselt olenemata sellest, kas asjaomane liidu õigusakt sisaldab konkreetseid sätteid (kohustusi) ELi õiguse tõhususe kohta või mitte.

Variant a ei ole õige (vt sissejuhatavad märkused).

Variandis b on õigesti märgitud, et sellised eeskirjad kuuluvad siseriikliku menetlusautonoomia alla. Sellise menetlusautonoomia kohane tegutsemine võib siiski kuuluda liidu õiguse kohaldamisalasse (harta artikli 51 lõige 1).

Variant c ei ole õige. Üldised eeskirjad, mis ei ole ette nähtud liidu õiguse kohaldamiseks, võivad kuuluda artikli 51 kohaldamisalasse, kui eeskirja kasutatakse liidu õiguse kontekstis.

2. küsimus. Arutlege harta asjakohaste sätete alusel, kas Euroopa inimõiguste konventsioon ja Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtupraktika on selle juhtumi korral asjakohased.

Õige vastus

Jah. Euroopa inimõiguste konventsioon on põhimõtteliselt asjakohane harta artiklite 8 ja 11 kohaldamiseks.

Selgitus

Kuni Euroopa Liit ei ole Euroopa inimõiguste konventsiooniga ühinenud, ei ole konventsioon ametlikult liidu õigusesse inkorporeeritud õigusakt. Harta sisaldab siiski õigusi, mis vastavad Euroopa inimõiguste konventsiooniga tagatud õigustele (edaspidi „vastavad õigused“). Harta artikli 52 lõike 3 kohaselt peavad nende vastavate hartast tulenevate õiguste tähendus ja ulatus olema samad, mis on neile ette nähtud Euroopa inimõiguste konventsiooniga (sh Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika alusel). Euroopa inimõiguste konventsiooniga kehtestatakse kaitse miinimumtaseme. Liidu õigus võib ette näha ulatuslikuma kaitse (vt FRA käsiraamatu 2. peatükk ja 8. peatüki etapid 9 ja 10).

Harta artikkel 52 „Õiguste ja põhimõtete ulatus ja tõlgendamine“

„3. Hartas sisalduvate selliste õiguste tähendus ja ulatus, mis vastavad Euroopa inimõiguste ja põhivabaduse

kaitse konventsiooniga tagatud õigustele, on samad, mis neile nimetatud konventsiooniga ette on nähtud. See säte ei takista liidu õiguses ulatuslikuma kaitse kehtestamist.“

Kuidas ma tean, et tegemist on vastavate õigustega?

Vastuse võib leida selgitusest harta artikli 52 lõike 3 kohta ja selgitusest asjaomase konkreetse harta sätte kohta dokumendis „Selgitused põhiõiguste harta kohta“ (kättesaadav EUR-Lex'is, „Aluslepingud / Muud lepingud ja protokollid“, ELT C 303, 14.12.2007).

Artikli 7 „Era- ja perekonnaelu austamine“ selgitus

„Artikliga 7 tagatud õigused vastavad Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikliga 8 tagatud õigustele. Selleks, et võtta arvesse arenguid tehnoloogia valdkonnas, on mõiste „korrespondents“ asendatud mõistega „edastatavad sõnumid“.“

Artikli 11 „Sõna- ja teabevabadus“ selgitus

„Artikkel 11 vastab Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklile 10

[--]“.

Artikli 52 „Õiguste ja põhimõtete ulatus ja tõlgendamine“ selgitus

„[--] Harta artiklid, mille tähendus ja ulatus on samad kui vastavatel Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklidel:

[--]

– artikkel 7 vastab Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklile 8;

[--]

– artikkel 11 vastab Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklile 10“.

Järelikult on Euroopa inimõiguste kaitse konventsiooni artiklid 8 ja 10 (sh Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtupraktika) kaitse miinimumtaseme kehtestamise küsimustes põhimõtteliselt asjakohased, arvestades harta artiklite 7 ja 11 selgitusi. Harta artikli 7 puhul puudub vastav õigus Euroopa inimõiguste konventsioonis. Euroopa Liidu Kohus leiab, et harta artikkel 8 erineb harta artiklist 7 ja sellel puudub samaväärne artikkel Euroopa inimõiguste konventsioonis (vt otus kohtuasjas *Tele2/Watson*, punkt 129). Tuleb siiski märkida, et Euroopa Inimõiguste Kohus on tõlgendanud konventsiooni artiklit 8 andmekaitset hõlmavana (Euroopa Inimõiguste Kohtu 4. detsembri 2008. aasta otsus kohtuasjas *Marper vs. Ühendkuningriik*, liidetud kohtuasjad 30562/04 ja 30566/04 (suurkoda)).

3. küsimus. Kuidas hindaksite siseriiklikke andmete säilitamist reguleerivaid õigusnorme harta kontekstis?

Sissejuhatav märkus

FRA käsiraamatu 8. peatükis on esitatud struktureeritud raamistik, mis aitab välja selgitada, kas siseriiklik säte on hartaga kooskõlas või mitte. Selleks et tagada kõigi vajalike meetmete võtmine, on soovitatav kasutada sellist kontrollnimekirja. Kõnealusel juhul tuleks hindamise käigus anda hinnang õiguste piiramise olemasolule ning hinnang, mis tugineb harta artikli 52 lõikele 1 (hartast tulenevate õiguste piirangute üldsäte) ja harta artikli 52 lõikele 3, mida kohaldatakse hartas sisalduvatele õigustele, mis vastavad Euroopa inimõiguste konventsiooniga tagatud õigustele.

Harta artikli 52 lõikes 1 sätestatud tingimused on järgmised.

- Kas piirangud on seadusega ette nähtud?
- Kas asjaomase põhiõiguse põhiolemuse austamine on tagatud?
- Kas piirangud teenivad õiguspärast eesmärki?
- Kas piirang on tuvastatud probleemi lahendamiseks asjakohane?
- Kas piirang läheb kaugemale taotletava eesmärgi saavutamiseks vajalikust? Kas on olemas meetmeid, mis riivaksid põhiõigusi vähem?
- Kas piirangud on taotletavat eesmärki silmas pidades proportsionaalsed?

Õige vastus

Euroopa Liidu Kohus tegi järgmise otsuse:

„Direktiivi 2002/58/EÜ [---] artikli 15 lõiget 1 tuleb Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikleid 7, 8 ja 11 ning artikli 52 lõiget 1 arvesse võttes tõlgendada nii, et sellega on vastuolus liikmesriigi õigusnormid, mis näevad kuritegevuse vastu võitlemise eesmärgil ette kõiki elektroonilise side vahendeid puudutava kohustuse säilitada üldiselt ja vahet tegemata kõikide abonentide ja registreeritud kasutajate kõik liiklusandmed ja asukohaandmed.“

Selgitus

Hinnangul võiks olla järgmine struktuur:

a. Kas kõnealune siseriiklik õigusakt piirab põhiõigusi?

Vt Euroopa Liidu Kohtu otsus kohtuasjas *Tele2*, punktid 98–101 (vt ka kohtujuristi ettepanek, *Tele2*, punktid 253, 254 ja 257).

Euroopa Liidu Kohtu hinnangul on õigusakt vastuolus põhiõigustega, mis on sätestatud harta artiklites 7, 8 ja 11.

Euroopa Liidu Kohus võtab eeskätt arvesse asjaolu, et liiklusandmete ja asukohaandmete (koosvõetuna) säilitamine võimaldavad teha väga täpseid järeldusi selliste isikute eraelu kohta, kelle andmeid säilitatakse (nt nende igapäevaste harjumuste, alalise või ajutise elukoha, igapäevaste või muude liikumiste, tegevuste, sotsiaalsete suhete ja ühiskonnagruppide kohta, kellega nad läbi käivad). Need andmed võimaldavad koostada asjaomaste isikute profiili, mis on eraelu puutumatus õigust arvestades sama tundlik teave kui sideseansi *tegelik sisu*. Asjaolu, et andmete säilitamine toimub abonenti või registreeritud kasutajat teavitamata, võib tekitada asjaomastes isikutes tunde, et nende eraelu pidevalt jälgitakse.

Harta artiklites 7 ja 8 sätestatud põhiõiguste riive on „väga ulatuslik“ ja seda tuleb pidada „eriti raskeks“.

Artikliga 11 seoses leiab Euroopa Liidu Kohus, et andmeliiklus- ja asukohaandmete säilitamine võib mõjutada seda, kuidas kasutajad kasutavad elektroonilise side vahendeid, ning seeläbi ka harta artikliga 11 tagatud sõnavabaduse teostamist, mis on tagatud harta artikliga 11 (vt otsus kohtuasjas *Tele2/Watson*, punkt 92). Ehkki harta artiklit 11 mainitakse otsuses, puudub otsuses selle sätte eraldi analüüs.

b. Kas piirangud on seadusega ette nähtud?

Jah.

c. Kas asjaomase põhiõiguse põhiolemuse austamine on tagatud?

Jah.

Kõnealune siseriiklik õigusakt ei kahjusta nende õiguste olemust, sest see ei luba side sisu säilitamist (vt Euroopa Liidu Kohtu otsus kohtuasjas *Tele2*, punkt 101).

d. Kas piirangud teenivad õiguspärast eesmärki?

Ei.

Siseriikliku õigusakti eesmärk on võidelda kuritegevuse vastu.

Tavapäraselt võivad harta artikli 52 lõike 1 kohaldamisalasse seaduslike eesmärkidena kuuluda põhimõtteliselt väga erinevad eesmärgid. Kõnealusel juhul on põhjenduse võimalikud alused piiratud direktiivi 2002/58/EÜ artikli 15 lõikega 1, milles loetletakse põhjenduse võimalike alustena kriminaalkuritegude ennetamine, uurimine, avastamine ja kohtus menetlemine.

Euroopa Liidu Kohus leiab siiski, arvestades, kui raske on kõnealusel juhul põhiõiguste riive, mis tekitatakse liikmesriigi õigusnormidega, mis näevad ette liiklus- ja asukohaandmete säilitamise, et sellist meetet on võimalik põhjendada ainult võitlusega raskete kuritegude vastu (vt Euroopa Liidu Kohtu otsus kohtuasjas *Tele2*, punkt 102).

e. Kas piirang on tuvastatud probleemi lahendamiseks asjakohane?

Jah, Euroopa Liidu Kohus ei käsitle seda sõnaselgelt.

f. Kas piirangud on proportsionaalsed?

Ei.

Euroopa Liidu Kohtu hinnangul väljuvad kõnealuse siseriikliku õigusakti sarnased õigusaktid seega rangelt vajaliku piiridest ja neid ei saa lugeda põhjendatuks (vt Euroopa Liidu Kohtu otsus kohtuasjas *Tele2*, punkt 107).

Euroopa Liidu Kohus kohaldab ranget proportsionaalsuse väljaselgitamist. Direktiivi 2002/58/EÜ põhjenduses 11 on märgitud, et sellised meetmed peavad olema rangelt proportsionaalsed kavandatud eesmärgiga ning tulenevalt Euroopa Liidu Kohtu väljakujunenud praktikast nõuab eraelu puutumatuse põhiõiguse kaitsmine liidu tasandil, et isikuandmete kaitse erandid ja piirangud piirduksid rangelt vajalikuga (vt Euroopa Liidu Kohtu otsus kohtuasjas *Tele2*, punktid 95–96).

Euroopa Liidu Kohtu peamised kaalutlused proportsionaalsuse kohta võib kokku võtta järgmiselt (vt Euroopa Liidu Kohtu otsus kohtuasjas *Tele2*, punktid 103–106):

Siseriiklikud õigusnormid näevad ette üldiselt ja vahet tegemata kõigi liiklusandmete ja asukohaandmete säilitamise. Need hõlmavad üldiselt kõiki abonente ja registreeritud kasutajaid ning kõiki elektroonilise side vahendeid ja liiklusandmeid ning ei näe ette mingeid taotletavast eesmärgist lähtuvaid eristamisi, piiranguid või erandeid. Need puudutavad üldiselt kõiki isikuid, kes kasutavad elektroonilise side teenuseid, ilma et isikud, kelle andmeid säilitatakse, oleksid kas või kaudselt olukorras, mis võiks anda alust kriminaalmenetluse algatamiseks. Järelikult on need kohaldatavad ka isikutele, kelle kohta pole mingeid tõendeid, mille põhjal võiks arvata, et nende käitumisel oleks kas otsene või kaudne seos raskete kuritegudega. Peale selle ei näe need ette ühtegi erandit, mistõttu on need kohaldatavad ka isikutele, kelle sideseansid kuuluvad liikmesriigi õiguse kohaselt ametisaladuse alla.

Järeldus: piiranguid ei saa põhjendada harta artikli 52 lõike 1 alusel. Seetõttu on vaja kontrollida, kas kõnealune hartas sisalduv õigus vastab Euroopa inimõigus-

te konventsiooniga tagatud õigusele (artikli 52 lõige 3) või kas sellel on samaväärne säte teistes inimõigusi käsitlevates õigusaktides, millega liit või kõik liikmesriigid on liitunud (artikkel 53).

4. küsimus. Kui peate neid õigusnorme harta rikkumiseks, siis mida tuleks teha, et muuta asjaomased siseriiklikud õigusaktid hartaga kooskõlas olevaks?

Õige vastus

Proportsionaalsuse põhimõttega seotud põhiprobleem on lokaliseerimis- ja liiklusandmete säilitamise kohustuse üldine ja valimatu ulatus. Sellest tulenevalt peaks selle puhul tegemist olema i) sihipärase säilitamiskohustusega, mis ii) piirdeb raskete kuritegude vastu võitlemisega. Euroopa Liidu Kohus sätestab konkreetsed miinimumnõuded.

Selgitus: Euroopa Liidu Kohtu esitatud nõuded

(Euroopa Liidu Kohtu otsus kohtuasjas *Tele2*, punktid 108–112).

Eesmärk peaks olema raskete kuritegude vastu võitlemine.

Liikmesriigi õigusnormid peavad sätestama selged ja täpsed eeskirjad niisuguse andmete säilitamise meetme ulatuse ja kohaldamise kohta ning kehtestama miinimumnõuded, nii et isikutel, kelle andmeid säilitatakse, oleksid piisavad garantiid, mis võimaldaksid tõhusalt kaitsta nende isikuandmeid kuritarvitamise ohu eest. Täpsemalt peavad need ette nägema, mis asjaoludel ja tingimustel võib andmete säilitamise meetme ennetavalt võtta, tagades seeläbi, et niisugune meede piirduks rangelt vajalikuga.

Andmete salvestamisel tuleb piirduda sellega, mis on hädavajalik. Andmete salvestamine peab vastama objektiivsetele kriteeriumidele, mis loovad seose salvestatavate andmete ja taotletava eesmärgi vahel. Eeskätt tuleb selliste tingimuste puhul näidata, et need piiravad praktikas selle meetme ulatust ja seeläbi mõjutatud üldsust.

Siseriiklik õigusakt peab tuginema objektiivsetele tõenditele, mis võimaldavad tuvastada isiku, kelle andmed paljastavad tõenäoliselt otsese või kaudse seose raske kuriteoga. Geograafilist kriteeriumi võib kasutada juhul, kui riiklikud pädevad asutused leiavad objektiivsete tõendite alusel, et ühes või mitmes geograafilises piirkonnas on selliste rikkumiste ettevalmistamise või toimepanemise oht suur.

Lisateave

FRA käsiraamatu 1. peatüki jaotised „Kohaldamisala“ ja „Mis on harta artikli 51 mõte?“ ning käsiraamatu 3., 4., 7. ja 8. peatükk.

Cameron, I. (2017), „A. Court of Justice balancing data protection and law enforcement needs: *Tele2/Watson* and *Watson*“, *Common Market Law Review*, 54. kd, nr 5, lk 1467–1495.

Docksey, C. ja Hijmans, H. (2019), „The Court of Justice as a key player in privacy and data protection“, *European Data Protection Law Review*, 5. kd, nr 3, lk 300–316.

European Data Protection Supervisor (EDPS) (2017), „Assessing the necessity of measures that limit the fundamental right to the protection of personal data: A toolkit“ Brussels, EDPS, kättesaadav aadressil https://edps.europa.eu/sites/edp/files/publication/17-06-01_necessity_toolkit_final_en.pdf.

European Data Protection Supervisor (EDPS) (2019), „EDPS Guidelines on assessing the proportionality of measures that limit the fundamental rights to privacy and to the protection of personal data“, Brussels, EDPS.

LISA. HINDAMISVORMID

1. Vahetute koolitusseminaride hindamisvormi näidis

(NB! Järgmist hindamisvormi tuleb kohandada vastavalt seminari programmile ja vajadusele. Soovitavalt tuleks vorm osalejatele kätte jagada vähemalt viis minutit enne seminari lõppu ja koguda see kokku seminari lõpus. Eesmärk on tagada kõrge vastatavusmäär.)

Seminari nimi, koht ja kuupäev _____

Märkige, mis liiki organisatsioonis töötate: _____

Märkige oma amet: _____

Aidake meil parandada seminaride kvaliteeti, täites järgmise küsimustiku.

Vastused on anonüümsed.

Praktilised ja korralduslikud aspektid	Suurepärane	Hea	Keskmine	Rahuldav	Kehv	Ei oska öelda
a. Osalejatele jagatavad materjalid (väljaanded, töövahendid, esitlused jne)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b. Praktilised aspektid: seminariruum, tugitöötajad, logistiline korraldus, programm	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c. Toitlustamine lõunal ja pauside ajal	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d. Ürituse korraldaja sõbralikkus ja professionaalsus (vajaduse korral lennu ja majutuse broneerimine)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Märkused (tooge mõni konkreetne näide sellest, mis teile meeldis / ei meeldinud, ja põhjendage):						

Kui huvitav ja/või asjakohane oli seminar teie töö seisukohast?	Suurepärane	Hea	Keskmine	Rahuldav	Kehv	Ei oska öelda
a. Veebiseminari üldine kvaliteet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b. 1. sessioon ...	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c. 2. sessioon ...	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d. 3. sessioon ...	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Märkused (tooge mõni konkreetne näide sellest, mis teile meeldis / ei meeldinud, ja põhjendage):						

TULEMUSED. Hinnake, kui kasulik oli seminar teie jaoks järgmistes aspektides:	Suurepärane	Hea	Keskmine	Rahuldav	Kehv	Ei oska öelda
a. Võimalus arutleda ning vahetada mõtteid ja saadud kogemusi	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b. Uute teadmiste saamine töö jaoks	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c. Koostöö tugevdamine teiste osalejate/organisatsioonide/institutsioonidega	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d. Koostöövõrgustike loomise võimaluste pakumine	☐	☐	☐	☐	☐	☐
e. Parem ülevaade FRA käsiraamatu materjalidest ja töövahenditest Euroopa Liidu põhiõiguste harta kohta	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Märkused (tooge mõni konkreetne näide sellest, mis teile meeldis / ei meeldinud, ja põhjendage):						

Kui soovite meile veel tagasisidet anda, lisage oma märkused siia:

Aitäh, et leidsite aega oma kogemuse hindamiseks ja andsite meile väärtuslikku tagasisidet!

2. Veebipõhiste seminaride hindamisvormi näidis

(NB! Hindamisvormi tuleb kohandada vastavalt seminari tegelikule programmile ja vajadusele. Küsitlus on soovitatav läbi viia veebipõhiselt ja see tuleks osalejatele saata hiljemalt päev pärast koolitust. Eesmärk on tagada kõrge vastamismäär.)

Seminari nimi, koht ja kuupäev _____

Märkige, mis liiki organisatsioonis te töötate: _____

Märkige oma amet: _____

Aidake meil parandada seminaride kvaliteeti, täites järgmise küsimustiku.

Vastused on anonüümsed.

Praktilised ja korralduslikud aspektid	Suurepärane	Hea	Keskmine	Rahuldav	Kehv	Ei oska öelda
a. Osalejatele jagatavad materjalid (loetelu harta väljaannetest, materjalid ja töövahendid, esitlused jne)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b. Praktilised aspektid: kutse, programm ja koosoleku platvorm	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Märkused (tooge mõni konkreetne näide sellest, mis teile meeldis / ei meeldinud, ja põhjendage):						

Kui huvitav ja/või asjakohane oli veebiseminar teie töö seisukohast?	Suurepärane	Hea	Keskmine	Rahuldav	Kehv	Ei oska öelda
a. Veebiseminari üldine kvaliteet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b. 1. sessioon ...	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c. 2. sessioon ...	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d. 3. sessioon ...	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Märkused (tooge mõni konkreetne näide sellest, mis teile meeldis / ei meeldinud, ja põhjendage):						

TULEMUSED. Hinnake, kui kasulik oli seminar teie jaoks järgmistes aspektides:	Suurepärane	Hea	Keskmine	Rahuldav	Kehv	Ei oska öelda
a. Võimalus arutleda ning vahetada mõtteid ja saadud kogemusi	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b. Uute teadmiste saamine töö jaoks	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c. Parem ülevaade FRA käsiraamatu materjalidest ja töövahenditest Euroopa Liidu põhiõiguste harta kohta	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Märkused (tooge mõni konkreetne näide sellest, mis teile meeldis / ei meeldinud, ja põhjendage):						
Kui soovite meile veel tagasisidet anda, lisage oma märkused siia:						

Aitäh, et leidsite aega oma kogemuse hindamiseks ja andsite meile väärtuslikku tagasisidet!

EDENDAME JA KAITSEME TEIE PÕHIÕIGUSI KOGU ELIS —

Euroopa Liidu põhiõiguste harta (CFREU) on Euroopa Liidu õiguste deklaratsioon. See on alati siduv ELi institutsioonidele ja liikmesriikidele, kui nad tegutsevad liidu õiguse kohaldamisalas. Siiski ei ole kaugeltki lihtne hinnata, kas konkreetne juhtum kuulub liidu õiguse kohaldamisalasse. Seetõttu on õigustöötajatele vaja koolitusi ja koolitusmaterjale, et nad mõistaksid harta kohaldamisala, mis on sätestatud harta artiklis 51.

Koolitaja juhendi eesmärk on anda juhtnööre nii selliste koolituste korraldamiseks kui ka läbiviimiseks, tuginedes juhtumiuuringutele, mida tulevikus täiendatakse.

FRA – EUROOPA LIIDU PÕHIÕIGUSTE AMET

fra.europa.eu

 facebook.com/fundamentalrights

 twitter.com/EURightsAgency

 linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency

© FRA, 2024

© Luxembourg: Euroopa Liidu
Väljaannete Talitus, 2024

Euroopa Liidu
Väljaannete Talitus